

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ
(e-Learning)».

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού
Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη
και τα Έθιμα της Κρήτης**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΙΡΕΤΗ

Επιβλέπων καθηγητής: Ευάγγελος Παπαβασιλείου

Ρέθυμνο, Νοέμβριος 2020

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ
(e-Learning)».**

[Αριθμ. ΦΕΚ 635 τ.Β΄/9.3.2016]

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος ΠΜΣ:

Καθηγητής Αναστασιάδης Παναγιώτης

Πανεπιστήμιο Κρήτης – Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού
με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα
της Κρήτης**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΙΡΕΤΗ

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

© Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΠΤΔΕ,ΕΔΙΒΕΑ, 2020

Το Π.Τ.Δ.Ε του Πανεπιστημίου Κρήτης και ειδικότερα το Ε.ΔΙ.Β.Ε.Α, διατηρεί το δικαίωμα της χρήσης και αναπαραγωγής της παρούσας εργασίας για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς.

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Ευαγγελία Χαιρέτη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ευάγγελος Παπαβασιλείου

Επίκουρος Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. - Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Παναγιώτης Αναστασιάδης

Ε.Ε.Π Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. Πανεπιστημίου Κρήτης

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Εμμανουήλ Χαλκιαδάκης

Ε.ΔΙ.Π. Παιδαγωγικού Τμήματος Πανεπιστημίου Κρήτης

Ρέθυμνο, Νοέμβριος 2020

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όσους με βοήθησαν στην εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας. Πρώτα από όλα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ευάγγελο Παπαβασιλείου για τις συμβουλές του στην πορεία της εργασίας μου, όπως επίσης και τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης, κ. Αναστασιάδη και κ. Χαλκιάδακη για την ενασχόληση τους με την αποτίμηση και την αξιολόγηση της παρούσας εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου και ιδιαίτερα τους φοιτητές Βασιλική Ελένη Μαργέλλου και Στυλιανό Παπαντωνάκη για τις συμβουλές και τις όμορφες στιγμές από το ξεκίνημα του μεταπτυχιακού προγράμματος έως τώρα.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον άντρα μου για την υπομονή και την στήριξη που μου παρείχε όλο αυτό το διάστημα αλλά και την μικρή μου κόρη που γεννήθηκε κατά την διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Πολλές ευχαριστίες και στους γονείς μου που με στηρίζουν πάντα σε κάθε μου βήμα.

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Περίληψη

Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε για την ιστορία του τόπου μας, τα ήθη και τα έθιμα του, καθώς αυτά είναι που καθορίζουν την ταυτότητα μας, τα πιστεύω και τις αντιλήψεις μας. Η εκπαίδευση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο σε αυτό τόσο από το πλαίσιο της συμβατικής τάξης όσο και από εξ αποστάσεως διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης. Σκοπός την παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η αποτίμηση εκπαιδευτικού υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης. Πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση προκειμένου να μελετηθούν ζητήματα σχετικά με τον σχεδιασμό εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού καθώς και το πλαίσιο με τις προδιαγραφές που θα πρέπει να πληροί έτσι ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί σε διαδικτυακά εξ αποστάσεως μαθησιακά περιβάλλοντα. Με βάση τα παραπάνω δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό υλικό το οποίο κλήθηκαν να αποτιμήσουν 5 εκπαιδευτικοί. Η μέθοδος συλλογής δεδομένων ήταν η συμπλήρωση ερωτηματολογίων και για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση περιεχομένου με τη χρήση του εξειδικευμένου λογισμικού ATLAS.ti. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως το υλικό ήταν επαρκές όσον αφορά το σκοπό και τους στόχους, τηρεί της προϋποθέσεις της πολυμεσικής μάθησης, αλληλεπιδρά με το μαθητεύόμενο και του παρέχει ανατροφοδότηση όπου χρειάζεται. Είναι εύχρηστο και ευπαρουσίαστο, έχει φιλικό περιβάλλον και κατανοητό περιεχόμενο. Για την βελτίωση του εκπαιδευτικού υλικού προτάθηκε η χρήση περισσότερων δραστηριοτήτων και πληροφοριών για την τοπική ιστορία.

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

Λέξεις – Κλειδιά

εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εκπαιδευτικό υλικό, ιστορία της Κρήτης, ήθη και έθιμα της Κρήτης

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Abstract

It is important to know about the history of our place, its customs and traditions, as these are what determine our identity, our beliefs and our perceptions. Education plays a key role in this, both from the conventional classroom and from distance online learning environments. The purpose of this thesis was the design, development and evaluation of educational material with the method of distance education for the History, Morals and Customs of Crete. A literature review was conducted in order to study issues related to the design of distance learning material as well as the framework with the specifications that it must meet so that it can be applied in online distance learning environments. Based on the above, educational material was created, which was invited to evaluate 5 teachers. The method of data collection was the completion of questionnaires and data analysis was performed using content analysis using the specialized software ATLAS.ti. According to the results of the research, the teachers agree that the material was sufficient in terms of purpose and objectives, meets the conditions of multimedia learning, interacts with the learner and provides feedback where needed. It is easy to use and presentable, has a friendly environment and understandable content. To improve the educational material, it was suggested to use more activities and information about the local history.

Keywords

distance learning, educational material, history of Crete, customs and traditions of Crete

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	v
Περίληψη.....	vi
Abstract	viii
Περιεχόμενα	ix
Κατάλογος Σχημάτων	xii
Κατάλογος Πινάκων	xiii
Συνοτομογραφίες & Ακρωνύμια.....	xiv
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Τοποθέτηση Προβλήματος	1
1.2 Σκοπός της Εργασίας	2
1.3 Σημασία της Εργασίας	3
1.4 Οριοθετήσεις και Περιορισμοί.....	3
1.5 Δομή Εργασίας.....	4
2. ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	6
2.1 Ορισμοί της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης	6
2.2 Θεωρητικό Πλαίσιο Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης	7
2.2.1 Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση: Δύο Βασικές Έννοιες	10
2.2.2 Η έννοια της αλληλεπίδρασης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	11

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

2.2.3 Ο ρόλος του διδάσκοντα	12
2.3 Εξ Αποστάσεως εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση	13
2.3.1 Δια βίου μάθηση και εκπαίδευση	14
2.3.2 Σύγχρονες μορφές εξ αποστάσεως στο πλαίσιο της Δια βίου μάθησης	15
3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ	18
3.1 Χαρακτηριστικά ενήλικων εκπαιδευόμενων	19
3.2 Εμπόδια στη μάθηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων	20
3.3 Βασικές θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων	21
3.4 Ο ρόλος των εκπαιδευτών ενηλίκων	24
4. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	27
4.1 Ο Ρόλος του Εκπαιδευτικού Υλικού στην ΕξΑΕ	27
4.2 Σχεδιασμός και ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού στην ΕξΑΕ	29
4.2.1 Μοντέλα σχεδιασμού εκπαιδευτικού υλικού	29
4.2.2 Αρχές δημιουργίας εκπαιδευτικού υλικού Έξαε	34
4.3 Χαρακτηριστικά του Εκπαιδευτικού Υλικού στην Έξαε	36
4.4 Οι Δραστηριότητες και η Σημασία τους	36
5. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΙΣΤΟΡΙΑ	38
5.1 Περιεχόμενο Εκπαιδευτικού Υλικού	38
5.1.1 Ιστορία της Κρήτης	38
5.1.2 Ήθη και έθιμα της Κρήτης	40
5.2 Προσεγγίσεις στη Διδακτική της Ιστορίας	42

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

6. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΞΑΕ. ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.....	43
6.1 Περιγραφή εκπαιδευτικού υλικού	43
7. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ.....	59
7.1 Αποτελέσματα αξιολόγησης.....	59
7.2 Σύνοψη αποτελεσμάτων.....	83
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	87
8.1 Συμπεράσματα και συζήτηση.....	87
8.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	89
9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	91
Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο.....	1

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1. Πυλώνες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Μουζάκης, 2006)

Σχήμα 2: Το μοντέλο ADDIE: Γραμμική αναπαράσταση (Δημητριάδης, 2015)

Σχήμα 3: Το μοντέλο ADDIE: Κυκλική αναπαράσταση με έμφαση στη συνεχή αξιολόγηση (Δημητριάδης, 2015)

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Τα συμβάντα του Μοντέλου Gagné σε φάσεις (Δημητριάδης, 2015)

Πίνακας 2: Προσωπικά στοιχεία ερωτηθέντων

Πίνακας 3: Σύνοψη των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Συνομογραφίες & Ακρωνύμια

εξΑΕ	Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
Ε.Υ.	Εκπαιδευτικό υλικό
H5P	HTML5 Package

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Τοποθέτηση Προβλήματος

Η ιστορία της Κρήτης έχει απασχολήσει μια πληθώρα ερευνητών, οι οποίοι προσπάθησαν να ανακαλύψουν όλες τις πτυχές που την αφορούσαν. Οι γνώσεις για την ιστορία της Κρήτης έχουν πολλαπλασιαστεί και συνεχίζουν να αυξάνονται όλο και περισσότερο, αφού συνεχώς γίνονται ιστορικές και αρχαιολογικές έρευνες, δημοσιεύονται βιβλία, μελέτες κ.α. Η κρητική ιστορία αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές πτυχές της ιστορίας της Ελλάδας, αφού καμία άλλη περιοχή δεν έχει τόσο μακρόχρονη ιστορική και πολιτισμική παράδοση όσο η Κρήτη (Δετοράκης, 1990). Παράλληλα, η Κρήτη αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας, ενώ η ιστορία της φαίνεται να απασχολεί μία μεγάλη ομάδα επισκεπτών με τον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού να έρχεται δεύτερος σε επισκεψιμότητα μετά την Ακρόπολη Αθηνών (Γκίτσας & Ραϊλάκης, 2013). Την ίδια στιγμή η γνώση και η εμπλοκή με την ιστορία και τα πολιτισμικά αγαθά φαίνεται να είναι αρκετά ελλιπή, προκαλώντας το αποκαλούμενο «σύνδρομο» της ελλιπούς ιστορικής γνώσης και πολιτισμικής αποξένωσης ιδιαίτερα στις γενιές του «παρόντος» (Γκιρτζή, 2011). Αυτή η «απεμπλοκή» με τα πολιτισμικά αγαθά, αλλά και η εκμάθηση της ιστορίας σαν μία στείρα διαδικασία που απλώς απαιτεί απομνημόνευση σε συνδυασμό με τον καταγισμό πληροφοριών φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο μέσα σε μία κοινωνία, στην οποία απαιτείται κριτική σκέψη και διαπολιτισμική επικοινωνία.

Οι ως άνω διαπιστώσεις ταυτοχρόνως με τις συνθήκες της σύγχρονης πραγματικότητας για απόκτηση νέων γνώσεων διαφόρων αντικειμένων θα μπορούσαν να συνδυαστούν μέσα από την υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων εκπαίδευσης όπως είναι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η οποία θα μπορούσε να παράσχει ένα δυναμικό, ευέλικτο περιβάλλον για τους ενήλικες ώστε να προσεγγίσουν την ιστορία και τα πολιτισμικά αγαθά με έναν διαφορετικό από τα τετριμμένα τρόπο, εμπλεκόμενοι εκτός των άλλων και με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, μία εμπλοκή που ενδεχομένως να

περιορίσει το χάσμα του επικείμενου «Ψηφιακού Δυΐσμού» (Αναστασιάδης, 2014· Γκιρτζή, 2011· Λιοναράκης, 2003).

Έτσι, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση συμβαδίζοντας με τη σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να δημιουργήσει μία εναλλακτική και ευέλικτη μαθησιακή διαδικασία (Κόκκος, 2005) και στο πεδίο της εκμάθησης της Ιστορίας. Το ζητούμενο λοιπόν της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, μέσω του παραδείγματος της κρητικής ιστορίας των ηθών και των εθίμων, είναι να ερευνήσει εκείνα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, με βάση τα οποία ένα εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό θα μπορούσε να εμπλέξει στο μέγιστο δυνατό βαθμό ενήλικες εκπαιδευόμενους στην εκμάθηση της Ιστορίας των ηθών και των εθίμων ενός τόπου.

1.2 Σκοπός της Εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η αποτίμηση εξ Εκπαιδευτικού Υλικού με τη μέθοδο της εξΑε για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης.

Ως εκ τούτου και με βάση τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώνονται ως εξής:

- E1: Υπάρχει Επιστημονική συνοχή και Τεκμηρίωση του Ε.Υ.;
- E2: Το Ε.Υ. συμβάλει στην απλή και κατανοητή παρουσίαση του Γνωστικού Αντικειμένου;
- E3: Είναι το Ε.Υ. εύχρηστο;
- E4: Το Ε.Υ. υποστηρίζει - καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του;
- E5: Ο εκπαιδευόμενος υποστηρίζεται στην αλληλεπίδραση με το Ε.Υ. στη μελέτη του;
- E6: Το Ε.Υ. παρέχει δυνατότητα Αναστοχασμού - Αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο;
- E7: Στο Ε.Υ. προσδιορίζονται με σαφήνεια ο Σκοπός και τα Προσδοκώμενα Αποτελέσματα;
- E8: Το Ε.Υ. έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης;

1.3 Σημασία της Εργασίας

Η συμβολή της εργασίας είναι προσανατολισμένη γύρω από το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε, στόχοι του οποίου είναι να μεταφερθούν γνώσεις στους εκπαιδευόμενους μέσω του εκπαιδευτικού υλικού που έχει σχεδιαστεί με την μεθοδολογία της Εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης και να μάθουν για την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα της Κρήτης.

Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό υλικό το οποίο θα αποτελέσει ένα χρήσιμο ψηφιακό εργαλείο τόσο για εκπαιδευτικούς όσο και για ενήλικες εκπαιδευόμενους οι οποίοι επιθυμούν να διδαχθούν την ιστορία της Κρήτης, τα ήθη και τα έθιμα της. Είναι ιδιαίτερα διαδραστικό καθώς οι εκπαιδευόμενοι αλληλεπιδρούν με αυτό μέσα από τις δραστηριότητες που διαθέτει. Επίσης είναι πολυμεσικό αφού διαθέτει ήχο και εικόνες ενεργοποιώντας το ενδιαφέρον των μαθητών καθ' όλη η διάρκεια του μαθήματος.

Η χρήση των πολυμεσικών εφαρμογών ενεργοποιεί την συμμετοχή των μαθητών οι οποίοι δρουν σε ένα νέο ψηφιακό περιβάλλον. Ο μαθητής αποτελεί το κέντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, απαλλαγμένος από χωροχρονικές δεσμεύσεις, αντιλαμβάνεται τη μάθηση ως ενεργή διαδικασία (Δαλάρη, 2017). Η παρούσα εργασία προσβλέπει να επιβεβαιώσει τη σημαντικότητα που εκτιμά ότι έχει και ευελπιστεί τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της να φανούν χρήσιμα σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, εκπαιδευτικούς, σχεδιαστές εκπαιδευτικού υλικού εξΑΕ κ.ά.

1.4 Οριοθετήσεις και Περιορισμοί

Προϋπόθεση για την δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού ήταν να λάβουμε υπόψη τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων που θα μπορούσαν να συμμετέχουν στο μάθημα έτσι ώστε να προσαρμόσουμε την παρουσίαση των θεμάτων με βάση τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Επίσης βασική προϋπόθεση της έρευνας αποτέλεσε η αναζήτηση εκπαιδευτικών οι οποίοι έχουν γνώσεις ΤΠΕ για να αξιολογήσουν το εκπαιδευτικό υλικό. Ακόμα, η συμμετοχή των εκπαιδευτικών προϋποθέτει την ειλικρινή και αντικειμενική γνώμη τους στις συνεντεύξεις, είτε σε σχέση με την ποιότητα του υλικού, είτε σε σχέση με τις προτάσεις τους για περαιτέρω βελτίωση του.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Όσον αφορά τους περιορισμούς, η πρακτική εφαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού σε ενήλικες εκπαιδευόμενους καθίσταται αδύνατη λόγω της ποικιλομορφίας του δείγματος, καθώς θα έπρεπε να συμπεριληφθούν άτομα εντός και εκτός Ελλάδος. Επιπλέον άλλος ένας περιορισμός ήταν ότι το δείγμα της έρευνας ήταν μικρό σε αριθμό εξαιτίας της ποιοτικής μεθοδολογίας έρευνας. Το σύνολο των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας χαρακτηρίζεται ως ενδεικτικό και όχι γενικευμένο.

1.5 Δομή Εργασίας

Η παρούσα εργασία αποτελείται από 8 κεφάλαια.

Στο 1ο κεφάλαιο αναπτύσσεται η οριοθέτηση του ερευνητικού προβλήματος, οι λόγοι που οδήγησαν στην επιλογή του, ο σκοπός, οι επιμέρους στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα. Αναφέρεται επίσης η συμβολή της έρευνας και παρουσιάζεται η γενική περιγραφή της μεθοδολογίας και των περιορισμών που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της.

Στο 2^ο κεφάλαιο αναφέρονται γενικά στοιχεία για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Προσεγγίζονται βασικές έννοιες όπως η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση καθώς και ο ρόλος του διδάσκοντα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Τέλος γίνεται αναφορά στην σχέση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με την Δια Βίου Μάθηση.

Στο 3^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται στοιχεία για την εκπαίδευση ενηλίκων. Αναφέρονται τα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευόμενων και τα εμπόδια που παρουσιάζονται σε αυτούς στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στην συνέχεια περιγράφονται κάποιες βασικές θεωρίες της εκπαίδευσης ενηλίκων όπως επίσης και ο ρόλος που διαδραματίζουν οι εκπαιδευτές ενηλίκων.

Στο 4^ο κεφάλαιο παρατίθενται πληροφορίες για το εκπαιδευτικό υλικό στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όσον αφορά το ρόλο που αυτό διαδραματίζει και τα χαρακτηριστικά του. Επιπλέον αναλύεται ο τρόπος σχεδιασμού και ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού στην εξάε σύμφωνα με τα μοντέλα σχεδιασμού που υπάρχουν στην βιβλιογραφία.

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Στο 5^ο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο γνωστικό αντικείμενο το οποίο πραγματεύεται το εκπαιδευτικό υλικό. Παρουσιάζονται στοιχεία για την ιστορία της Κρήτης, τα ήθη και τα έθιμα ενώ γίνεται αναφορά και στην διδακτική προσέγγιση της Ιστορίας.

Στο 6^ο κεφάλαιο περιγράφεται η διαδικασία σχεδιασμού και ανάπτυξης του εκπαιδευτικού υλικού. Έπειτα, δίνεται η περιγραφή του Ε.Υ. αποτυπώνοντας στοιχεία της δομής του, των παιδαγωγικών του αρχών και στόχων, των τεχνικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν καθώς και των χαρακτηριστικών της πλατφόρμας που το φιλοξενεί.

Στο 7^ο κεφάλαιο δίνονται με ακρίβεια και πληρότητα οι απόψεις των εκπαιδευτικών, όπως προέκυψαν από την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού που δημιουργήθηκε.

Στο 8ο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την όλη ερευνητική διαδικασία, καθώς και οι προτάσεις που τέθηκαν για μελλοντική έρευνα. Ακολουθεί στη συνέχεια ο κατάλογος βιβλιογραφικών αναφορών και το παράρτημα της εργασίας.

2. ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αναφέρονται γενικά στοιχεία για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και την σημασία του εκπαιδευτικού υλικού σε μία εκπαιδευτική διαδικασία από απόσταση. Επίσης αναφέρεται ο ρόλος που έχει ένας εκπαιδευτής εξ αποστάσεως έτσι ώστε ο μαθητευόμενος να συμμετέχει ενεργά και να είναι ανεξάρτητος στην πορεία της μάθησής του.

2.1 Ορισμοί της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί ένα περιβάλλον εκπαίδευσης στο οποίο εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενος βρίσκονται σε φυσική απόσταση και χρησιμοποιούν τεχνολογικά μέσα έτσι ώστε να επικοινωνήσουν και να έχουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό. (Schlosser & Simonson, 2002). Αυτή η απόσταση του διδάσκοντα και των διδασκομένων αποτυπώνεται στην ονομασία αυτής της μεθόδου εκπαίδευσης, η οποία επικράτησε (Λιοναράκης, 2006) και θεωρείται η πιο επιτυχημένη σε σχέση με άλλους όρους όπως σπουδές ή εκπαίδευση δι' αλληλογραφίας (correspondence study), ανεξάρτητες σπουδές (independent study), εξωτερικές σπουδές (external study), εξ αποστάσεως μελέτη (distance learning), εξ αποστάσεως οδηγίες (distance instructions) και εξ αποστάσεως διδασκαλία (distance teaching) (Keegan, 1980). Πλήθος ερευνητών έχουν καταγράψει ορισμούς ή προσεγγίσεις για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση:

Σύμφωνα με τον Rudolf Manfred Dellling (1986), *«η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια καλά σχεδιασμένη και οργανωμένη δραστηριότητα που αφορά στην επιλογή, στην προετοιμασία και στην παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού καθώς και στην καθοδήγηση και στην υποστήριξη του εκπαιδευόμενου μέσα από την αξιοποίηση τεχνολογικών μέσων»* (Μουζάκης, 2006).

Ο Holmberg (1977) υποστηρίζει ότι *«η εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιλαμβάνει διάφορες μορφές σπουδών, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, οι οποίες διεξάγονται χωρίς την άμεση και συνεχή επίβλεψη εκπαιδευτών και στηρίζονται στην οργάνωση, καθοδήγηση και διδασκαλία που παρέχεται από κάποιο εκπαιδευτικό οργανισμό»* (Μουζάκης, 2006).

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Κατά τον Λιοναράκη (2001), «η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ορίζεται ως η εκπαίδευση που διδάσκει και ενεργοποιεί τον μαθητή πώς να μαθαίνει μόνος του και πώς να λειτουργεί αυτόνομα προς μία ευρετική πορεία αυτομάθησης και γνώσης».

Η διαδικασία μάθησης σε ένα συμβατικό σύστημα εκπαίδευσης, περιλαμβάνει τον εκπαιδευτή και τον εκπαιδευόμενο, οι οποίοι επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν χρησιμοποιώντας μέσα τα οποία οι ίδιοι επέλεξαν (π.χ. Βιβλίο, διαφάνειες κ.λπ.) και η μάθηση του εκπαιδευόμενου εξαρτάται άμεσα από την ικανότητα του εκπαιδευτή να μεταφέρει τις γνώσεις του αλλά και από τον τρόπο διαχείρισης αυτής της γνώσης από τον εκπαιδευόμενο. Σε ένα σύστημα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δεν αλληλεπιδρούν μόνο ο διδάσκων με τον διδασκόμενο αλλά και το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο είναι πολύ σημαντικό αφού ο διδασκόμενος βρίσκεται σε διαδικασία αυτομάθησης και ο διδάσκων απλώς καλείται να τον υποστηρίξει, να τον ενθαρρύνει και να τον συμβουλευτεί (Λιοναράκης, 2001).

Σύμφωνα με τον Μουζάκη (2006), η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναφέρεται σε μια παιδαγωγική-διδασκτική διαδικασία όπου:

- Ο μαθητευόμενος «μαθαίνει πώς να μαθαίνει» μόνος του στον δικό του προσωπικό χώρο ή στην δουλειά του.
- Οι διαδικασίες μάθησης που χρησιμοποιούνται βοηθούν τον εκπαιδευόμενο να προσαρμοστεί στον ρυθμό και τον χρόνο που ο ίδιος έχει ορίσει.
- Τα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούνται φέρνουν σε επαφή εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενο

2.2 Θεωρητικό Πλαίσιο Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση γεννιέται και θεμελιώνεται μέσα σε ένα περιβάλλον όπου η ανάγκη για ευρύτερη πρόσβαση στο αγαθό της εκπαίδευσης αρχίζει και γίνεται επιτακτική ανάγκη. Ένα από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά της είναι η δυνατότητα παροχής εκπαίδευσης, μέσω της οποίας περιορίζονται χωροχρονικά εμπόδια. Υπό αυτό το πρίσμα η εξ αποστάσεως εκπαίδευση εντάσσεται σε μία γενικότερη φιλοσοφία της εκπαίδευσης που είναι η ανοικτή μάθηση. Ο όρος «ανοικτή μάθηση» χρησιμοποιείται για να ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

περιγράψει την διαδικασία κατά την οποία κάθε άνθρωπος ανεξαρτήτως οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών καταστάσεων καθώς και της φυσικής του απόστασης από ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα έχει την δυνατότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ως παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό μοντέλο βασίζεται στον όρο «ανοικτή μάθηση» (Verduin and Clark 1991, όπ. αναφ. στο Μουζάκης 2006).

Σύμφωνα με την Betty Collis (1996) *«όταν μιλάμε για ανοικτή μάθηση αναφερόμαστε στην εκπαίδευση που είναι ελεύθερα επιλεγμένη και στηρίζεται σε εσωτερικά κίνητρα, είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων και στις μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης»*. Η ανοικτή εκπαίδευση, έχει στο επίκεντρο της σημασίας της τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο. Εκείνος είναι που θα επιλέξει τον χρόνο και τον τόπο μελέτης του καθώς και το αντικείμενο που τον ενδιαφέρει περισσότερο.

Ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι η ανοικτή εκπαίδευση ως μέθοδος δεν είναι έγκυρη ή ότι δεν υπάρχουν υποχρεώσεις και απαιτήσεις για τον εκπαιδευόμενο, ούτε ότι καταργείται η αξιολόγηση. Οι υποχρεώσεις των εκπαιδευομένων είναι σαφείς και το πρόγραμμα εκπαίδευσης δομείται με βάση την διαφορετικότητα των εκπαιδευομένων και τις ιδιαιτερότητες τους, στο πλαίσιο ενός «καθολικού σχεδιασμού». Έτσι δημιουργείται «ευελιξία» στον μαθητευόμενο, καθώς είναι δυνατό να παρακολουθήσει το μάθημα σε χώρο που ο ίδιος έχει επιλέξει, είτε παρακολουθώντας από το σπίτι ή το χώρο εργασίας κ.λπ. (Μουζάκης 2006). Υπάρχει, ωστόσο μία μερίδα ερευνητών η οποία θεωρεί πως η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί περισσότερο ένα ουτοπικό φιλοσοφικό μοντέλο παρά μία ρεαλιστική προσέγγιση. Αδιαμφισβήτητα, όμως, η έννοια της ανοικτότητας, ακόμα κι αν δεν έχει τη δυνατότητα να εφαρμοστεί πλήρως καθοδηγεί τη σύγχρονη εκπαίδευση σε μία διαδικασία περιορισμού των κοινωνικών ανισοτήτων (Κόκκος, 2005).

Η μόρφωση αποτελεί δικαίωμα όλων των ανθρώπων. Η συμβατική εκπαίδευση θέτει κάποιους περιορισμούς ως προς αυτό και έτσι η ανοικτή εκπαίδευση καλείται να αναχαιτίσει αυτούς τους περιορισμούς. Σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, η ανοικτή εκπαίδευση προσφέρει νέες και ίσες ευκαιρίες μάθησης, διασφαλίζοντας την εύκολη και

ελεύθερη πρόσβαση όλων στο εκπαιδευτικό σύστημα (Τζέμου, Σοφός 2013, όπως αναφέρεται στο Λιοναράκης, Λυκουργιώτης 1998, 1999).

Σύμφωνα με τον Lockwood (1995), οι εξελίξεις στην τεχνολογία και στην επιστήμη, η αγορά εργασίας, η αυξανόμενη ζήτηση της εκπαίδευσης, η ανάγκη για συνεχή επιμόρφωση και εξέλιξη, η πολυπολιτισμικότητα των κοινωνιών, ο αναλφαβητισμός και η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου είναι οι λόγοι που οδήγησαν στην προώθηση ανοικτών εκπαιδευτικών συστημάτων μάθησης (Νικολάκη & Κουτσούμπα, 2013).

Κατά τον Race (1998), υπάρχουν κάποια βασικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που σχετίζονται με την ανοικτότητα. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ο ρυθμός των εκπαιδευμένων, ο χρόνος και ο τόπος μελέτης τους, οι διαδικασίες μάθησης που θα ακολουθήσουν και ο χρόνος που θα τις εκτελέσουν καθώς και το εκπαιδευτικό υλικό. Όλα τα παραπάνω σ' ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον ανοικτής μάθησης καθορίζονται από τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο. (Μουζάκης, 2006). Για να μπορέσει λοιπόν ο εκπαιδευόμενος να αυτό-διαχειριστεί την μάθησή του, πρέπει πρώτα να αξιολογήσει όχι μόνο την συμπεριφορά του αλλά και τις γνωστικές του ικανότητες (Νικολάκη & Κουτσούμπα, 2013).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιεί κάποια απαραίτητα εκπαιδευτικά εργαλεία και τρόπους για να είναι αποτελεσματική. Αυτές οι μέθοδοι μάθησης και διδασκαλίας εφαρμόζονται με στόχο την σωστή λειτουργία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον Rumble (1989, όπως αναφέρεται στον Μουζάκης 2006), τα τέσσερα βασικά μέρη της εξ αποστάσεως είναι:

- Μέρος πρώτο: Σε μια διαδικασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης περιλαμβάνεται ένας διδάσκοντας, ένας ή περισσότεροι εκπαιδευόμενοι καθώς και το πλαίσιο που διδάσκεται από εκπαιδευτή στον μαθητευόμενο.
- Μέρος δεύτερο: Οι εκπαιδευόμενοι είναι μακριά από το εκπαιδευτικό ίδρυμα όπου διδάσκεται το μάθημα.
- Μέρος τρίτο: Οι εκπαιδευόμενοι βρίσκονται σε απόσταση από τον εκπαιδευτή.

- Μέρος τέταρτο: Η διαδικασία αξιολόγησης του μαθητευόμενου είναι μία διαφορετική διαδικασία από την αξιολόγηση της πρόσωπου με πρόσωπου διδασκαλίας.

Μία μεγάλη συζήτηση σε επίπεδο θεωρητικής προσέγγισης του συγκεκριμένου μοντέλου υπάρχει αναφορικά με την αποτελεσματικότητα σε επίπεδο μαθησιακών αποτελεσμάτων. Σε κάθε περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο καλός σχεδιασμός του εκάστοτε προγράμματος είτε αυτός αφορά σε θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο είτε σε παιδαγωγικό, το οποίο αναμφίβολα θα πρέπει να διατρέχει οριζόντια όλες τις πτυχές (Λιοναράκης, 2006).

2.2.1 Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση: Δύο Βασικές Έννοιες

Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση η επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς το εκπαιδευτικό υλικό από μόνο του δεν είναι αρκετό ώστε να καλύψει τις ανάγκες που παρουσιάζονται στο μαθητευόμενο. Ο ρόλος του εκπαιδευτή λοιπόν είναι να καθοδηγεί και να συμβουλεύει τον εκπαιδευόμενο, να τον εμπνεύσει και να επικοινωνεί συχνά μαζί του με στόχο την ενθάρρυνση του.

Σύμφωνα με τον Λιοναράκη (2009), η επικοινωνία αποτελεί σημαντικό στοιχείο για να διαμορφωθούν μοντέλα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, τα οποία θα χαρακτηρίζονται από πολυμορφικότητα, ευελιξία, και μαθητοκεντρισμό. Εφόσον η επικοινωνία είναι μια διαδικασία ανταλλαγής μηνυμάτων και γενικότερα μια διαδικασία συζήτησης μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου, αυτό διευκολύνει την μαθησιακή διαδικασία και αυτό επιφέρει καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα.

Για να γίνει βέβαια ευκολότερη η επικοινωνία, ο καθηγητής οφείλει να γνωρίζει τα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τους στόχους των εκπαιδευομένων. Κάθε εκπαιδευόμενος έχει διαφορετικά κίνητρα, προσδοκίες και μορφωτικό υπόβαθρο. Επίσης οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι έχοντας συνηθίσει στα παραδοσιακά μοντέλα διδασκαλίας είναι δύσκολο να προσαρμοστούν στις νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Έτσι ο διδάσκων μαθαίνοντας για τα προφίλ των μαθητευόμενων του καταφέρνει να έχει μια πιο ευχάριστη και ουσιαστική επικοινωνία μαζί τους (Ηλιάδου, Αναστασιάδης, 2010). ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Σύμφωνα με τον Holberg (1995, όπ. ανάφ. στο Λιοναράκης 2009), το εκπαιδευτικό υλικό και η επικοινωνία είναι καθοριστικής σημασίας σε μία εξ αποστάσεως εκπαίδευση και μάλιστα υπάρχουν δύο είδη επικοινωνίας:

- **Μονόδρομη υπό μορφή δημιουργημένων Διδακτικών Υλικών διδασκαλίας που στέλνονται από τον Εκπαιδευτικό Φορέα / Ίδρυμα Υποστήριξης.**

Οι εκπαιδευόμενοι αλληλεπιδρούν με το εκπαιδευτικό υλικό έντυπης μορφής.

- **Αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευομένων και Εκπαιδευτικού Φορέα / Ιδρύματος.**

Η επικοινωνία πραγματοποιείται μέσω του τηλεφώνου, της αλληλογραφίας, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, fax και ηλεκτρονικών forum.

Η έλλειψη της πρόσωπο με πρόσωπο επαφής διδάσκοντα και διδασκόμενου στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, καθιστά απαραίτητη την άμεση και συχνή επικοινωνία του εκπαιδευτή με τον εκπαιδευόμενο. Ο Εκπαιδευτής λοιπόν καλείται να διευκολύνει, εμπνυχώνει και υποστηρίζει τους εκπαιδευόμενους σε όλη την πορεία της μάθησής τους με άμεσο στόχο την ενεργητική συμμετοχή και τα θετικά μαθησιακά αποτελέσματα των εκπαιδευομένων.

2.2.2 Η έννοια της αλληλεπίδρασης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η έννοια της αλληλεπίδρασης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει απασχολήσει αρκετούς ερευνητές. Με τον όρο αλληλεπίδραση, περιγράφεται η διαδικασία κατά την οποία ο εκπαιδευόμενος έρχεται σε επαφή με το περιβάλλον του. Θεωρείται μία από τις σημαντικότερες διεργασίες στην μάθηση, με την έννοια ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν είναι παθητικοί δέκτες αλλά συμμετέχουν ενεργά στην μαθησιακή διαδικασία και έτσι έχουν καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα (Λιοναράκης, 2009).

Σύμφωνα με τους Thurmond, Wambach (2004, όπ. ανάφ. Λιοναράκης 2009), υπάρχουν 4 τύποι αλληλεπίδρασης:

- **Αλληλεπίδραση εκπαιδευτή και διδακτικού υλικού.** Ο εκπαιδευόμενος έρχεται σε επαφή με τις πληροφορίες, τις δραστηριότητες και τα γνωστικά αντικείμενα

- **Αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευόμενων.** Οι εκπαιδευόμενοι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ανάλογα με την δυνατότητα που έχουν να επικοινωνήσουν.
- **Αλληλεπίδραση εκπαιδευόμενου με εκπαιδευτή.** Σημαντικό ρόλο σ' αυτού του είδους την αλληλεπίδραση έχει ο εκπαιδευτής ο οποίος καθορίζει την επικοινωνία και την οργάνωση των τεχνολογικών μέσων.
- **Αλληλεπίδραση εκπαιδευόμενου με το τεχνολογικό περιβάλλον.** Ο εκπαιδευόμενος έρχεται σε επαφή με τα τεχνολογικά μέσα. Η επιτυχία της αλληλεπίδρασης εξαρτάται από την ευκολία χρήσης των εκπαιδευτικών τεχνολογικών μέσων καθώς και από την παροχή βοήθειας στον εκπαιδευόμενο.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο Moore εξετάζοντας την έννοια της αλληλεπίδρασης στην εκπαίδευση εξ αποστάσεως, επικεντρώθηκε περισσότερο σε τρεις τύπους αλληλεπίδρασης: α) Στην αλληλεπίδραση μαθητή - περιεχομένου, β) στην αλληλεπίδραση μαθητή – διδάσκοντα και γ) στην αλληλεπίδραση μαθητή – μαθητή. Έτσι λοιπόν η έννοια της αλληλεπίδρασης είναι εξαιρετικά σημαντική τόσο για προγράμματα εκπαίδευσης στην συμβατική τάξη όσο και για προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Γκιόσος, Κουτσούμπα & Μαυροειδής, 2014).

2.2.3 Ο ρόλος του διδάσκοντα

Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δεν αλλάζει μόνο ο ρόλος που έχει ο εκπαιδευόμενος, αλλά και ο ρόλος του εκπαιδευτή. Ο ρόλος του ξεφεύγει από την συμβατική εκπαίδευση και αποκτά μία άλλη διάσταση αυτή του Καθηγητή – Συμβούλου, όπου παρατηρείται σημαντική υποστήριξη στον μαθητευόμενο (Τσιτλακίδου, Μανούσου 2013).

Όσον αφορά λοιπόν το ρόλο του διδάσκοντα, ο ίδιος συμβουλεύει, καθοδηγεί και υποστηρίζει το μαθητευόμενο δημιουργώντας έτσι ένα πλαίσιο στήριξης, χωρίς όμως να επιβάλλεται στους μαθητευόμενους. Η επικοινωνία εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου ξεφεύγει από τα παραδοσιακά πλαίσια και πλέον οι τρόποι που μπορούν να επικοινωνήσουν δεν περιορίζονται στα πλαίσια της συμβατικής τάξης. Ο εκπαιδευόμενος στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί και επικοινωνεί μέσω τηλεφώνου, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, διαδικτύου κ.λπ. Έτσι, έχουμε «μετάβαση από το δασκαλοκεντρικό μοντέλο του παραδοσιακού πανεπιστημίου, όπου ο διδάσκων είναι ο αποκλειστικός

μεταφορέας γνώσεων, στο μαθητοκεντρικό μοντέλο της εξΑΕ όπου ο φοιτητής είναι ο ίδιος υπεύθυνος για τη μόρφωσή του» (Βασιλού – Παπαγεωργίου, 2001, όπ. αναφ. στο Τσιτλακίδου, Μανούσου 2013).

Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με την αυτονομία και το ρόλο που κατέχει ο διδάσκων στην επιτυχία της αυτονομίας. Ο R. Delling, 1994, υποστήριξε πως οι εκπαιδευόμενοι που συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, επιθυμούν ο διδάσκων να έχει μια ουσιαστική σχέση και επικοινωνία μαζί τους, και όχι σχέση σε συμβατικό πλαίσιο. Ο ρόλος του εκπαιδευτή λοιπόν είναι να επηρεάσει θετικά την επίτευξη της αυτονομίας του μαθητή (Keegan, 1996, όπ. αναφ. στο Τσιτλακίδου, Μανούσου 2013).

Ο Wedemeyer (1973) υποστηρίζει στο μοντέλο της «Ανεξάρτητης μάθησης», πως ο ρόλος του διδάσκοντα σε μια πορεία αυτόνομης μάθησης του εκπαιδευόμενου, είναι να παρακινεί τους εκπαιδευομένους. Ο εκπαιδευόμενος από την άλλη θα πρέπει να μην εξαρτάται από τον εκπαιδευτή του. Ο Moore (1972) κρατώντας την ίδια περίπου γραμμή, αναφέρει στο μοντέλο της «συναλλακτικής απόστασης», πως ο εκπαιδευτής πρέπει να έχει καθοδηγητικό ρόλο, κρατώντας όμως μία απόσταση και παρεμβαίνοντας ελάχιστα στην μαθησιακή διαδικασία (Τσιτλακίδου, Μανούσου 2013).

2.3 Εξ Αποστάσεως εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση

Η δια βίου μάθηση που πραγματώνεται μέσα από εξ αποστάσεως εκπαιδευτικά περιβάλλοντα φαίνεται ολοένα να κερδίζει έδαφος, εν συγκρίσει με τις παραδοσιακές μεθόδους εκπαίδευσης (Feng, Tang & Liu, 2019). Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι εμφορούνται διάφορους κοινωνικούς ρόλους. Εκτός από εκπαιδευόμενοι είναι ταυτόχρονα εργαζόμενοι, γονείς, σύζυγοι και ως εκ τούτου, λόγω αυτών των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτούς τους ρόλους έχουν ανάγκη από την ευελιξία που προσφέρει η διαδικτυακή μάθηση (Κόκκος, 2005).

2.3.1 Δια βίου μάθηση και εκπαίδευση

Οι συζητήσεις για την Δια βίου μάθηση και εκπαίδευση βρίσκονται στο επίκεντρο των θεωρητικών αναζητήσεων των εκπαιδευτών και των ερευνητών, καθώς αυξάνονται διαρκώς οι αναφορές για την σημασία και το ρόλο της στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι αναφορές αυτές άλλοτε αναφέρουν ότι η Δια βίου μάθηση συμβαίνει καθ' όλη την διάρκεια της ζωής μας, άλλοτε παραπέμπει στην εκπαίδευση ενηλίκων και άλλοτε στην διαρκή βελτίωση του ανθρώπου. (Βεργίδης, 2002).

Με τον όρο «Δια Βίου Μάθηση» νοούνται:

«όλες οι μορφές μαθησιακών δραστηριοτήτων στην διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, που αποσκοπούν στην απόκτηση ή την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στην διαμόρφωση μια ολοκληρωμένης προσωπικότητας, στην επαγγελματική ένταξη και εξέλιξη του ατόμου, στην κοινωνική συνοχή, στην ανάπτυξη της ικανότητας της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη. Περιλαμβάνει την τυπική εκπαίδευση, τη μη τυπική εκπαίδευση και την άτυπη μάθηση».

(N3879/2010)

Σύμφωνα με τον Βεργίδη (2001, 138) : *«Η δια βίου εκπαίδευση αποτελεί μια προσέγγιση του συνόλου των μορφωτικών δραστηριοτήτων (τυπικής, μη-τυπικής και άτυπης) όλων των επιπέδων, που επιτρέπει τη συγκρότησή τους σε ένα εκπαιδευτικό συνεχές, σε διαρκή αλληλεπίδραση με την κοινωνικό-οικονομική, πολιτική και πολιτισμική πραγματικότητα. Η δια βίου εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από ευκαμψία στο χρόνο, το χώρο, το περιεχόμενο και τις τεχνικές διδασκαλίας.»*

Η «Δια Βίου Μάθηση» παρουσιάζεται ως μια πιο ανοικτή εκπαίδευση και αποτελεί έναν ευρύτερο όρο από την εκπαίδευση ενηλίκων τόσο ως προς την ηλικία και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων όσο και ως προς τις παροχές εκπαίδευσης που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική πράξη (Kogan, 2000· Κόκκος, 2005· Rogers & Harrocks, 2010).

Ο όρος λοιπόν μπορεί να εμπεριέχει πιο ευέλικτες μορφές μάθησης, όπως είναι η παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων από απόσταση, οι οποίες φαίνεται σταδιακά να προτιμώνται περισσότερο από τους ενήλικες, παρά τις παραδοσιακές μορφές μαθημάτων (Κόκκος, 2005). Παράλληλα, η δημιουργία μίας παγκόσμιας αγοράς, στις σύγχρονες κοινωνίες, οδήγησε στην δημιουργία νέων δομών απασχόλησης και αύξησε τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών και των επιχειρήσεων (Wallerstein, 1974). Τα κράτη μέσα σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται ολοένα και περισσότερο να μετατοπίζουν την ευθύνη της μάθησης στον μαθητευόμενο (Καραλής, 2010• Κόκκος, 2005). Με την αξιοποίηση του όρου «Δια Βίου Μάθηση» αντανακλάται η ανάγκη για ανανέωση και διαρκή απόκτηση νέων γνώσεων που θα συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον (Kogan, 2000).

2.3.2 Σύγχρονες μορφές εξ αποστάσεως στο πλαίσιο της Δια βίου μάθησης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση εισήγαγε μία νέα εκπαιδευτική διάσταση και μεθοδολογία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (Λιοναράκης, 2001). Σύμφωνα με τον Simonson (2011) στις αρχές του 21^{ου} αιώνα η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε την σημαντικότερη αλλαγή στην διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης και αυτό οφείλεται στην εμφάνιση Νέων Τεχνολογιών της Πληροφορίας και του Διαδικτύου. Οι νέες τεχνολογίες αποτέλεσαν ένα ισχυρό υποστηρικτικό εργαλείο για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Χουρδάκης κ.α., 2014).

Στο πεδίο της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων, η διαδικτυακή εκπαίδευση φαίνεται να αποκτά περισσότερους οπαδούς σε σχέση με τα παραδοσιακά μοντέλα διδασκαλίας, καθώς οι ενήλικες είναι πια περισσότερο εξοικειωμένοι με το διαδίκτυο και τα ψηφιακά εργαλεία (Kalerante & Eleftherakis 2017). Η πρόσβαση στο διαδίκτυο στις ανεπτυγμένες χώρες είναι αρκετά συνηθισμένη ενώ αυξάνεται και ο αριθμός των ατόμων που έχουν πρόσβαση σε αυτό. Έτσι αυξάνεται και ο αριθμός των προσβάσιμων ψηφιακών

πόρων όπως για παράδειγμα τα περιοδικά ανοικτής πρόσβασης, τα ανοικτά διαδικτυακά μαθήματα κ.α. (Anderson, 2008).

Εκτός όμως από την ελεύθερη πρόσβαση, το διαδίκτυο έδωσε την δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να έρχονται σε επαφή από απόσταση. Την δυνατότητα αυτή πρόσφερε η δεύτερη γενιά του Παγκόσμιου Ιστού, γνωστή και ως Web 2.0 (Anastasiades & Kotsidis, 2013). Με το Web 2.0 (Blogs, wikis κ.α) οι χρήστες έχουν την δυνατότητα να επικοινωνήσουν, να συνεργαστούν, να δημιουργήσουν μαζί περιεχόμενο και να αλληλεπιδράσουν (Anderson, 2007).

Η σύνδεση της εκπαίδευσης ενηλίκων και της δια βίου μάθησης με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση φαίνεται ότι δίνει λύση στα εμπόδια των ενήλικων εργαζόμενων, οι οποίοι είναι σύζυγοι, γονείς, μέλη κοινωνικών ομάδων με υποχρεώσεις στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό τους περιβάλλον (Barrat, 2006· Kalerante & Eleftherakis, 2017· Κουστουράκης & Παναγιωτακόπουλος, 2000· Κόκκος, 2005· Simonson et al. 2011 κ.ά.).

Οι εργαζόμενοι ενήλικες λοιπόν σύμφωνα με τον Anderson (2008) μέσα από την διαδικτυακή μάθηση έρχονται σε επαφή με νέες γνώσεις και εξελίσσονται σε προσωπικό επίπεδο. Σύμφωνα με τον Barrat (2006), εκτός από τον περιορισμό χωροχρονικών εμποδίων, η διαδικτυακή μάθηση:

- Συμβάλλει στην επαγγελματική ανάπτυξη των ενήλικων εργαζόμενων
- Τους δίνει την δυνατότητα να διαβάζουν στον δικό τους ρυθμό και χρόνο
- Είναι οικονομικά αποδοτικότερη από την συμβατική διδασκαλία
- Προσφέρει ποιοτικές εκπαιδευτικές εμπειρίες

Ακόμα οι Simonson et al (2009, σ. 234-235) αναγνωρίζουν ότι τα πλεονεκτήματα της διαδικτυακής εκπαίδευσης είναι τα εξής:

- Οποιοδήποτε άτομο στον κόσμο που διαθέτει έναν εξοπλισμένο υπολογιστή και έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο μπορεί να παρακολουθήσει μαθήματα από το σπίτι ή την εργασία του, έχοντας βέβαια ως δεδομένο την ανοικτή πρόσβαση.
- Οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να εργαστούν με δικό τους ρυθμό και οποιαδήποτε χρονική στιγμή θέλουν

- Το διαδίκτυο προωθεί την ενεργητική μάθηση και ενισχύει την εμπλοκή του εκπαιδευόμενου στο περιεχόμενο του μαθήματος
- Οι μαθητευόμενοι έχουν ίδια δικαιώματα ανεξάρτητα από το φύλο, την θρησκεία, την καταγωγή κ.λπ.

Ωστόσο, εκτός από τα πλεονεκτήματα της διαδικτυακής μάθησης, υπάρχουν και πολλά εμπόδια για αυτό και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρατηρούνται φαινόμενα εγκατάλειψης σπουδών (Panigrahi et al. 2018). Σύμφωνα με τους Simonson et al. (2009, σ. 235) τα εμπόδια που προκύπτουν στην διαδικτυακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι:

- Αδυναμία πρόσβασης, καθώς δεν διαθέτουν όλοι υπολογιστή ή ακόμα δεν διαθέτουν τεχνολογικές δεξιότητες
- Ορισμένα διαδικτυακά μαθήματα δίνουν έμφαση στην τεχνολογία και όχι τόσο στο περιεχόμενο του μαθήματος
- Εμφάνιση δασκαλοκεντρικού μοντέλου σε διαδικτυακά περιβάλλοντα
- Αδυναμία εκπαιδευτών να οργανώσουν ένα καλά σχεδιασμένο διαδικτυακό μάθημα λόγω έλλειψης χρόνου
- Απουσία άμεσης ανατροφοδότησης
- Αδυναμία υποστήριξης εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτών σε τεχνικά ή άλλα ζητήματα

Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ένας πολύ σημαντικός παράγοντας είναι και η προσωπική επαφή (Panigrahi et al. 2018) του μαθητή με τον εκπαιδευτή. Παρόλο που φαίνεται δύσκολο σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον, πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι αυτό επιτυγχάνεται μέσα από ένα μοντέλο μεικτής μάθησης, όπου συνδυάζεται η ευελιξία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία της συμβατικής τάξης. Έτσι έχοντας ως βασικό στόχο οι ενήλικες να έρθουν πιο κοντά με την Δια Βίου Μάθηση, τα μεικτά μοντέλα μάθησης όχι μόνο εμπλέκουν τους μαθητευόμενους με τις Τεχνολογίες των Πληροφοριών και της Επικοινωνίας (Kalerante & Eleftherakis, 2017• Σοφός κ.ά., 2015), αλλά δίνουν ιδιαίτερη προσοχή και στις εκπαιδευτικές τους ανάγκες (Κόκκος, 2005).

3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί ένας από τους σημαντικότερους όρους στον τομέα της εκπαίδευσης. Αποτελεί ένα πεδίο δραστηριοτήτων το οποίο έκανε την εμφάνισή του στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις ΗΠΑ και την Ευρώπη και στόχευσε στην βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των ευπαθών κοινωνικών τάξεων. Γρήγορα όμως το πεδίο επεκτάθηκε σε όλες τις χώρες, προσλαμβάνοντας και άλλες μορφές όπως επαγγελματική κατάρτιση (Κόκκος, 2005).

Η ραγδαία επέκταση του φαινομένου οφείλεται στις ανάγκες που προέκυψαν σε οικονομικό-τεχνολογικό επίπεδο και σε κοινωνικό-πολιτισμικό επίπεδο. Σε οικονομικό-τεχνολογικό επίπεδο, η παγκοσμιοποίηση και η αυξανόμενη τεχνολογική ανάπτυξη οδήγησαν πολλούς ανθρώπους στην ανεργία και γενικότερα στην ανάγκη εκσυγχρονισμού και ανανέωσης της οικονομίας. Έτσι καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική η εξειδίκευση μέσω της κατάρτισης και της συνεχούς εκπαίδευσης των εργαζομένων. Από την άλλη μεριά σε κοινωνικό – πολιτισμικό επίπεδο, φαινόμενα όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, η θέση της γυναίκας στην κοινωνία και οι μετακινήσεις πληθυσμών δημιούργησαν την ανάγκη για παραπάνω εκπαίδευση στους ενήλικες (Κόκκος, 2005).

Παρακάτω αναφέρονται δύο ορισμοί της εκπαίδευσης ενηλίκων από την UNESCO (1976) και τον ΟΟΣΑ (1977):

«Εκπαίδευση ενηλίκων είναι κάθε εκπαιδευτική διεργασία, κάθε περιεχομένου, επιπέδου ή μεθόδου, είτε πρόκειται για τυπική εκπαίδευση είτε όχι, είτε για διεργασία που επεκτείνει χρονικά ή αντικαθιστά την αρχική εκπαίδευση στα σχολεία, κολέγια και πανεπιστήμια, καθώς και για μαθητεία, μέσω των οποίων άτομα που θεωρούνται ενήλικα από την κοινωνία στην οποία ανήκουν αναπτύσσουν τις ικανότητές τους, εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους, βελτιώνουν τα τεχνικά και επαγγελματικά τους προσόντα ή τα προσανατολίζουν προς άλλη κατεύθυνση. Με τον τρόπο αυτό επιφέρουν αλλαγές στις στάσεις ή τη συμπεριφορά τους με τη διπλή προοπτική της πλήρους προσωπικής ανάπτυξης και της συμμετοχής σε μια εναρμονισμένη και αυτοδύναμη κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη» (Unesco, στο Rogers, 2002).

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

και:

«Η Εκπαίδευση Ενηλίκων αφορά οποιαδήποτε μαθησιακή δραστηριότητα ή πρόγραμμα σκόπιμα σχεδιασμένο από κάποιον εκπαιδευτικό φορέα, για να ικανοποιήσει οποιαδήποτε ανάγκη κατάρτισης ή ενδιαφέρον που ενδέχεται να πραγματοποιηθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής ενός ανθρώπου που έχει υπερβεί την ηλικία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η κύρια δραστηριότητά του δεν είναι πλέον η εκπαίδευση. Η σφαίρα της, επομένως, καλύπτει μη επαγγελματικές, επαγγελματικές, γενικές, τυπικές και μη τυπικές σπουδές, καθώς επίσης και την εκπαίδευση που έχει συλλογικό κοινωνικό σκοπό» (ΟΟΣΑ, στο Rogers, 2002).

Σύμφωνα με τον Κόκκο (2005), με βάση τους παραπάνω ορισμούς, «ο ορισμός εκπαίδευση ενηλίκων σηματοδοτεί το οργανωμένο μέρος της δια-βίου μάθησης που αφορά ενήλικους και ταυτόχρονα υποδηλώνει την ανθρωπιστική κατεύθυνση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που πραγματοποιούνται σε αυτό το πλαίσιο».

3.1 Χαρακτηριστικά ενήλικων εκπαιδευόμενων

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι διαχειρίζονται διαφορετικά μια εκπαιδευτική διαδικασία σε σχέση με τους ανήλικους εκπαιδευόμενους γι' αυτό και τα χαρακτηριστικά τους διαφέρουν. Σύμφωνα με τον Κόκκος (2005) οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι:

- Συμμετέχουν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα έχοντας συγκεκριμένες προσδοκίες και στόχους οι οποίοι αφορούν είτε την προσωπική τους ζωή και τα ενδιαφέροντά τους είτε την επαγγελματική τους πορεία.
- Διαθέτουν ένα ευρύ φάσμα εμπειριών και γνώσεων το οποίο χρησιμοποιούν σαν αφετηρία σε μία νέα εκπαιδευτική εμπειρία.
- Έχουν την τάση για ενεργητική συμμετοχή στην πορεία της μάθησης και συχνά συμμετέχουν σε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία.
- Ο ρυθμός μελέτης και μάθησης διαφέρει από εκπαιδευόμενο σε εκπαιδευόμενο.
- Διαθέτουν καθήκοντα και υποχρεώσεις (Οικογένεια, εργασία κ.λπ.), που κάποιες φορές λειτουργούν θετικά στην πορεία της μάθησής τους και άλλες φορές δημιουργούν προβλήματα στην εξέλιξή τους.

- Είναι περισσότερο ανταγωνιστικοί και αναπτύσσουν μηχανισμούς άμυνας στην προσπάθειά τους να μην αμφισβητηθούν σαν προσωπικότητες.

Σύμφωνα με τους Hiemstra & Sisco (1990) κάποια ακόμα χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευομένων είναι τα εξής:

- Έχουν περισσότερη εμπειρία, έχουν πολλαπλές ευθύνες και πρέπει να χρησιμοποιούν τον χρόνο με αποτελεσματικό τρόπο.
- Κάποια επείγουσα ανάγκη ή κίνητρο τους οδήγησε στην εκπαίδευση.
- Θέλουν επιβεβαίωση ότι μπορούν να τα καταφέρουν σε ότι θελήσουν να κάνουν.
- Θέλουν επιβράβευση και ενθάρρυνση.
- Είναι ανυπόμονοι ως εκπαιδευόμενοι και γρήγοροι στην αξιολόγηση και την εκτίμηση της καλής διδασκαλίας.

Τέλος όπως αναφέρει ο Knowles (1980) έχει εντοπίσει αρκετά βασικά χαρακτηριστικά σχετικά με τους ενήλικες εκπαιδευόμενους:

- Έχουν κίνητρα να μάθουν καθώς αντιμετωπίζουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα που η μάθηση θα ικανοποιήσει.
- Ο προσανατολισμός των ενήλικων στην εκπαίδευση είναι επικεντρωμένος στην καθημερινή ζωή.
- Η εμπειρία είναι η πιο σημαντική για αυτούς.
- Έχουν βαθιά ανάγκη να αυτοκατευθύνονται.
- Η διαφορετικότητα μεταξύ των ενήλικων αυξάνεται ανάλογα με την ηλικία.

3.2 Εμπόδια στη μάθηση των ενήλικων εκπαιδευόμενων

Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι στην μάθηση οφείλονται είτε σε εσωτερικούς, είτε σε εξωτερικούς παράγοντες. Τα εξωτερικά εμπόδια συνήθως δυσχεραίνουν την συμμετοχή των εκπαιδευόμενων στα εκπαιδευτικά προγράμματα, όμως τα εσωτερικά εμπόδια είναι πιο σημαντικά.

Τα εσωτερικά εμπόδια οφείλονται σε ψυχολογικούς παράγοντες, στις προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες των εκπαιδευομένων. Οι ψυχολογικοί παράγοντες που δημιουργούν τα εμπόδια στους εκπαιδευόμενους σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Το άγχος, η έλλειψη αυτοπεποίθησης, ο φόβος της αποτυχίας είναι κάποια χαρακτηριστικά που αναπτύσσονται στην διαδικασία μάθησης των μαθητευόμενων. Ακόμα, οι προϋπάρχουσες γνώσεις των εκπαιδευομένων τους εμποδίζουν να αποδεχτούν οποιαδήποτε νέα γνώση, καθώς οι ίδιοι «φοβούνται» την αντικατάσταση των παλιότερων γνώσεών τους με νέες (Κόκκος, 2005).

Τα εξωτερικά εμπόδια προκύπτουν από τις υποχρεώσεις, τα καθήκοντα και τις δεσμεύσεις του ενήλικα. Ο καθημερινές ανάγκες που εμφανίζονται δυσκολεύουν την ανταπόκριση του σε πολλά διαφορετικά πράγματα. Ακόμα η οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας όπως ο ακατάλληλος χώρος, οι κακές σχέσεις εκπαιδευτή- εκπαιδευομένων και η δημιουργία λανθασμένων προσδοκιών δημιουργούν προβλήματα και εμποδίζουν τους μαθητευόμενους να συμμετέχουν στην διεργασία της μάθησης (Κόκκος, 2005).

3.3 Βασικές θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων

Κάποιες από τις σημαντικότερες θεωρίες της εκπαίδευσης ενηλίκων, οι οποίες δίνουν έμφαση στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευομένων και των εκπαιδευτών καθώς και στην αξιοποίηση της εμπειρίας των εκπαιδευομένων είναι: α) η θεωρία της Ανδραγωγικής, β) η θεωρία της κοινωνικής χειραφέτησης και γ) η θεωρία της Μετασχηματίζουσας Μάθησης.

Θεωρία Ανδραγωγικής (M. Knowles)

Η Ανδραγωγική αναπτύχθηκε κυρίως στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και επικράτησε ως τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η θεωρία αυτή επικεντρώνεται στην διαφοροποίηση της εκπαίδευσης ενηλίκων έναντι της εκπαίδευσης των ανηλίκων. Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έχουν την ανάγκη να αυτό-καθορίζονται και να αναπτύξουν συνεχώς τον βαθμό της αυτογνωσίας τους. Επίσης σύμφωνα με την θεωρία αυτή οι ενήλικες επιθυμούν να γνωρίζουν για ποιο λόγο εμπλέκονται στην μαθησιακή διαδικασία πριν εμπλακούν σε

αυτή. Συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία έχοντας συγκεκριμένα εσωτερικά κίνητρα, με στόχο την απόκτηση γνώσεων που θα τους χρησιμεύσουν στην καθημερινή τους ζωή (Σιδηρόπουλος, 2013).

Ωστόσο έχει ασκηθεί κριτική στην θεωρία αυτή, με σημαντικότερη αυτή του Rogers (2004) ο οποίος αναφέρει πως και οι ανήλικοι έχουν εμπειρίες όπως και ότι μπορούν και αυτοί να αυτοκατευθύνονται. Επίσης κάποιοι μελετητές αναφέρουν ότι δεν μπορούν όλοι οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι να αυτοκατευθύνονται, ούτε μπορεί κάποιος να τους εκπαιδεύσει γι' αυτό (Τσιμπουκλή, Φίλιπς 2007).

Η θεωρία της κοινωνικής χειραφέτησης (P. Freire)

Στην θεωρία της κοινωνικής χειραφέτησης η οποία διαδόθηκε πλατιά στις δεκαετίες 1960-1980, αποτυπώνεται ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της εκπαιδευτικής διαδικασίας η οποία στοχεύει στην κοινωνική αλλαγή. Σύμφωνα με τον Freire (1973), τα άτομα που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, οφείλουν να είναι και ενεργοί πολίτες στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν. Η προσωπική τους ενδυνάμωση λοιπόν (στην οποία βασικό ρόλο έχει και η εκπαίδευση) συνδέεται άμεσα με τον κοινωνικό μετασχηματισμό (Κοντάκος, Γκόβαρης 2006).

Στην θεωρία του Freire που στοχεύει στην κοινωνική αλλαγή, διακρίνονται δύο είδη εκπαίδευσης:

A) Η εναποθετική εκπαίδευση (Banking education), η οποία αποτελεί μία παραδοσιακού τύπου εκπαίδευση και οι εκπαιδευόμενοι είναι απλοί δέκτες μηνυμάτων χωρίς να υπάρχει αλληλεπίδραση και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών.

B) Η προβληματοθετική εκπαίδευση (Problem-posing education), στην οποία οι μαθητές δεν είναι παθητικοί δέκτες. Συνεργάζονται με τους δασκάλους που στοχεύουν στην προετοιμασία των εκπαιδευομένων να αντιμετωπίσουν τον κόσμο πιο απελευθερωμένοι και να επιφέρουν αλλαγές σε αυτόν. Το βασικό εργαλείο σε αυτή την μορφή εκπαίδευσης ήταν ο διάλογος, αφού μέσα από την συζήτηση για πραγματικά γεγονότα, οι μαθητεύομενοι τελικά θα αναπτύξουν την συνείδησή τους (Κοντάκος, Γκόβαρης 2006).

Σύμφωνα με τον Freire (1970), μέσα από μία διεργασία που ονόμασε «συνειδητοποίηση», η εκπαίδευση για να έχει απελευθερωτικό χαρακτήρα θα πρέπει να οδηγεί στον μετασχηματισμό της συνείδησης του ατόμου. Η διαδικασία της συνειδητοποίησης ολοκληρώνεται μέσα από 3 στάδια, α) το αρχικό στάδιο όπου ο το άτομο έχει ελάχιστη επίγνωση, β) το ενδιάμεσο και γ) το τελικό στάδιο της κριτικής συνείδησης (Κοντάκος, Γκόβαρης 2006).

Στην κριτική που έχει ασκηθεί στην θεωρία του Freire, επισημαίνεται περισσότερο η προσέγγιση του η οποία είναι περισσότερο πολιτική, αφού ερμηνεύει τις κοινωνικό-πολιτισμικές διαστάσεις τις εκπαίδευσης. Έτσι η θεωρίες του είναι περισσότερο εφαρμόσιμες στους ενήλικες παρά σε παιδιά, καθώς οι ενήλικες έχοντας περισσότερες εμπειρίες μπορούν να επηρεάσουν το περιβάλλον τους και να επιφέρουν αλλαγές. Τέλος αμφισβητείται το κατά πόσο μπορεί να γίνει μεταφορά του μοντέλου αυτού στις δυτικές κοινωνίες όπου οι κοινωνικό-οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες είναι πολύ διαφορετικές από εκείνες της Λατινικής Αμερικής και επομένως αλλάζουν οι στόχοι της εκπαίδευσης ενηλίκων (Κοντάκος, Γκόβαρης 2006).

Μετασχηματίζουσα μάθηση (Z. Mezirow)

Η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow παρουσιάστηκε το 1977 και θεωρείται η πιο σημαντική και ολοκληρωμένη επιστημονικά, ανάμεσα στις σύγχρονες θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων. Η μετασχηματίζουσα μάθηση δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις εμπειρίες του ατόμου και αναγνωρίζει τις δυνατότητες του για θετική προσωπική αλλαγή. Βασική αρχή της θεωρίας είναι ο μετασχηματισμός του τρόπου (των οπτικών) με τον οποίο τα άτομα ερμηνεύουν και νοηματοδοτούν τις εμπειρίες της ζωής του (Κοντάκος, Γκόβαρης 2006).

Υποστηρίζεται λοιπόν ότι η μάθηση δεν αποτελεί απλή συσσώρευση νέων γνώσεων, οι οποίες προστίθενται σε παλαιότερες, αλλά ότι «πρόκειται για μία διεργασία στην οποία αρκετές αξίες και παραδοχές, με βάση τις οποίες λειτουργούμε, αλλάζουν» (Κόκκος, 2005). Οι παραδοχές αποτελούν τις αντιλήψεις των ενηλίκων εκπαιδευομένων για τον κόσμο. Οι παραδοχές, οι οποίες έχουν αφομοιωθεί ασυνείδητα από τους ενήλικους

εκπαιδευόμενους κατατάσσονται σε πέντε κατηγορίες: α) τις επιστημολογικές, β) τις ηθικές, γ) τις πολιτικές, δ) τις κοινωνιο-ιδεολογικές και ε) τις φιλοσοφικές (Τσιμπουκλή – Φίλλιπς, 2008).

Σύμφωνα με τον Mezirow (1981), η μάθηση επιτυγχάνεται μέσα από την διαδικασία αναστοχασμού των εμπειριών του εκπαιδευόμενου. Όταν δηλαδή ο εκπαιδευόμενος επανεξετάζει τις αντιλήψεις και τις αξίες του αφού αυτές αποτελούν και το πλαίσιο εμπειρίας του. Έτσι εισέρχεται σε μία διαδικασία μετασχηματισμού. Ο Mezirow υποστηρίζει ότι ο αναστοχασμός διέρχεται μέσα από 7 διαφορετικά στάδια (Κοντάκος, Γκόβαρης, 2006):

1. Ικανότητα διαλογισμού
2. Ικανότητα συναισθηματικού διαλογισμού
3. Ικανότητα διαλογισμού διάκρισης
4. Ικανότητα αξιολογικού διαλογισμού
5. Ικανότητα εννοιολογικού διαλογισμού
6. Ικανότητα ψυχικού διαλογισμού
7. Ικανότητα θεωρητικού διαλογισμού

Σκοπός της μετασχηματίζουσας μάθησης είναι να ενεργοποιήσει την αυτόνομη σκέψη στου ενήλικους εκπαιδευόμενους. Η αυτόνομη σκέψη επιτυγχάνεται μέσα από την αλληλεπίδραση προσωπικών και κοινωνικών δεδομένων. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι θα καταφέρουν να ερμηνεύσουν τις εμπειρίες τους (Τσιμπουκλή, Φίλλιπς, 2008).

Τέλος, η κριτική που έχει δεχθεί η θεωρία του Mezirow, έχει να κάνει με τις κοινωνικές δομές, οι οποίες υποστηρίζει ο Mezirow ότι αποτελούν εμπόδιο στην μάθηση, χωρίς όμως να λαμβάνει υπόψην του την επίδραση της κοινωνικής αλλαγής στην εκπαιδευτική διαδικασία και τις σχέσεις εξουσίας (Τσιμπουκλή, Φίλλιπς, 2008).

3.4 Ο ρόλος των εκπαιδευτών ενηλίκων

Ο εκπαιδευτικός μέσα σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί μία κυρίαρχη οντότητα και ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την πρόοδο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Οι εκπαιδευτές ενηλίκων και ο ρόλος τους έχουν απασχολήσει σημαντικά την επιστημονική κοινότητα που ασχολείται με την εκπαίδευση ενηλίκων.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων είναι στρατηγικής σημασίας και είναι ιδιαίτερα απαιτητικός καθώς τα καθήκοντά του αλλάζουν ή και αυξάνονται ανάλογα με τις εξελίξεις στον τομέα του. Ένας εκπαιδευτής ενηλίκων μπορεί να έχει διάφορους ρόλους: του διευκολυντή, του εμπνευστή, του διαμεσολαβητή, του συνεργάτη, του συμβούλου κ.α. (Βεργίδης, 2017). Σύμφωνα με τους διαχωρισμούς που έχουν επικρατήσει, υπάρχουν 3 κατηγορίες εκπαιδευτών ενηλίκων: α) εκπαιδευτές ενηλίκων – εθελοντές, β) εκπαιδευτές ενηλίκων μερικής απασχόλησης και γ) επαγγελματίες εκπαιδευτές ενηλίκων πλήρους απασχόλησης (Παπασταμάτης, Βαλκάνος, Πανιτσίδου, Ζαρίφης (2010)).

Άλλο ένα χαρακτηριστικό των εκπαιδευτών ενηλίκων είναι ότι μπορεί να προέρχονται από διαφορετικά μορφωτικά επίπεδα όπως και εκείνοι που συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων. Ένας εκπαιδευτής ενηλίκων μπορεί να είναι απόφοιτος πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή υψηλότερων επιπέδων εκπαίδευσης. Ακόμα, τα επαγγελματικά τους προσόντα όπως η ειδίκευση τους σε συγκεκριμένα αντικείμενα καθώς και η εμπειρία τους πάνω στην εκπαίδευση ενηλίκων αποτελούν κριτήρια επιλογής των εκπαιδευτών στις περισσότερες χώρες (Παπασταμάτης, Βαλκάνος, Πανιτσίδου, Ζαρίφης (2010)).

Κάθε εκπαιδευτής ενηλίκων χρειάζεται να λαμβάνει υπόψην του ότι κάθε ενήλικας που συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί μία διαφορετική οντότητα. Όλοι οι εκπαιδευόμενοι διαφέρουν ως προς τις εμπειρίες, την ευελιξία και την αυτορρύθμισή τους. Αυτό οφείλεται στην επίδραση των κοινωνικό-πολιτισμικών παραγόντων στον χαρακτήρα τους, δημιουργώντας άτομα με διαφορετικές προσωπικότητες και ανάγκες. Έτσι οι εκπαιδευτές δρουν ως διαμεσολαβητές της γνώσης, δείχνοντας σεβασμό στην διαφορετικότητα των εκπαιδευομένων (Παπασταμάτης, Βαλκάνος, Πανιτσίδου, Ζαρίφης (2010)).

Ο επιτυχημένος ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων, λοιπόν, προϋποθέτει συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, αλλά και προσωπικών και κοινωνικών ικανοτήτων. Έτσι κάθε εκπαιδευτής ενηλίκων οφείλει να έχει ως βασικό στόχο την συνεχή επιμόρφωσή του

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

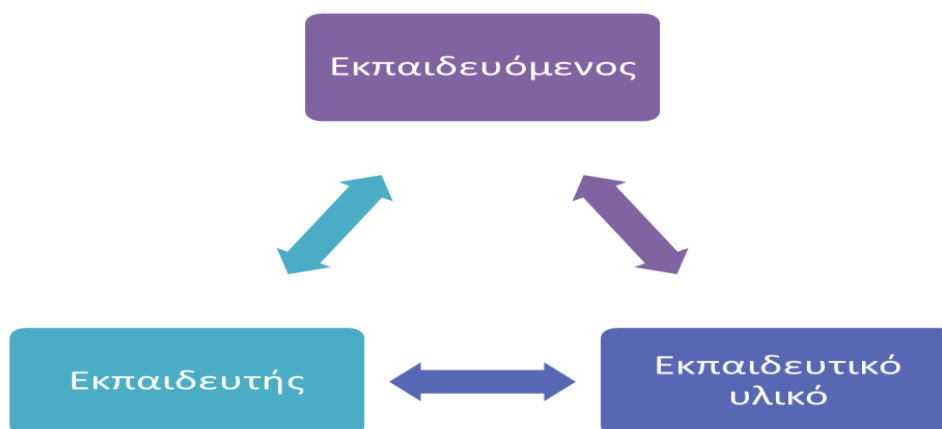
καθώς οι νέες τεχνολογίες αναπτύσσονται συνεχώς και απαιτείται η προσαρμογή των εκπαιδευτών στα νέα δεδομένα.

4. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

4.1 Ο Ρόλος του Εκπαιδευτικού Υλικού στην ΕξΑΕ

Σε μία διαδικασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, οι εκπαιδευόμενοι εξαρτώνται περισσότερο από το εκπαιδευτικό υλικό σε σχέση με την συμβατική μαθησιακή διαδικασία, αφού αναγκαστικά περιορίζεται η επικοινωνία με τον εκπαιδευτή (Χουλιάρη, Λιοναράκης, & Σπανακά, 2011). Σύμφωνα με τον Λιοναράκη (2006), «ο σχεδιασμός και η δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι από τα πιο σημαντικά ζητήματα, καθώς αποτελεί τον κύριο άξονα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, γι' αυτό θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά οι διαμορφωτικοί παράγοντες πολυμορφικότητα, ευελιξία, μετρησιμότητα, διευκόλυνση και μαθητοκεντρισμό και τα οποία είναι: ο μαθητής, ο δάσκαλος, η μάθηση, η διδασκαλία, η επικοινωνία το διδακτικό υλικό, ο τόπος, ο χρόνος, ο εκπαιδευτικός φορέας και η αξιολόγηση».

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση βασίζεται σε τρεις πολύ σημαντικούς πυλώνες: τον εκπαιδευτή, τον εκπαιδευόμενο και το εκπαιδευτικό υλικό (όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχήμα). Το εκπαιδευτικό υλικό είναι αυτό που συνδέει τον εκπαιδευτή και τον εκπαιδευόμενο στην διαδικασία της μάθησης. Ο εκπαιδευτής υποστηρίζει το εκπαιδευτικό υλικό και ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει μέσα από αυτό (Μουζάκης, 2006).

Σχήμα 1: Πυλώνες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Μουζάκης, 2006)

Επί της ουσίας βασικός μοχλός της εξ αποστάσεως είναι το εκπαιδευτικό υλικό στο οποίο στηρίζεται σε μεγάλο μέρος η εκπαιδευτική διαδικασία. Για μία αποτελεσματική διαδικασία μάθησης, απαιτείται προσεκτικός παιδαγωγικός σχεδιασμός του εκπαιδευτικού υλικού, έτσι ώστε να δημιουργηθούν συνθήκες αλληλεπίδρασης μεταξύ των εκπαιδευομένων μεταξύ τους, των εκπαιδευτών και των εκπαιδευομένων καθώς και των εκπαιδευομένων και του εκπαιδευτικού περιεχομένου (Χουλιάρα, Λιοναράκης, & Σπανακά (2011).

Κύριο εργαλείο μελέτης του εκπαιδευόμενου σε μία διαδικασία μάθησης εξ αποστάσεως, αποτελεί το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο μπορεί να είναι έντυπης ή ψηφιακής μορφής. Για το λόγο αυτό ο μαθητευόμενος οφείλει:

«Να γνωρίζει αναλυτικά από τα πρώτα στάδια της μελέτης του:

- *Τι πρέπει να κάνει*
- *Γιατί το κάνει*
- *Πότε πρέπει να το κάνει*
- *Πως πρέπει να το κάνει*
- *Αν το έκανε σωστά»*

(Λιοναράκης 2001, σσ. 45-46).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού υλικού είναι να καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο, να τον διευκολύνει και να επεξηγεί τα δύσκολα σημεία. Να τον ενθαρρύνει να συνεχίσει και να τον εμπυγχώνει ώστε να μην τα παρατήσει. Επίσης θα πρέπει να δίνει την δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να επιλέγει εκείνος τον τόπο και το χρόνο μελέτης του. Γενικά το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί ένα εργαλείο μάθησης το οποίο καθορίζει την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα της εκπαίδευσης (Λιοναράκης, 2009).

Το διδακτικό υλικό σε μια διαδικασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης πραγματώνει διάφορες λειτουργίες. Παρουσιάζει την πραγματικότητα στους εκπαιδευόμενους μέσα από επιλεγμένο πληροφοριακό υλικό διαμορφωμένο έτσι ώστε να συμβάλλει στην αυτόνομη μάθηση. Επίσης οργανώνει ένα μαθησιακό περιβάλλον αλληλεπίδρασης και κινητοποιεί

τους εκπαιδευόμενους παρέχοντας συνεχώς κίνητρα για μάθηση. Το εκπαιδευτικό υλικό συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων οι οποίες είναι εξαιρετικά σημαντικές για την πορεία της μάθησης τους (Λιοναράκης, 2009).

Το εκπαιδευτικό υλικό αποτελείται από το κυρίως διδακτικό κείμενο, τα παράλληλα κείμενα που το συμπληρώνουν, τον οδηγό σπουδών και μελέτης, τα βιβλιογραφικά βοηθήματα, τον φάκελο εργασίας των ασκήσεων, των δραστηριοτήτων και των εργασιών, τα οπτικοακουστικά μέσα (π.χ. βίντεο, διαφάνειες) και τις νέες τεχνολογίες. Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση λοιπόν εξ' αιτίας της περιορισμένης αλληλεπίδρασης του διδάσκοντα και του διδασκόμενου, το εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να είναι δομημένο και σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να αναπληρώνει το κενό που δημιουργείται λόγω της «απουσίας» του διδάσκοντα (Λιοναράκης, 2001).

4.2 Σχεδιασμός και ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού στην ΕξΑΕ.

Πολλοί ερευνητές τα τελευταία χρόνια έχουν καταβάλει μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να αναδειχθούν όλες οι πτυχές σχετικά με τον σχεδιασμό εκπαιδευτικού υλικού με την μέθοδο της ΕξΑΕ (Μανούσου, 2009). Ο σχεδιασμός και ο τρόπος ανάπτυξης του εκπαιδευτικού υλικού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα σημαντικός (Moore, 2013, Verduin & Clark 1991), αφού σύμφωνα με τον Σουβατζόγλου (2009) με τον τρόπο αυτό μεταφέρονται οι γενικές αρχές μάθησης και διδασκαλίας μέσα στο ίδιο το υλικό. Οι θεωρίες μάθησης που θα χρησιμοποιηθούν στο σχεδιασμό, οι στόχοι αλλά και τα μέσα καθορίζουν τον βαθμό αλληλεπίδρασης του εκπαιδευόμενου με το εκπαιδευτικό υλικό καθώς και την ποιότητα του υλικού (Λιοναράκης, 2009).

4.2.1 Μοντέλα σχεδιασμού εκπαιδευτικού υλικού

Σύμφωνα με τον Λιοναράκη (2006), δεν υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος τρόπος σχεδιασμού και συγκεκριμένη μορφή εξάσκησης στην Έξαε. Στο πεδίο του σχεδιασμού υπάρχει ποικιλία μοντέλων δημιουργίας, τα περισσότερα από τα οποία βασίζονται στις νέες τεχνολογίες (Μανούσου, 2008). Ωστόσο, όλα τα εκπαιδευτικά μοντέλα θα πρέπει να έχουν κοινά χαρακτηριστικά όπως ο μαθητοκεντρισμός, ο προσανατολισμός στο στόχο και η ικανότητα μέτρησης των αποτελεσμάτων με αποτελεσματικό και έγκυρο τρόπο ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(Branch & Merrill, 2012). Σε κάθε περίπτωση τα μοντέλα σχεδιασμού αποτελούν πλαίσια μέσα στα οποία οι σχεδιαστές εκπαιδευτικών παρεμβάσεων αναγνωρίζουν τις ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβούν έτσι ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να είναι όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη (Σοφός, Κώστας, Παράσχου, 2015).

4.2.1.1 Παραδοσιακά μοντέλα σχεδιασμού εκπαιδευτικού υλικού εξ αποστάσεως

Κάποια από τα πιο γνωστά, παραδοσιακά μοντέλα εκπαιδευτικού σχεδιασμού είναι τα εξής:

- **Μοντέλο Gagné**

Το μοντέλο του Robert Gagné (1985) αποτελεί την πρώτη προσπάθεια οριοθέτησης του εκπαιδευτικού σχεδιασμού (Μουρατόγλου, 2018). Η θεωρία του Gagné βασίζεται σε πρότυπα συμπεριφοριστών, στις γνωστικές θεωρίες και τη θεωρία επεξεργασίας πληροφοριών ((Lambrecht,1999 οπ. Αναφ. στο Σουβατζόγλου, 2009). Πρόκειται για ένα «αθροιστικό μοντέλο» (Κολιάδης, 1996), αφού η νέα γνώση οικοδομείται πάνω στην προϋπάρχουσα γνώση των εκπαιδευομένων και μάθηση επιτυγχάνεται ύστερα από την αλληλεπίδραση του ατόμου με το περιβάλλον του (Σουβατζόγλου, 2009). Η βασική ιδέα του μοντέλου είναι πως υπάρχουν πολλά διαφορετικά είδη μάθησης (Λεκτικές πληροφορίες, νοητικές δεξιότητες, γνωστικές στρατηγικές, στάσεις ή διαθέσεις, κινητικές δεξιότητες) και κάθε είδος χρειάζεται διαφορετικό τρόπο διδασκαλίας (Δημητριάδης, 2015).

Ο Gagné προσπάθησε να ερμηνεύσει το φαινόμενο της μάθησης, και υποστήριξε ότι απαιτούνται διαφορετικές συνθήκες για την πραγμάτωσή της (Κολιάδης, 1997, 216 οπ. Αναφ. στο Σουβατζόγλου, 2009). Διακρίνει λοιπόν τις συνθήκες μάθησης σε εσωτερικές τις γνώσεις δηλαδή που έχει ήδη κατακτήσει ο μαθητής, τα κίνητρα και οι στόχοι του και τις εξωτερικές που αποτελούν τα εξωτερικά ερεθίσματα που επηρεάζουν τον εκπαιδευόμενο (Gagné, 1985, 237 οπ. Αναφ. στο Σουβατζόγλου, 2009).

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

-Εννέα διδακτικές ενέργειες διδασκαλίας

Για την υποστήριξη της εσωτερικής διαδικασίας της μάθησης, απαιτούνται τα παρακάτω εννέα διδακτικά γεγονότα - instructional events- (Gagné and Briggs 1979 όπ. αναφ.. στο Σουβατζόγλου, 2009):

1. Προσέλκυση προσοχής – διέγερση προσοχής εκπαιδευόμενου
2. Παρουσίαση διδακτικών στόχων
3. Ανάκληση προϋπάρχουσας γνώσης
4. Παρουσίαση υλικού μάθησης
5. Υποστήριξη και καθοδήγηση μάθησης
6. Πρόκληση εκτέλεσης ενεργειών
7. Παροχή ανατροφοδότησης
8. Αξιολόγηση επίδοσης
9. Ενίσχυση μνήμης και μεταβίβασης

Τα διδακτικά γεγονότα μπορούν να οργανωθούν σε τρεις γενικότερες φάσεις: Την φάση της προετοιμασίας (πριν την εκπαίδευση) που συνδέεται με τα τρία πρώτα συμβάντα (1-3), την φάση απόκτησης της μάθησης (εκπαίδευση) που συνδέεται με τα επόμενα τέσσερα συμβάντα (4-7) και τέλος την φάση μεταβίβασης της μάθησης (μετά την εκπαίδευση) που συνδέεται με τα τρία τελευταία συμβάντα (Δημητριάδης, 2015).

1. Προσέλκυση προσοχής	ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ
2. Παρουσίαση διδακτικών στόχων	
3. Ανάκληση προϋπάρχουσας γνώσης	
4. Παρουσίαση υλικού μάθησης	ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΜΑΘΗΣΗΣ
5. Υποστήριξη και καθοδήγηση μάθησης	
6. Πρόκληση εκτέλεσης ενεργειών	
7. Παροχή ανατροφοδότησης	
8. Αξιολόγηση επίδοσης	ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ ΜΑΘΗΣΗΣ
9. Ενίσχυση μνήμης και μεταβίβασης	

Πίνακας 1: Τα συμβάντα του Μοντέλου Gagné σε φάσεις (Δημητριάδης, 2015)

Η αξία του διδακτικού μοντέλου του Gagné για τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό έγκειται στο γεγονός ότι προσφέρει ένα σαφές πλαίσιο, πάνω στο οποίο ο εκάστοτε σχεδιαστής μπορεί να οργανώσει την διδασκαλία του χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές και τεχνολογικά μέσα (Δημητριάδης, 2015). Έτσι το μοντέλο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί στην Εζαέ για την σχεδίαση διδακτικού υλικού που θα εξυπηρετεί τις ανάγκες και τις προϋποθέσεις της μάθησης (Σουβατζόγλου, 2009).

- **Μοντέλο ADDIE**

Πρόκειται για ένα από τα πιο πολυσυζητημένα μοντέλα και από τα πιο σημαντικά, το οποίο περιγράφει πέντε φάσεις εργασίας: Ανάλυση (Analysis), Σχεδίαση (Design), Ανάπτυξη (Development), Εφαρμογή (Implementation) και Αξιολόγηση (Evaluation), τα αρχικά των οποίων συνθέτουν και το όνομά του (Δημητριάδης, 2015).

1. **Φάση ανάλυσης:** Στην φάση αυτή γίνεται συλλογή πληροφοριών σχετικά με τα πρόσωπα, τις συνθήκες και τις ανάγκες παροχής υπηρεσιών, όλες δηλαδή τις πτυχές του έργου. Είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού γίνεται κατανοητό τι θα πρέπει να οργανωθεί και να προσφερθεί στους εκπαιδευόμενους (Δημητριάδης, 2015)

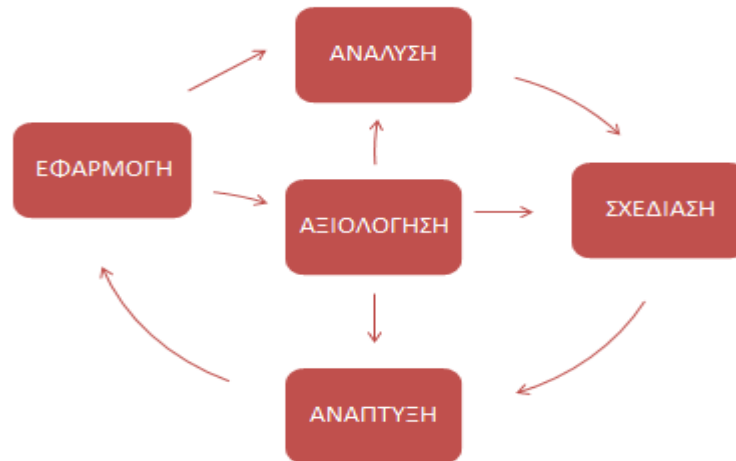
2. **Φάση σχεδιασμού:** Αξιοποιούνται οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν στην φάση της ανάλυσης έτσι ώστε να δημιουργηθεί το υλικό και οι υπηρεσίες (Δημητριάδης, 2015).
3. **Φάση ανάπτυξης:** Υλοποιείται η τελική μορφή των παραδοτέων του έργου δηλαδή του εκπαιδευτικού υλικού και των υπηρεσιών. Στην ουσία η φάση αυτή σχετίζεται με την καθ' αυτή διαδικασία της μάθησης (Μουρατόγλου, 2018).
4. **Φάση εφαρμογής:** Παρέχονται οι υπηρεσίες και το εκπαιδευτικό υλικό στους εκπαιδευόμενους και έτσι έχουμε την συνολική υλοποίηση του έργου (Δημητριάδης, 2015).
5. **Φάση αξιολόγησης:** Περιλαμβάνονται όλες οι ενέργειες που γίνονται για την συλλογή και την αξιοποίηση στοιχείων αξιολόγησης του έργου και της μετέπειτα βελτίωσής του (Δημητριάδης, 2015). Έτσι μέσω της απολογιστικής αξιολόγησης αποκαλύπτεται και το μαθησιακό αποτέλεσμα (Μουρατόγλου, 2018).

Το μοντέλο ADDIE ακολουθεί μια γραμμική πορεία υλοποίησης των φάσεων εργασίας για την επιτυχία του έργου (όπως φαίνεται και στο σχήμα παρακάτω).

Σχήμα 2: Το μοντέλο ADDIE: Γραμμική αναπαράσταση (Δημητριάδης, 2015)

Βέβαια σε μια προσπάθεια βελτίωσης του μοντέλου παρουσιάστηκαν και πιο εξελιγμένες εκδοχές του ADDIE, με πιο ευέλικτη δομή ανάπτυξης των εργασιών. Έτσι προκύπτει μια σπειροειδή – κυκλική δομή εξέλιξης εργασιών (Δημητριάδης, 2015).

Σχήμα 3: Το μοντέλο ADDIE: Κυκλική αναπαράσταση με έμφαση στη συνεχή αξιολόγηση (Δημητριάδης, 2015)

Το μοντέλο ADDIE συνίσταται για μεγάλα και πολύπλοκα σχέδια διδασκαλίας ενώ είναι εξαιρετικά δημοφιλές και χρησιμοποιείται ευρέως στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό (Bates, 2015).

4.2.2 Αρχές δημιουργίας εκπαιδευτικού υλικού Έξαε

Τα τελευταία χρόνια λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας και των υποδομών, η διαδικτυακή εξ αποστάσεως μάθηση δίνει την δυνατότητα στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με μαθήματα σε μορφή αντικειμένων μάθησης. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται μια ποικιλία από πολυμέσα στους εκπαιδευόμενους όπως γραφικά, κινούμενες εικόνες, βίντεο κ.λπ. (Σαμαρά, 2007).

Τα πολυμέσα ανάλογα με τον τρόπο που αλληλεπιδρούν με το χρήστη, διακρίνονται στα α) **απλά πολυμέσα (multimedia)**, στα οποία οι πληροφορίες έχουν γραμμική παρουσίαση, β) **αλληλεπιδραστικά πολυμέσα (interactive multimedia)**, στα οποία ο χρήστης συμμετέχει και αλληλεπιδρά και δεν είναι παθητικός δέκτης μηνυμάτων και γ) τα

υπερμέσα (hypermedia), όπου ο μαθητής επιλέγει ποια θα είναι η πορεία της μάθησης του. Σύμφωνα με τον Δημητριάδη (2015), «*Στην πολυμεσική μάθηση (multimedia learning) τονίζεται η πολυτροπικότητα (multimodality) των εξωτερικών ερεθισμάτων και η νοητική τους επεξεργασία από το δέκτη, χωρίς απαραίτητα την χρήση τεχνολογίας πολυμέσων*».

Οι βασικότερες θεωρητικές αρχές σύμφωνα με τους Χουρδάκης, Σπαντιδάκης, Πολύζου, Βασαρμίδου & Καρβούνης, 2013, πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η πολυμεσική μάθηση είναι η θεωρία του γνωστικού φορτίου (Sweller, 2003), η θεωρία της διπλής κωδικοποίησης (Paivio, 1991) και η γνωσιακή θεωρία των πολυμέσων του Mayer (2001). Οι θεωρίες αυτές δημιούργησαν ένα πλαίσιο με τις βασικές αρχές σχεδιασμού εκπαιδευτικών υπερμεσικών περιβαλλόντων μάθησης (Χουρδάκης, Σπαντιδάκης, Πολύζου, Βασαρμίδου & Καρβούνης, 2013):

- **Πολυμεσική αρχή (multimedia principle):** Οι πληροφορίες παρουσιάζονται με λέξεις και εικόνες ταυτόχρονα. Όταν τα κείμενα εμπλέκονται με εικόνες τότε οι πληροφορίες μεταφέρονται, επεξεργάζονται και κατανοούνται καλύτερα από τους εκπαιδευόμενους (Mayer, 2001).
- **Αρχή της Προσαρμοστικότητας (modality principle):** Οι πληροφορίες παρουσιάζονται με ήχο και γραφικά. Ενεργοποιείται το οπτικό και ακουστικό κανάλι πρόληψης πληροφοριών των μαθητών (Mayer & Moreno 2002)
- **Αρχή πλεονασμού (redundancy principle) :** Οι πληροφορίες παρουσιάζονται με αφήγηση και γραφικά, όχι με αφήγηση γραφικά και κείμενο. Οι παραπάνω πληροφορίες επιβαρύνουν το μαθητεύμενο στην διαδικασία της μάθησης (Mayer, 2001).
- **Αρχή της συνοχής (coherence principle) :** Παρουσιάζονται μόνο οι απαραίτητες πληροφορίες στην πολυμεσική διδασκαλία (Mayer & Moreno 2002)
- **Αρχή της σηματοδότησης (signaling principle):** Γίνονται μικρές αναφορές για την κατεύθυνση του εκπαιδευόμενου έτσι ώστε να δίνει προσοχή στην επεξεργασία των πληροφοριών (Mayer, 2001).
- **Αρχή της συνάφειας ή της εγγύτητας (contiguity principle):** Οι οπτικές και λεκτικές πληροφορίες παρουσιάζονται ταυτόχρονα (Mayer, 2001)
- **Αρχή της κατάτμησης (segmentation principle):** Παρέχεται σύντομη πληροφόρηση και όχι μακροσκελείς αφηγήσεις (Mayer, & Moreno 2003).

4.3 Χαρακτηριστικά του Εκπαιδευτικού Υλικού στην Έξασε

Σύμφωνα με τον Λιοναράκη (2001), «η διδακτική αλλάζει χέρια και προσανατολισμό και από την ευθύνη του διδάσκοντα περνά στη σφαίρα ευθύνης του διδακτικού υλικού, το οποίο είναι πλέον διαμορφωμένο ως διδακτικό εγχειρίδιο, ανεξάρτητα από τον τύπο και τη μορφή που ακολουθεί». Το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να έχει διαφορετικές μορφές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση οι οποίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την εκπαιδευτική πορεία του μαθητευόμενου (Λιοναράκης, 2001).

Πρώτα, το **κείμενο** είναι ο βασικός κορμός του εκπαιδευτικού υλικού αφού παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες στον διδασκόμενο για την εκπαιδευτική διαδικασία. Τα **προσδοκώμενα αποτελέσματα**, οι **επιμέρους στόχοι** και οι **δραστηριότητες** συνδέουν την προϋπάρχουσα γνώση του μαθητευόμενου με το νέο γνωστικό αντικείμενο που καλείται να ανακαλύψει. Άλλο ένα σημαντικό μέρος του εκπαιδευτικού υλικού είναι οι **ασκήσεις αυτό-αξιολόγησης**, οι οποίες βοηθούν έτσι ώστε να αυτονομηθεί ο διδασκόμενος και να είναι ικανός να μαθαίνει μόνος του. (Σπανακά, 2006)

Τα **οπτικοακουστικά μέσα** που χρησιμοποιούνται καθίστανται απαραίτητα σε ένα εκπαιδευτικό υλικό εξ αποστάσεως, καθώς εκτός από το ότι κατευθύνεται πιο εύκολα η προσοχή του μαθητή, γίνεται πιο εύκολη και η κατανόηση του διδακτικού υλικού. Οι φωτογραφίες, τα βίντεο και ο ήχος στην ουσία κάνουν πράξη την θεωρία κάνοντας πιο εύκολη και πιο διασκεδαστική την διαδικασία μάθησης. Τέλος οι **κατευθύνσεις** και τα **αναλυτικά σχόλια** που λαμβάνει ο μαθητής, μέσω του εκπαιδευτικού υλικού, αυξάνουν την επικοινωνία και διαμορφώνουν έναν πιο σίγουρο χαρακτήρα για τον μαθητευόμενο, ο οποίος είναι ικανός να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος (Σπανακά, 2006).

4.4 Οι Δραστηριότητες και η Σημασία τους

Ένα εξ αποστάσεως πολυμορφικό εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να περιέχει δραστηριότητες και ασκήσεις που ενεργοποιούν το μαθητή με βασικό στόχο να μάθει

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

μέσα από την πράξη. Ασκήσεις και δραστηριότητες που θα προάγουν τον κριτικό τρόπο σκέψης, που αξιοποιούν την προϋπάρχουσα γνώση και τις εμπειρίες του μαθητευόμενου και δημιουργούν μία αλληλεπιδραστική διαδικασία μάθησης.

Οι δραστηριότητες είναι πολύ σημαντικές για το διδακτικό υλικό στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση αφού βοηθά τον εκπαιδευόμενο :

- Να κατανοήσει την ύλη
- Να ελέγχει την μαθησιακή του πορεία
- Να έχει περισσότερη αυτοπεποίθηση
- Να μάθει περισσότερες τεχνικές μάθησης (Σπανακά, 2006)

Σε ένα εξ αποστάσεως διδακτικό υλικό, οι δραστηριότητες υπάρχουν από την αρχή μέχρι το τέλος. Αρχικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενεργοποιήσουν την προϋπάρχουσα γνώση του μαθητευόμενου. Στην συνέχεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μεγαλύτερη κατανόηση και επεξεργασία των πληροφοριών από τον εκπαιδευόμενο και στο τέλος για να ελέγξουν τις γνώσεις που απέκτησαν από το μάθημα (Σπανακά, 2006).

5. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ: ΙΣΤΟΡΙΑ

5.1 Περιεχόμενο Εκπαιδευτικού Υλικού

5.1.1 Ιστορία της Κρήτης

Η Κρήτη είναι το πέμπτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου και αποτελεί το νοτιότερο σύνορο της Ευρώπης. Συνδυάζει την αρχαία ιστορία με την σύγχρονη. Η ιστορία της Κρήτης έχει θέσει πολλαπλές προκλήσεις σε όλους τους μελετητές της, λόγω της μεγάλης χρονικής της έκτασης και της ποικιλίας των γεγονότων που συνέβησαν στο νησί. Η Κρήτη αποτελεί γενέτειρα σημαντικών προσώπων και στην ιστορία της σκιαγραφούνται μεγάλες μάχες για την ελευθερία.

Με τις συνεχόμενες έρευνες και ύστερα από την ανακάλυψη αρχαιολογικών ευρημάτων στην Κρήτη, αποδεικνύεται η παρουσία ανθρώπων πριν περίπου 8000 χρόνια. Η κυρίως νεολιθική περίοδος στην Κρήτη καλύπτει περίπου το χρονικό διάστημα 5000 έως και 2600 π.Χ.. Αν και στην νεολιθική εποχή δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα για τους Κρητικούς, σημαντικά ήταν τα έργα της κεραμικής και της πλαστικής που έκαναν την εμφάνισή τους εκείνη την περίοδο (Δετοράκης, 1990).

Την περίοδο της νεολιθικής εποχής, διαδέχθηκε ο μινωικός πολιτισμός. Ο μινωικός πολιτισμός, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πολιτισμούς της Χαλκοκρατίας στον ελληνικό χώρο. Ως τα τέλη του περασμένου αιώνα δεν γνωρίζαμε σχεδόν τίποτα για τον πολιτισμό αυτό. Η μινωική περίοδος διήρκεσε περίπου 1500 χρόνια και αποτέλεσε την «χρυσή εποχή» της Κρήτης. Ο Άρθουρ Έβανς, ένας αρχαιολόγος που διενέργησε ανασκαφές στο νησί, επηρεασμένος από το όνομα του βασιλιά Μίνωα τον μυθικό κυβερνήτη της Κνωσού, ονόμασε την εποχή αυτή μινωική. Η μινωική περίοδος χωρίζεται σε Πρωτομινωική (3400-2100 π.Χ.), Μεσομινωική (2100 – 1580 π.Χ.), Υστερομινωική (1580 – 1200 π.Χ.). Κάποια από τα πιο σπουδαία έργα της εποχής είναι η κατασκευή των επιβλητικών παλατιών της Κνωσού, της Φαιστού, των Μαλίων και της Ζάκρου (Δετοράκης, 1990).

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Λίγα χρόνια μετά τον τρωικό πόλεμο, η Ελλάδα συνταράσσεται από την εισβολή των Δωριέων. Οι Δωριείς εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη γύρω στο 1100 π.Χ. , ιδρύοντας πόλεις-κράτη και ακολουθώντας σπαρτιατικά πρότυπα. Την ίδια περίοδο έχουμε μεγάλες μεταναστεύσεις ανθρώπων από την υπόλοιπη Ελλάδα προς την Κρήτη. Μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου το 323 π.Χ. και την ίδρυση ελληνιστικών βασιλείων στην Ανατολή, το ενδιαφέρον όλων των κρατών στρέφεται προς την Κρήτη. Κατά την ελληνιστική περίοδο (323 - 69 π.Χ.), στην Κρήτη σημειώνονται οι σκληρότερες εσωτερικές διαμάχες (Δετοράκης, 1990).

Οι ελληνιστικοί χρόνοι στη Κρήτη, αποδυνάμωσαν τους κατοίκους της εξ' αιτίας των εσωτερικών πολέμων, με αποτέλεσμα το νησί να υποταχθεί στους Ρωμαίους το 69 π.Χ. . Η κατοχή της Κρήτης από τους Ρωμαίους, τους έδωσε την δυνατότητα να ελέγχουν το θαλάσσιο εμπόριο και τους θαλάσσιους δρόμους, αφού η γεωγραφική θέση της Κρήτης τους ευνοούσε (Δετοράκης, 1990).

Η ιστορία της Βυζαντινής Κρήτης διακρίνεται σε 3 περιόδους: στην πρώτη βυζαντινή περίοδο (330 – 824), στην δεύτερη περίοδο, αυτή της Αραβοκρατίας (824-961) και στην τρίτη περίοδο, αυτή της Βενετοκρατίας (1211). Κατά την πρώτη βυζαντινή περίοδο, η Κρήτη γίνεται ξεχωριστή επαρχία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και ο χριστιανισμός εξαπλώνεται στο νησί ενώ ιδρύθηκαν και πολλές εκκλησίες. Την δεύτερη περίοδο, η κατάκτηση της Κρήτης από τους Άραβες αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της βυζαντινής ιστορίας. Παρ' ότι οι συνέπειες για τον κρητικό πληθυσμό ήταν βαρύτερες, ο κρητικός λαός κατόρθωσε να μείνει αλώβητος και να μην επηρεαστεί ούτε στην θρησκεία του αλλά ούτε και στην γλώσσα του. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204 από τους Σταυροφόρους και με την Δ' Σταυροφορία, η Κρήτη πέρασε στα χέρια των Βενετών, οι οποίοι την θεωρούσαν εξαιρετικά πολύτιμη λόγω της γεωγραφικής της θέσης. Την περίοδο της Βενετοκρατίας, παρά την αρχική πιεστική στάση των Βενετών, με τον καιρό η κατάσταση βελτιώθηκε. Παράλληλα στο νησί αναπτύχθηκαν οι τέχνες και τα γράμματα ενώ αναβαθμίστηκε και η εκπαίδευση (Δετοράκης, 1990).

Η τουρκική κατάκτηση διέκοψε απότομα την κρητική αναγέννηση. Η τουρκοκρατία στην Κρήτη κράτησε από το 1669 έως και το 1898. Από τις πιο σημαντικές συνέπειες της τουρκικής κατοχής στο νησί, ήταν η αποκατάσταση της ορθοδοξίας και η ανασυγκρότηση της Εκκλησίας. Αυτό απέκοψε την Κρήτη από την δύση και τις δυτικές επιρροές και την συνέδεσε με το Οικουμενικό πατριαρχείο. Έτσι η Εκκλησία πια χειραγωγούσε πνευματικά τον κρητικό πληθυσμό. Ακόμα την ίδια περίοδο στο νησί πραγματοποιούνται πολλές μετακινήσει πληθυσμών, η ιδιωτική περιουσία κατασχέθηκε και οι αγρότες έγιναν δουλοπάροικοι. Το 1821 με την ελληνική επανάσταση στην οποία συμμετείχε και η Κρήτη καθώς και με την κρητική επανάσταση το 1866, οι Κρήτες έδειξαν την αγωνιστικότητα και το πάθος τους για την ελευθερία. Τελικά μετά και από την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων, οι Τούρκοι εκδιώχθηκαν από το νησί και διακηρύχτηκε η ανεξαρτησία της Κρητικής Δημοκρατίας (Δετοράκης, 1990).

Η περίοδος της Αυτονομίας στην Κρήτη ξεκινά το 1898, με τον σχηματισμό της Κρητικής κυβέρνησης με αρχηγό τον Πρίγκιπα Γεώργιο. Η πρώτη αυτή κυβέρνηση στην Κρήτη εργάστηκε με ζήλο και τα έργα της ήταν σημαντικά, όμως είχε αρκετά μειονεκτήματα όπως ότι ήταν εξαιρετικά συντηρητικό. Ο πρίγκιπας Γεώργιος έμεινε πιστός στο καθεστώς της αυτονομίας της Κρήτης, ενώ ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε αντίθετη άποψη. Μετά την Επανάσταση στο Θέρισο, όπου αρχηγός ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, οι Μεγάλες Δυνάμεις αποσύρουν τις στρατιωτικές δυνάμεις τους από το νησί. Τελικά η Κρήτη ενώνεται με την υπόλοιπη Ελλάδα το 1913 (Δετοράκης, 1990).

Η ιδιαίτερη ιστορία της Κρήτης ουσιαστικά τελειώνει με την ένωση της με την Ελλάδα. Η ιστορία της νήσου από το 1913 έως και το 1941 δεν διαφοροποιείται από την ιστορία της υπόλοιπης Ελλάδας, με τον Παγκόσμιο πόλεμο και την κατάκτηση της από τους Γερμανούς (Δετοράκης, 1990).

5.1.2 Ήθη και έθιμα της Κρήτης

Κάθε λαός ή κάθε τόπος διαθέτει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία συνθέτουν την ταυτότητά του και το κάνουν να ξεχωρίζει από τους άλλους. Για να γίνει λοιπόν εφικτός ο προσδιορισμός της πολιτισμικής ταυτότητας της Κρήτης, θα πρέπει πρώτα να

εντοπιστούν εκείνα τα χαρακτηριστικά που την κάνουν να διαφέρει από τους άλλους τόπους.

Η Κρήτη διαθέτει δικό της πολιτισμικό πλούτο και παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας. Λόγω της γεωγραφικής θέσης, η Κρήτη αποτελούσε σταυροδρόμι πολιτισμών Ανατολής και Δύσης. Γι' αυτό και η κουλτούρα της Κρήτης υπήρξε πάντοτε ανοιχτοί σε οτιδήποτε καινούριο, διατηρώντας όμως την ταυτότητά της αναλλοίωτη. Σύμφωνα με τον Αικατερινίδη (2009), *«Η γεωγραφική θέση της Κρήτης, η μεγάλη της έκταση, η φυσική διαμόρφωση του εδάφους της και οι μακροχρόνιες ιστορικές περιπέτειές της στάθηκαν αποφασιστικοί παράγοντες, ώστε να διαμορφωθεί ο λαϊκός της πολιτισμός και να αποτελέσει έναν από τους πιο σημαντικούς και αντιπροσωπευτικούς του ελληνικού χώρου»* (Δίκαιος, Θεοδωράκης, Μπαρμπίκας, 2009).

Η κουλτούρα των Κρητικών και η ταυτότητα τους, αποτελείται από πολλά διαφορετικά στοιχεία και όχι μόνο την κοινή τους καταγωγή. Υπάρχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία αντανακλούν τον τρόπο ζωής τους και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά και ταυτόχρονα τους διαφοροποιούν από άλλες ομάδες. Σ' αυτά τα χαρακτηριστικά συγκαταλέγονται τα ήθη και τα έθιμα της Κρήτης.

Τα ήθη αποτελούν τους άγραφους νόμους ενός λαού και συνιστούν τις αντιλήψεις του για την ηθική και κοινωνική συμπεριφορά. Τα ήθη διαφέρουν ανάλογα με τον τόπο, μεταβάλλονται και στην ουσία ορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και τις συμπεριφορές. Τα έθιμα αποτελούν την τήρηση μιας συνήθειας που δεν επιβάλλεται αλλά καθορίζεται από την λαϊκή παράδοση. Τα ήθη, τα έθιμα, και οι παραδόσεις ενός λαού συνθέτουν την κοινωνική ζωή του (Προβατάκης, 1990).

Στις περισσότερες κοινωνίες όπως και στην Κρήτη, τα ήθη και τα έθιμα σχετίζονται με τον κύκλο της ζωής (γάμος, βάπτισμα, θάνατος κ.λπ.) και η βάση τους είναι η θρησκευτική ζωή. Επίσης παρατηρείται ότι τα έθιμα μεταβάλλονται ακόμα και από χωριό σε χωριό και συνήθως κάποια χωριά έχουν αποκλειστικά δικά τους έθιμα. Βέβαια με το πέρασμα του

χρόνου, τα περισσότερα ήθη και έθιμα έχουν εξαλειφθεί (Δίκαιος, Θεοδωράκης, Μπαρμπίκας, 2009).

5.2 Προσεγγίσεις στη Διδακτική της Ιστορίας

Πολλά εκπαιδευτικά συστήματα κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα φαίνεται να προσπαθούν να ανανεώσουν την ιστορική εκπαίδευση. Τόσο οι αλλαγές σε επίπεδο ιστοριογραφίας και εν γένει επιστημολογίας όσο και οι σύγχρονες προσεγγίσεις στην παιδαγωγική και την ψυχολογία έχουν λειτουργήσει καταλυτικά ως προς την διαμόρφωση μοντέλων εκπαίδευσης επικεντρωμένων στην κονστрукτιβιστική προσέγγιση της γνώσης και της αξιοποίησης των πρότερων εμπειριών των μαθητευομένων για την κατασκευή των νέων νοημάτων (Barton & Levstik, 2004). Η ιστορική μάθηση μέσα σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται να αποτελεί προτεραιότητα, αν και αναμφισβήτητα έχει διαμορφωθεί ένα διαφορετικό σημείο αναφοράς, από όπου εν τέλει εκκινούν ταυτόχρονα τόσο η επιστήμη της ιστορίας, το μέσο παράδοσης των πληροφοριών αλλά και η ομάδα – στόχος. Σε κάθε περίπτωση η ανάδειξη των ιδεών των υποκειμένων αλλά και οι διαδικασίες διερευνητικής μάθησης έρχονται με σκοπό να ενθαρρύνουν την άμεση εμπλοκή και την ενίσχυση του ενδιαφέροντος και των κινήτρων. Μέσα από αυτή την αξιοποίηση οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν εκείνες τις δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν ως προς την επίλυση προβλημάτων αλλά και την προσαρμογή εδραιωμένων βιωμάτων και νοητικών σχημάτων αξιοποιώντας την ίδια στιγμή τον επιστημονικό ιστορικό λόγο (Τσιβάς, 2009).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ιστορία σαν επιστημονικό πεδίο διαφοροποιείται από το μάθημα της Ιστορίας αυτό καθαυτό καθώς το δεύτερο φαίνεται να διατρέχεται οριζόντια - εκτός των παιδαγωγικών μοντέλων και πλαισιώσεων - από τις εκάστοτε πολιτικές ενώ ταυτόχρονα εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον (Ρεπούση, 2004). Μία από τις πιο σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδακτική της ιστορίας στο σχολείο φαίνεται να ακολουθεί την «παιδαγωγική της αφύπνισης» κατά την οποία οι μαθητές ενεργούν και συμμετέχουν στην κατασκευή της ιστορικής γνώσης μέσα από τα ιστορικά ντοκουμέντα ενισχύοντας την προοπτική του αυτοπροσδιορισμού τους στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον (Ρεπούση, 2004).

6. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΞΑΕ. ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.

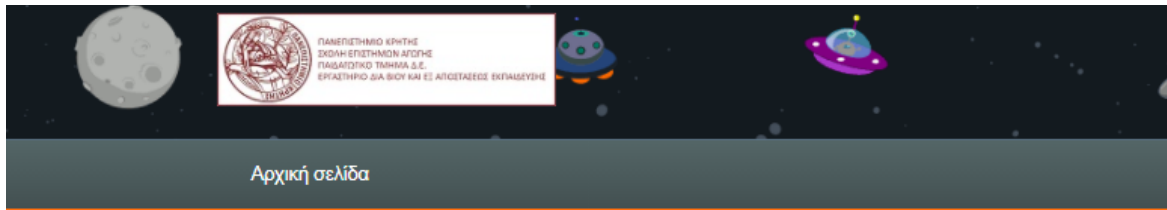
6.1 Περιγραφή εκπαιδευτικού υλικού

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό δημιουργήθηκε με την μέθοδο της Εξαε και ανήκει στην κατηγορία του ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Συγκεκριμένα το μάθημα ονομάζεται «Ιστορία, ήθη και έθιμα της Κρήτης».

Εικόνα 1: Τίτλος μαθήματος

Το μάθημα αποτελείται από 4 ενότητες:

- Ιστορική αναδρομή
- Ήθη και έθιμα
- Ο τόπος μου
- Η διατροφή στον τόπο μου

🏠 Ιστορία, ήθη και έθ ... / Μονοπάτια γνώσης

Τίτλος

📖 Εισαγωγή - Ιστορία, ήθη και έθιμα της Κρήτης

📖 Ιστορική αναδρομή

📖 Ήθη και έθιμα

📖 Ο τόπος μου

📖 Η διατροφή στον τόπο μου

Εικόνα 2: Μονοπάτια γνώσης του μαθήματος

Σύμφωνα με τους στόχους του μαθήματος αναμένουμε οι μαθητές να είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν βασικά στοιχεία για την ιστορία της Κρήτης
- Να γνωρίζουν τα ήθη και τα έθιμα της Κρήτης
- Να γνωρίζουν πληροφορίες για το χωριό Ρουκάνι Ηρακλείου Κρήτης, τα χαρακτηριστικά των κατοίκων καθώς και τις διατροφικές τους συνήθειες

Η δημιουργία του περιεχομένου των ενοτήτων δημιουργήθηκε με την χρήση της εφαρμογής h5p (<https://h5p.org>) το οποίο αποτελεί ένα δωρεάν συγγραφικό εργαλείο ανοικτού κώδικα για εξ αποστάσεως μάθηση σε HTML5. Είναι εύκολο στην χρήση και δεν χρειάζεται η εγκατάσταση του για να χρησιμοποιηθεί (Κατσαντώνη, 2017).

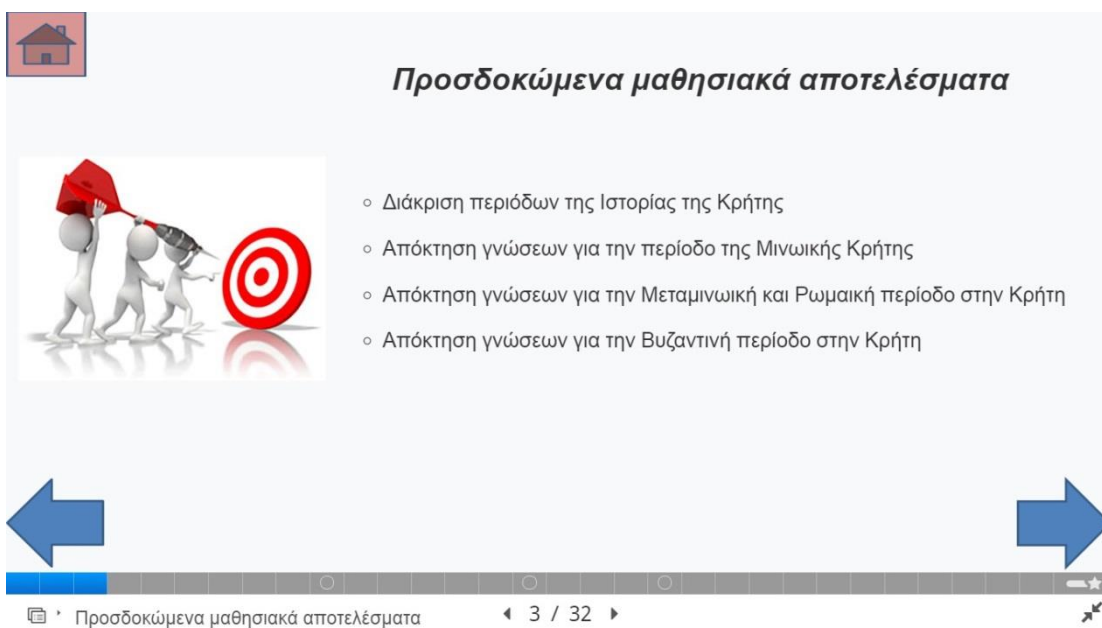
Για την δημοσίευση του ψηφιακού υλικού, χρησιμοποιήθηκε η πλατφόρμα «Chamilo», το οποίο είναι ένα Σύστημα Διαχείρισης Περιεχομένου ενώ η παρουσίαση στις ενότητες εισήχθη με κώδικα ενσωμάτωσης από το h5p. Το Chamilo έχει ελεύθερη πρόσβαση και προσφέρει δυνατότητες σχεδιασμού διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης όπως ενσωμάτωση φωτογραφιών, ήχου, βίντεο, forum κ.α). Επίσης ο εκπαιδευτικός έχει την δυνατότητα να επικοινωνεί με τους εκπαιδευόμενους και να τους παρέχει ανατροφοδότηση. Για την χρήση της πλατφόρμας απαιτείται η εγγραφή των εκπαιδευομένων. Το εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://chamilo.datacenter.uoc.gr/metchamilo/courses/ISTORIAH8HKAIIE8IMATHSKRHTHS/index.php>.

Σύμφωνα με τους Ring & MATHIEUX (2002, οπ. Αναφ. στο Anderson, 2008), η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αυθεντικοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού (High eauthenticity), η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διαδραστικότητα (High interractivity), και η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συνεργασία (High collaboration) μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην επιτυχία ενός εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού προγράμματος. Ως εκ τούτου στο παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχουν αξιοποιηθεί αυθεντικά περιβάλλοντα, βασισμένα στην αρχή της πολυμεσικότητας ενώ οι αναστοχαστικές δραστηριότητες αλλά και οι θεωρίες της ανακαλυπτικής μάθησης έχουν ως κύριο στόχο την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εμπλοκή των εκπαιδευομένων.

Με βάση το θεωρητικό πλαίσιο και το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό, αυτό δομήθηκε ως εξής :

1. Διατύπωση στόχων και προσδοκόμενων αποτελεσμάτων:

Ο μαθητευόμενος πληροφορείται για τους μαθησιακούς στόχους ώστε να γνωρίζει τι πρόκειται να ανακαλύψει στην συνέχεια. Στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό γίνεται διατύπωση του σκοπού αλλά και των προσδοκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων.

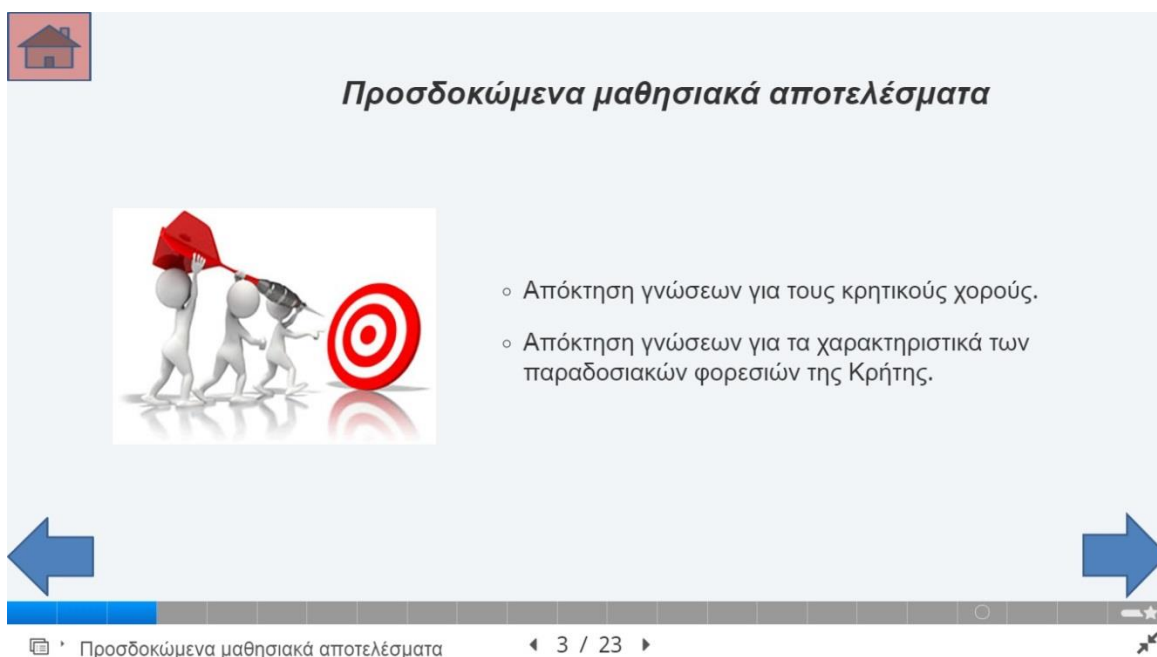

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

- Διάκριση περιόδων της Ιστορίας της Κρήτης
- Απόκτηση γνώσεων για την περίοδο της Μινωικής Κρήτης
- Απόκτηση γνώσεων για την Μεταμινωική και Ρωμαϊκή περίοδο στην Κρήτη
- Απόκτηση γνώσεων για την Βυζαντινή περίοδο στην Κρήτη

◀ 3 / 32 ▶

Εικόνα 3: Παράδειγμα προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

- Απόκτηση γνώσεων για τους κρητικούς χορούς.
- Απόκτηση γνώσεων για τα χαρακτηριστικά των παραδοσιακών φορεσιών της Κρήτης.

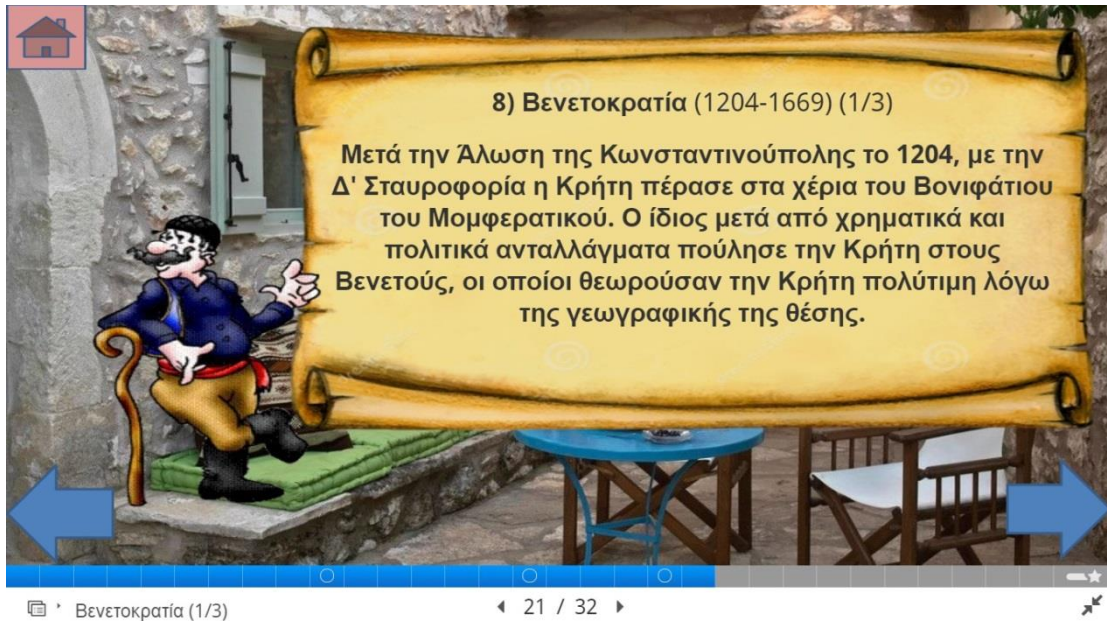
◀ 3 / 23 ▶

Εικόνα 4: Παράδειγμα προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων

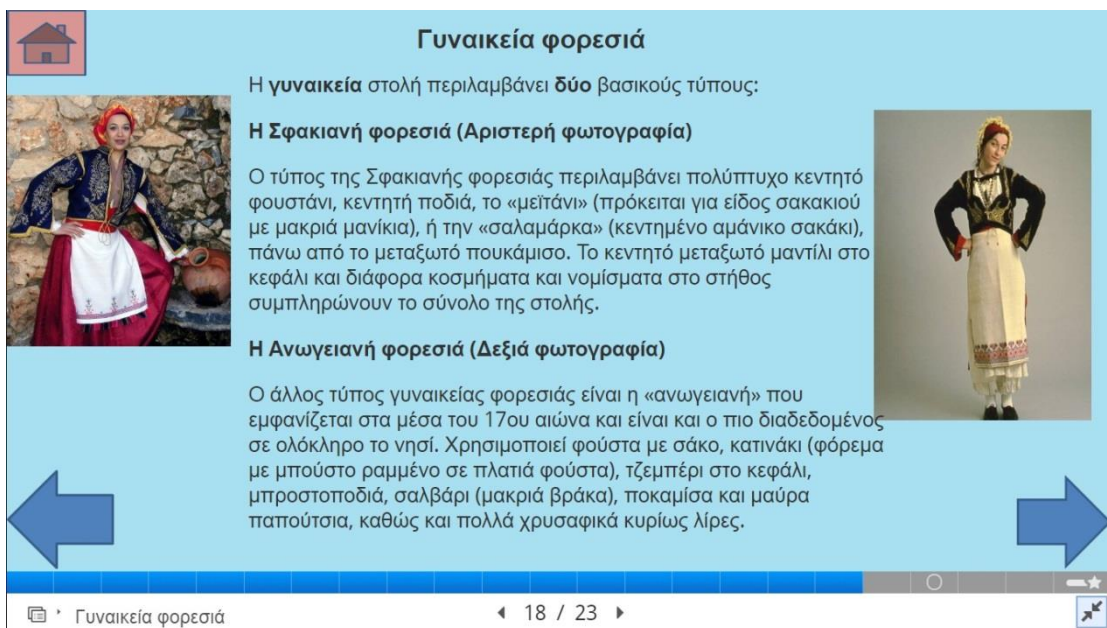
2. **Ύπαρξη συνδεδειγμένων και επεξηγηματικών κειμένων:** Έχοντας ως βασικό στόχο την όσο τον δυνατόν μεγαλύτερη κατανόηση από τους εκπαιδευόμενους, εκτός από την άμεση επεξήγηση στα κείμενα του εκπαιδευτικού υλικού, έχουν ενταχθεί και παραπάνω πληροφορίες, τις οποίες μπορούν οι εκπαιδευόμενοι να χρησιμοποιήσουν για μεγαλύτερη εμβάθυνση.

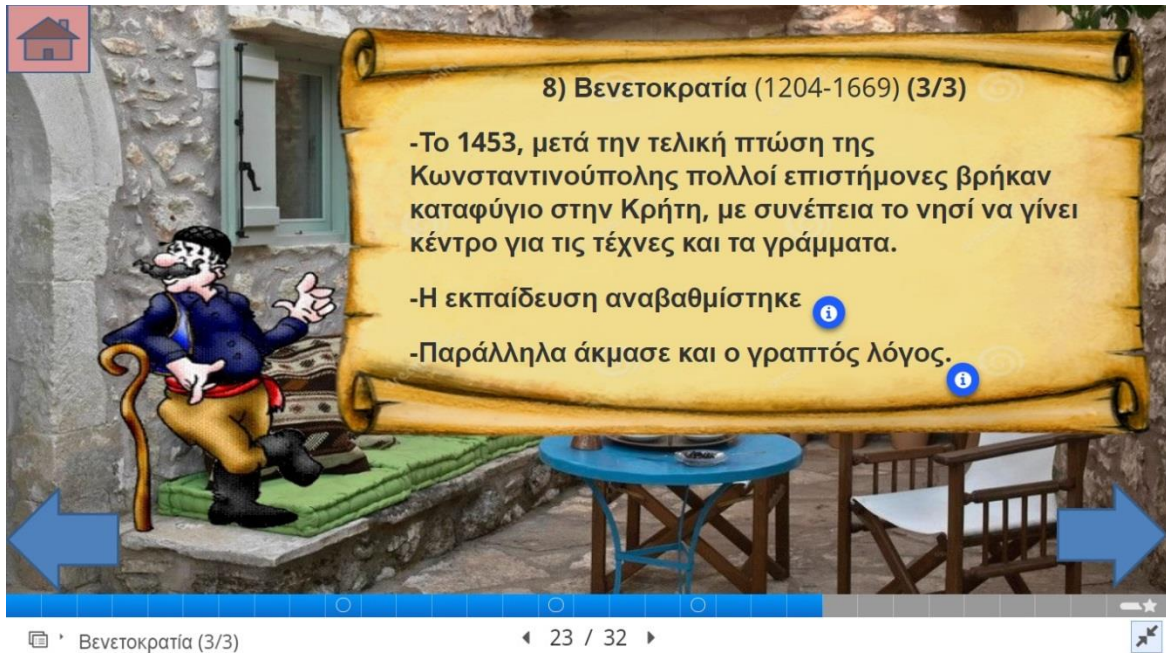
Εικόνα 5: Παράδειγμα ύπαρξη επεξηγηματικών κειμένων

Εικόνα 6: Παράδειγμα ύπαρξης επεξηγηματικών κειμένων

Εικόνα 7: Παράδειγμα ύπαρξης επεξηγηματικών κειμένων

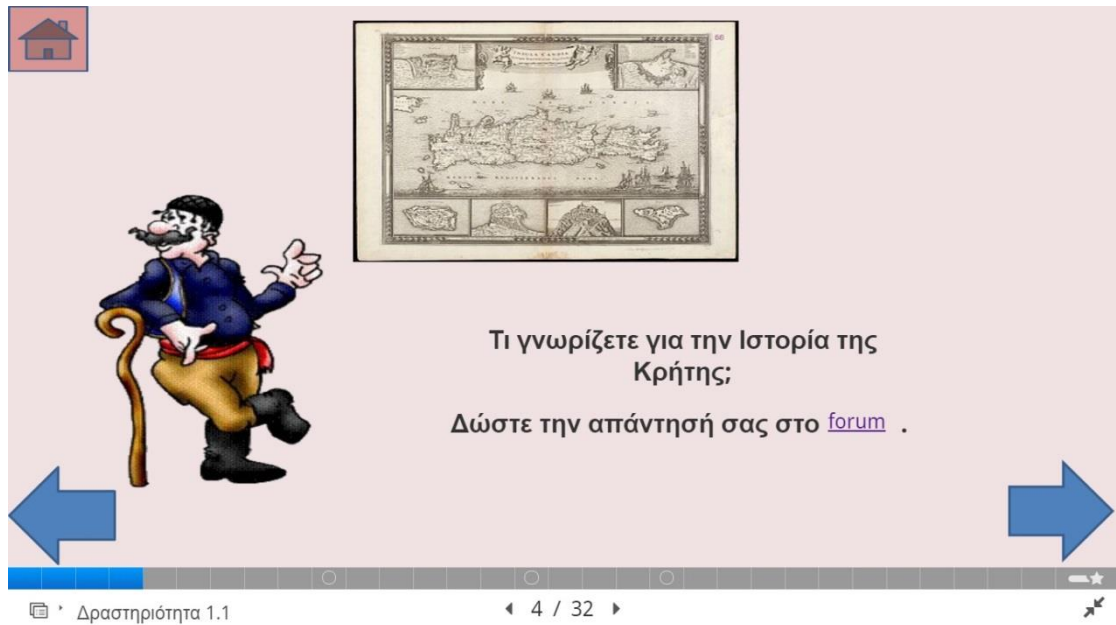

Εικόνα 8: Παράδειγμα ύπαρξης επεξηγηματικών κειμένων

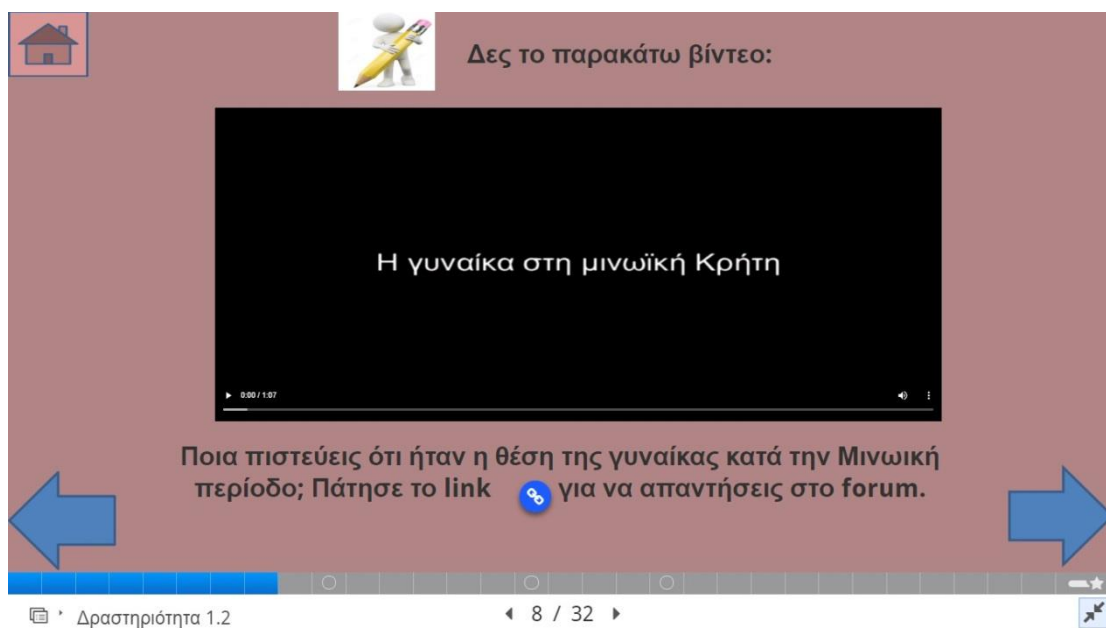

Εικόνα 9: Παράδειγμα ύπαρξης επεξηγηματικών κειμένων

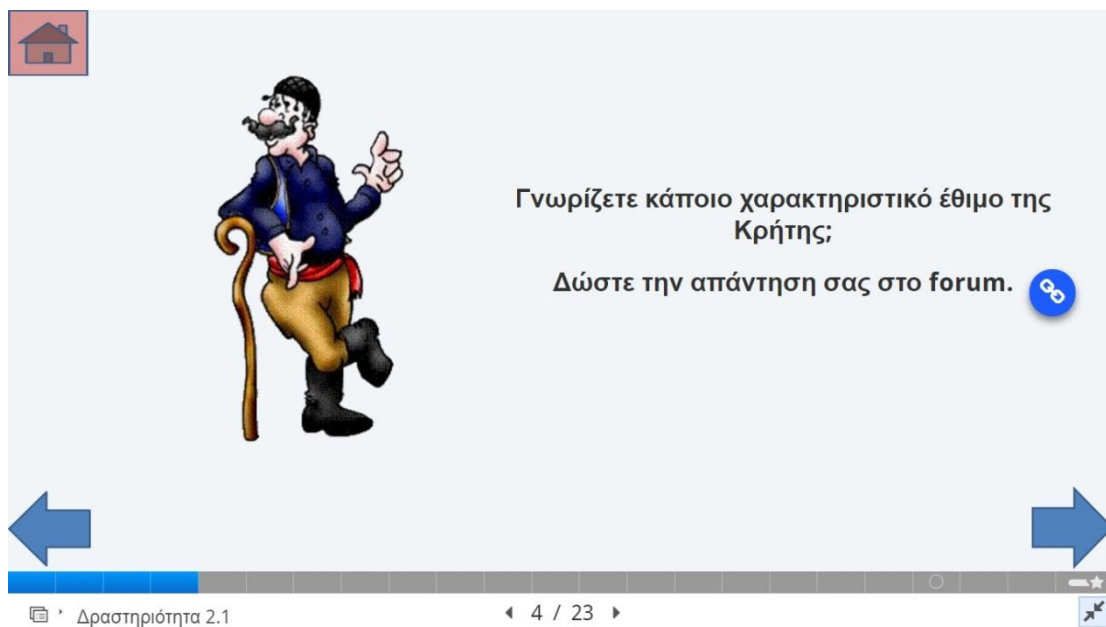
3. **Ευκαιρίες ανατροφοδότησης:** Οι εκπαιδευόμενοι μέσα από τις απαντήσεις τους στα forum, έχουν την δυνατότητα να δουν τις απαντήσεις των υπόλοιπων εκπαιδευομένων, θα είναι σε θέση να μοιραστούν πληροφορίες και να

Εικόνα 10: Παράδειγμα ανατροφοδότησης

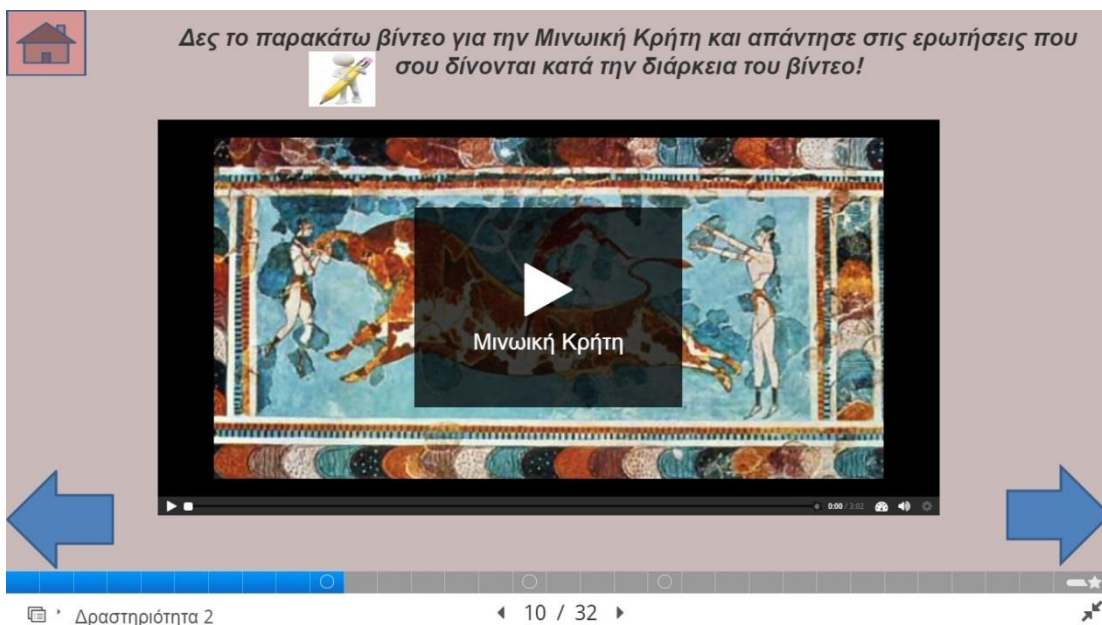

Εικόνα 11: Παράδειγμα ανατροφοδότησης

Εικόνα 12: Παράδειγμα ανατροφοδότησης

4. Έλεγχος επίδοσης: Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την αξιολόγηση και τον αυτοέλεγχο σε διάφορες δραστηριότητες (Συμπλήρωση κενών, ανάπτυξης κ.λπ.).

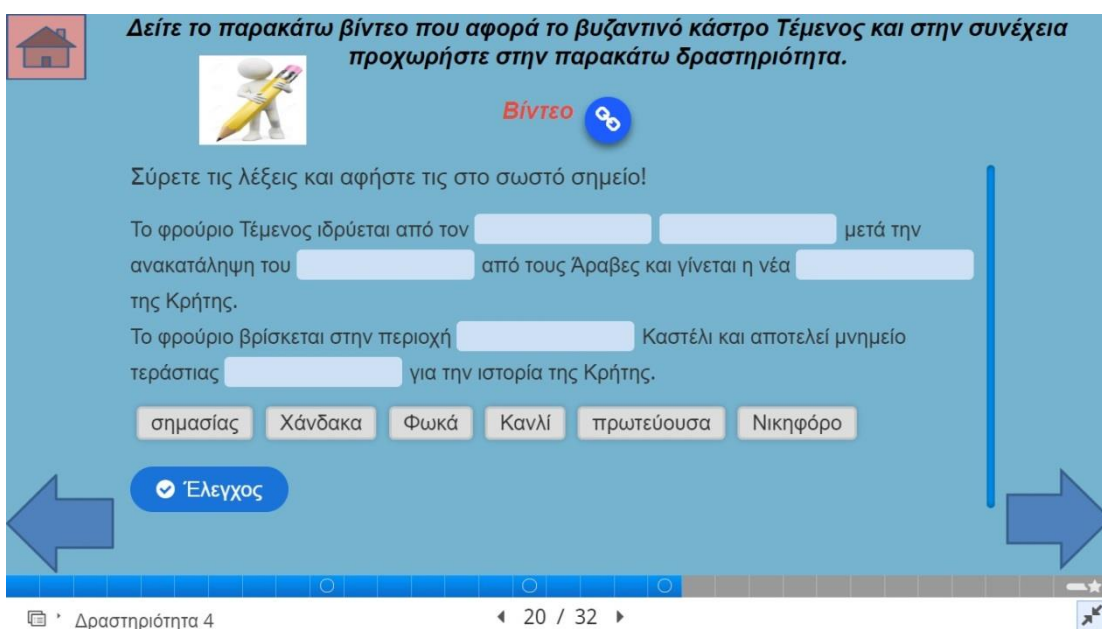
Δες το παρακάτω βίντεο για την Μινωική Κρήτη και απάντησε στις ερωτήσεις που σου δίνονται κατά την διάρκεια του βίντεο!

Μινωική Κρήτη

Δραστηριότητα 2

10 / 32

Εικόνα 132: Παράδειγμα αξιολόγησης της επίδοσης

Δείτε το παρακάτω βίντεο που αφορά το βυζαντινό κάστρο Τέμενος και στην συνέχεια προχωρήστε στην παρακάτω δραστηριότητα.

Βίντεο

Σύρετε τις λέξεις και αφήστε τις στο σωστό σημείο!

Το φρούριο Τέμενος ιδρύεται από τον [ ] [ ] μετά την ανακατάληψη του [ ] από τους Άραβες και γίνεται η νέα [ ] της Κρήτης.

Το φρούριο βρίσκεται στην περιοχή [ ] Καστέλι και αποτελεί μνημείο τεράστιας [ ] για την ιστορία της Κρήτης.

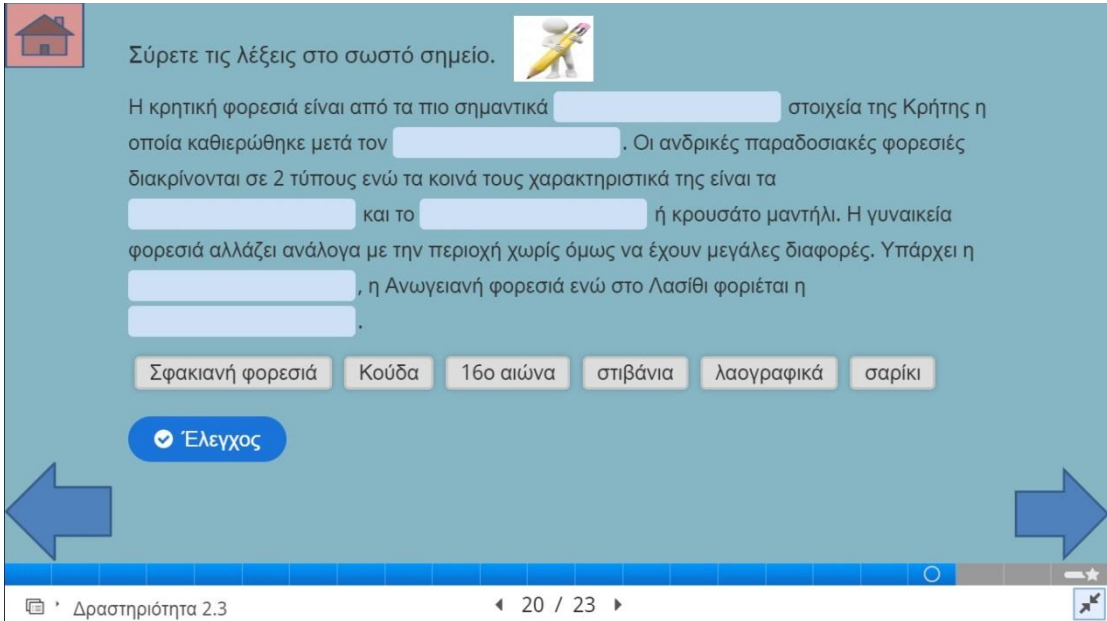
σημασίας Χάνδακα Φωκά Κανλί πρωτεύουσα Νικηφόρο

Έλεγχος

Δραστηριότητα 4

20 / 32

Εικόνα 14: Παράδειγμα αξιολόγησης της επίδοσης

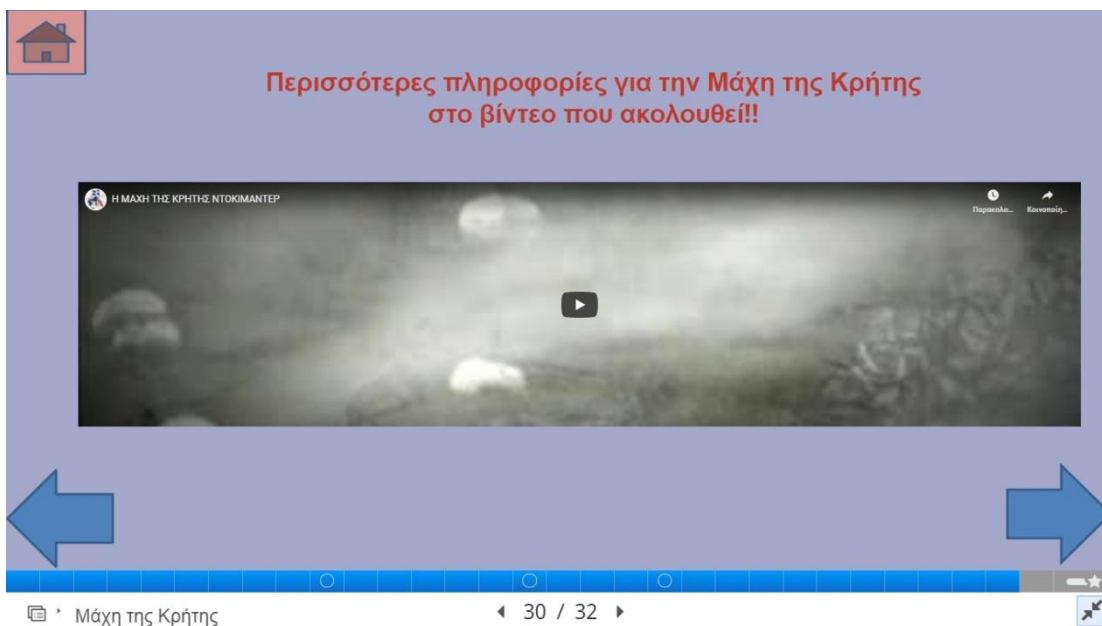

Εικόνα 15: Παράδειγμα αξιολόγησης της επίδοσης

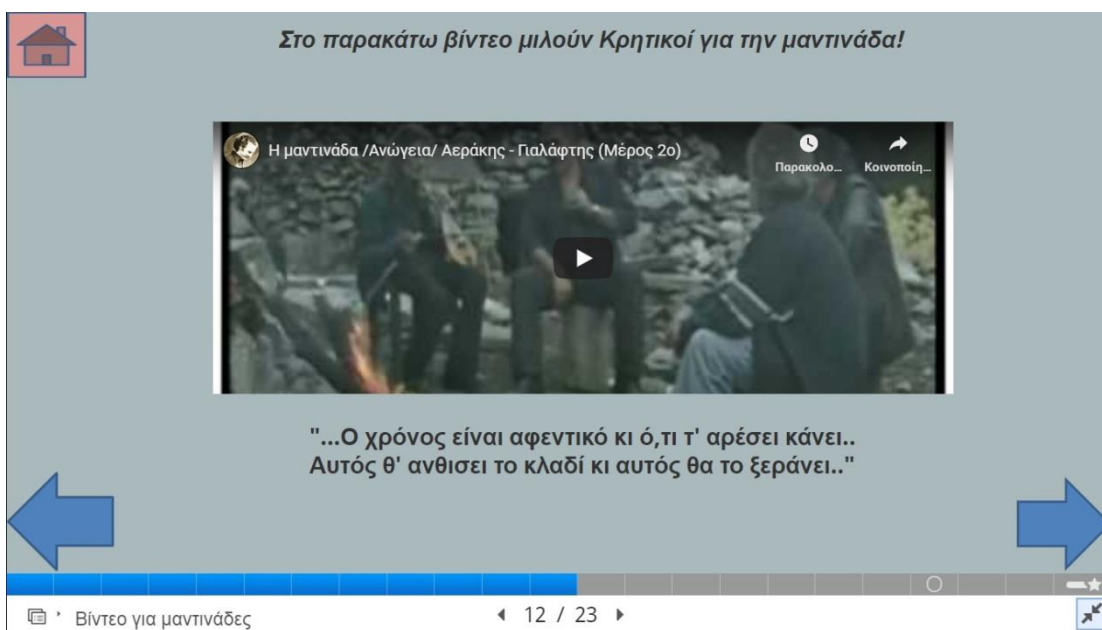
5. Μη γλωσσικά στοιχεία:

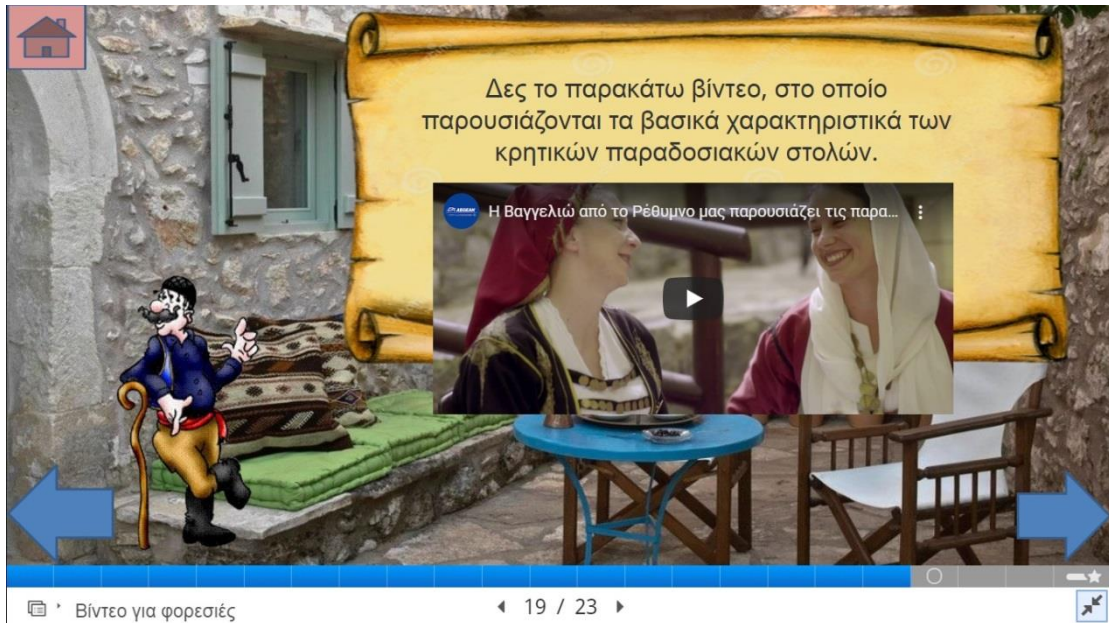
Εικόνα 163: Παράδειγμα ύπαρξης μη γλωσσικών στοιχείων

Εικόνα 17: Παράδειγμα ύπαρξης μη γλωσσικών στοιχείων

Εικόνα 184: Παράδειγμα ύπαρξης μη γλωσσικών στοιχείων

Εικόνα 19: Παράδειγμα ύπαρξης μη γλωσσικών στοιχείων

- 6. Πληροφορίες για την ίδια διαδικασία της μελέτης:** Παρέχονται γενικές πληροφορίες με στόχο την καθοδήγηση του εκπαιδευόμενου. Η περιγραφή του μαθήματος, ο οδηγός πλοήγησης κ.α είναι στοιχεία που διευκολύνουν τον εκπαιδευόμενο στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Εναγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

🏠 Ιστορία, ήθη και έθ ... / Περιγραφή

Περιγραφή μαθήματος

Το μάθημα με τίτλο "Ιστορία, ήθη και έθιμα της Κρήτης" είναι σχεδιασμένο με την μεθοδολογία της Εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Σκοπός και Στόχοι

Ο σκοπός του μαθήματος είναι οι εκπαιδευόμενοι να έρθουν σε επαφή με ένα εκπαιδευτικό υλικό Εξ αποστάσεως.

Οι στόχοι του μαθήματος:

- Να μεταφερθούν γνώσεις στους εκπαιδευμένους μέσω του εκπαιδευτικού υλικού που έχει σχεδιαστεί με την μεθοδολογία της Εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης
- Να μάθουν για την Ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα της Κρήτης
- Να γνωρίζουν πληροφορίες για το χωριό Ρουκάνι Ηρακλείου Κρήτης, τα χαρακτηριστικά των κατοίκων καθώς και τις διατροφικές τους συνήθειες

Περιεχόμενο μαθήματος

Το περιεχόμενο του μαθήματος χωρίζεται στις εξής υποενότητες:

- 1η Ενότητα: Ιστορική Αναδρομή
- 2η Ενότητα: Ήθη και έθιμα
- 3η Ενότητα: Ο τόπος μου
- 4η Ενότητα: Διατροφή

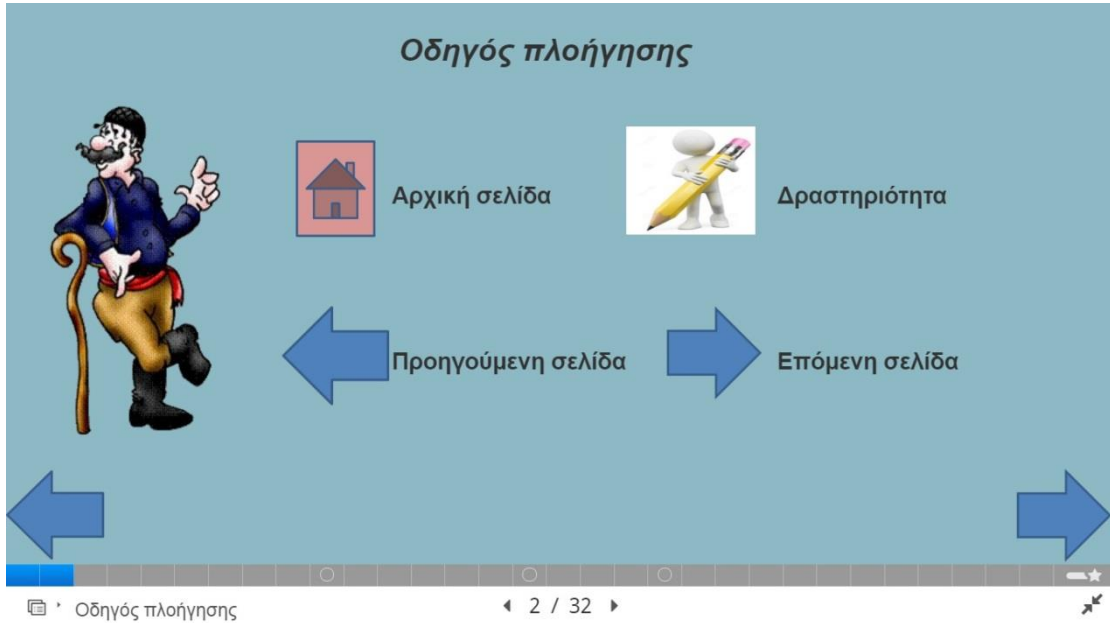
Εικόνα 20: Παράδειγμα πληροφοριών για την διαδικασία της μάθησης

Εικόνα 215: Εικόνα 13: Παράδειγμα πληροφοριών για την διαδικασία της μάθησης

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

Εικόνα 22: Εικόνα 13: Παράδειγμα πληροφοριών για την διαδικασία της μάθησης

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα
Έθνη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

7. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

7.1 Αποτελέσματα αξιολόγησης

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο δίνονται με ακρίβεια και πληρότητα οι απόψεις των εκπαιδευτικών, όπως προέκυψαν από την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση του εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού που είδατε παραπάνω. Δεξιά από κάθε αναφορά σημειώνεται σε παρένθεση ο κωδικός (Ε1 ή Ε2) αν η αναφορά έγινε από εκπαιδευτικό πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, και ο κωδικός (ΕΔ1, ΕΔ2 ή ΕΔ3) αν η αναφορά έγινε από εκπαιδευτικό δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Προφίλ εκπαιδευτικών

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνονται τα προσωπικά στοιχεία των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην ερέυνα:

	Φύλο	Ηλικία	Επαγγελματική εμπειρία
Ε1	ΓΥΝΑΙΚΑ	25	2 χρόνια
Ε2	ΓΥΝΑΙΚΑ	25	2 χρόνια
ΕΔ1	ΓΥΝΑΙΚΑ	26	1 χρόνο
ΕΔ2	ΑΝΤΡΑΣ	29	5 χρόνια
ΕΔ3	ΓΥΝΑΙΚΑ	26	2 χρόνια

Πίνακας 2: Προσωπικά στοιχεία ερωτηθέντων

1ος Άξονας: Η τεχνολογία στην υπηρεσία της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η εξοικείωση με τα ΤΠΕ

Ο άξονας αυτός επιχειρεί να διερευνήσει την εμπειρία των εκπαιδευτικών πάνω στη χρήση της τεχνολογίας στην εκπαιδευτική πράξη και αν έχουν εμπειρία με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και την χρήση των ΤΠΕ με βασικά αντικείμενα:

- Η χρήση του υπολογιστή στην εκπαιδευτική διαδικασία»
- Εξοικείωση με την μέθοδο της εξ αποστάσεως με την χρήση ΤΠΕ».

Η χρήση του υπολογιστή στην εκπαιδευτική διαδικασία

- Όλοι οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι χρησιμοποιούν τον υπολογιστή στην εκπαιδευτική πράξη

Βεβαίως. Η διδασκαλία μου στο σχολείο στηρίζεται στον διαδραστικό πίνακα, στην προβολή μέσω του προτζέκτορα διαφόρων βίντεο και εικόνων σχετικών με το μάθημα αλλά και στην προβολή δραστηριοτήτων με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών. Ε1

Ναι, θεωρώ ότι οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας βοηθούν αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη. Όντας παιδαγωγός, χρησιμοποιώ κυρίως οπτικοακουστικά μέσα στην εκπαιδευτική πράξη. ΕΔ1

Ναι, σε καθημερινή βάση. ΕΔ2

Εξοικείωση με την μέθοδο της εξ αποστάσεως με την χρήση ΤΠΕ

- Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είναι εξοικειωμένοι τόσο με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση όσο και με την χρήση των ΤΠΕ

Ναι, είμαι αρκετά εξοικειωμένη με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, διότι στην σύγχρονη εποχή κρίνονται απαραίτητες στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων (μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τεχνολογικά επιτεύγματα).ΕΔ1

Ναι καθώς έχω ολοκληρώσει και σεμινάριο σχετικό με τις ΤΠΕ δημιουργώντας ιστοσελίδες.Ε1

Ναι, θεωρώ ότι οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας βοηθούν αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη. Όντας παιδαγωγός, χρησιμοποιού κυρίως οπτικοακουστικά μέσα στην εκπαιδευτική πράξη. ΕΔ1

2^{ος} άξονας: Επιστημονική συνοχή / Τεκμηρίωση του Ε.Υ.

Στον άξονα αυτό εξετάζεται αν το εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε τεκμηριώνεται βιβλιογραφικά και αν παρέχει δυνατότητες για παραπάνω μελέτη σε διαφορετικές πηγές με βασικά αντικείμενα:

- Βιβλιογραφική τεκμηρίωση
- Πηγές πληροφοριών
- Συγκριτική ανάλυση πληροφοριών
- Κριτική συζήτηση πληροφοριών
- Δυνατότητα παραπάνω μελέτης

Βιβλιογραφική τεκμηρίωση

Όσον αφορά τις βιβλιογραφικές αναφορές, οι ερωτώμενοι συμφωνούν ότι δεν γίνεται παράθεση βιβλιογραφικών αναφορών στο εκπαιδευτικό υλικό.

νομίζω πως είναι απαραίτητη μια πιο αναλυτική προσέγγιση. ΕΔ2

όχι δεν υπάρχουν βιβλιογραφικές παραπομπές. Ε1

Πηγές πληροφοριών

Οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι γίνεται αναφορά διαφορετικών πηγών στο εκπαιδευτικό υλικό

Στο Ε.Υ. γίνεται αναφορά κυρίως σε ιστορικές πηγές. ΕΔ1

Ναι, αναφέρονται ποικίλες πηγές πληροφοριών. ΕΔ3

Γίνεται αναφορά σε κάποια αποσπάσματα/σημεία. ΕΔ2

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Συγκριτική ανάλυση πληροφοριών

Οι εντυπώσεις των εκπαιδευτικών για την ύπαρξη συγκριτικής ανάλυσης των πληροφοριών είναι αρνητικές καθώς δεν την διακρίνουν σε κάποιο σημείο του εκπαιδευτικού υλικού.

Στο Ε.Υ. δεν θεωρώ ότι γίνεται συγκριτική ανάλυση των πληροφοριών/απόψεων αλλά πολύ σωστή παρουσίαση αυτών, έτσι ώστε να υπάρχει σωστή ενημέρωση για το θέμα. ΕΔ1

Όχι ιδιαίτερα. Ε2

Δεν γίνεται διακριτή κάποια σύγκριση. Ε1

Κριτική συζήτηση πληροφοριών

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι γίνεται κριτική συζήτηση των πληροφοριών έτσι ώστε να κατανοηθεί καλύτερα το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού.

Ναι, το εκπαιδευτικό υλικό είναι άρτια εμπειριστατωμένο και εμπλουτισμένο με οπτικοακουστικά μέσα που βοηθούν στην κατανόηση και ερμηνεία των πληροφοριών. ΕΔ1

ναι είναι πολύ αναλυτικό. ΕΔ2

Δυνατότητα παραπάνω μελέτης

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, το εκπαιδευτικό υλικό εκτός από τις πληροφορίες που παρουσιάζει, δίνει την δυνατότητα στους μαθητές να αναζητήσουν παραπάνω πληροφορίες για το ήδη υπάρχον υλικό.

Το Ε.Υ. κινεί το ενδιαφέρον του εκπαιδευόμενου για αναζήτηση πληροφοριών και περαιτέρω μελέτη της ιστορίας της Κρήτης και του πολιτισμού της από διαφορετικές πηγές. ΕΔ1

Ναι, παραπέμπει σε διαφορετικές πηγές για περαιτέρω πληροφορίες. ΕΔ3

Το εκπαιδευτικό υλικό δεν παραμένει μόνο στην ανάγνωση κειμένου αλλά παρέχει στον εκπαιδευόμενο την δυνατότητα να δει και παραπάνω υλικό. Ε1

3^{ος} άξονας: Απλή και κατανοητή παρουσίαση του Γνωστικού αντικειμένου

Στο συγκεκριμένο άξονα εξετάζεται αν το υλικό παρουσιάζει με απλό και κατανοητό τρόπο το γνωστικό αντικείμενο που πραγματεύεται στους εκπαιδευόμενους με βασικά αντικείμενα:

- Ύφος γραφής
- Χρήση προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών
- Χρήση καθομιλούμενης γλώσσας
- Χρήση ευανάγνωστης γραφής
- Πυκνότητα πληροφοριών
- Τμηματική παρουσίαση εκπαιδευτικού υλικού
- Ύπαρξη κειμένου, εικόνων και βίντεο
- Επιλογή χρωμάτων εκπαιδευτικού υλικού

Ύφος γραφής

Όσον αφορά το ύφος της γραφής όλοι οι ερωτώμενοι συμφώνησαν πως είχε ιδιαίτερα φιλικό χαρακτήρα.

Το ύφος της γραφής του Ε.Υ. είναι πολύ προσιτό και φιλικό για τον αναγνώστη. Είναι κατανοητό και γλαφυρό. ΕΔ1

Ναι, φιλικό και ευχάριστο στην ανάγνωση. ΕΔ3

Το ύφος της γραφής είναι απόλυτα κατανοητό και φιλικό. Ε1

Είναι φιλικό στο μέγιστο βαθμό. ΕΔ2

Χρήση προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών

Πολλοί από τους εκπαιδευτικούς συμφώνησαν ότι στο εκπαιδευτικό υλικό χρησιμοποιούνται αρκετές προσωπικές και κτητικές αντωνυμίες.

Ναι, ιδιαίτερα στην ενότητα που μιλάει για τον Τόπο και την Διατροφή.ΕΔ3

Η χρήση των αντωνυμιών είναι ευδιάκριτη ήδη από την αρχή καθώς ο τίτλος της 4^{ης} ενότητας ονομάζεται ο τόπος μου. Ε1

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Ναι, αρκετά συχνά. ΕΔ2

Ωστόσο ένας εκπαιδευτικός δεν θεωρεί ότι γίνεται χρήση προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών σημειώνοντας το ως κάτι θετικό για το εκπαιδευτικό υλικό.

Όχι δεν θεωρώ ότι στο Ε.Υ. γίνεται εκτεταμένη χρήση προσωπικών και κρητικών αντωνυμιών. Και αυτό ακριβώς το καθιστά αντικειμενικό και όχι επιβλητικό. ΕΔ1

Χρήση καθομιλούμενης γλώσσας

Σύμφωνα με την γνώμη των εκπαιδευτικών γίνεται εκτεταμένη χρήση καθομιλούμενης γλώσσας, με απλό και κατανοητό λόγο.

Ναι στο εκπαιδευτικό υλικό γίνεται χρήση της καθομιλουμένης γλώσσας, με καλή σύνταξη και σαφή ερμηνεία. ΕΔ1

Ναι, ο λόγος είναι απλός και καθημερινός. ΕΔ3

Ναι, η γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται είναι κατανοητή στον εκπαιδευόμενο. Ε1

Χρήση ευανάγνωστης γραφής

Όσον αφορά την γραφή του εκπαιδευτικού υλικού, όλοι οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι είναι αρκετά απλή και ευανάγνωστη.

Στο Ε.Υ. η γραφή είναι ευανάγνωστη, με χρήση ιδανικής γραμματοσειράς και χρωματικών σχεδιασμών. ΕΔ1

είναι καθαρή και ευανάγνωστη. ΕΔ2

Ναι, είναι απλή και ευανάγνωστη. ΕΔ3

Ναι ήταν ευανάγνωστη. Σαν αναγνώστης δεν μου προκάλεσε κούραση καθώς οι πληροφορίες σε κάθε διαφάνεια ήταν σύντομες και περιεκτικές. Ε1

Πυκνότητα πληροφοριών

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι η πυκνότητα των πληροφοριών στο εκπαιδευτικό υλικό είναι ικανοποιητική.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

πυκνές και ξεκάθαρες. ΕΔ2

Ναι ήταν ικανοποιητική καθώς μεγαλύτερης έκτασης πληροφορίες θα προκαλούσαν
κούραση στον αναγνώστη. Ε2

Οι πληροφορίες του εκπαιδευτικού υλικού είναι τόσες όσες χρειάζονται έτσι ώστε ο
αναγνώστης να παίρνει τις απαραίτητες πληροφορίες για τις ιστορικές πληροφορίες που του
παρουσιάζονται χωρίς να κουράζεται και να δυσανασχετεί. ΕΔ2

Τμηματική παρουσίαση εκπαιδευτικού υλικού

Όσο για την παρουσίαση των πληροφοριών, οι ερωτώμενοι συμφωνούν ότι
παρουσιάζονται τμηματικά, γεγονός που αντιμετωπίζουν θετικά για την πλοήγησή τους
στο μάθημα.

Ναι, οι πληροφορίες παρέχονται τμηματικά ώστε να μην κουράζεται ο αναγνώστης. ΕΔ3

ναι και ανάλογα με το περιεχόμενό του. ΕΔ2

Ναι, το εκπαιδευτικό υλικό παρουσιάζεται τμηματικά στο μέγεθος της οθόνης, χωρισμένο σε
ενότητες που κινούν το ενδιαφέρον του αναγνώστη για τη συνέχεια της παρουσίασης. Ε2

Ναι υπάρχει ομοιομορφία καθώς και η γραμματοσειρά αλλά και η στοίχιση του κειμένου
είναι κατάλληλη για την οθόνη. Ε1

Ύπαρξη κειμένου, εικόνων και βίντεο

Σύμφωνα με την άποψη των εκπαιδευτικών, οι πληροφορίες δεν παρουσιάζονται μόνο με
την μορφή κειμένου αλλά χρησιμοποιείται ποικιλία μέσων.

Το εκπαιδευτικό υλικό περιέχει συνδυασμό μέσων. ΕΔ1

Το Ε.Υ. περιέχει εκτός από κείμενο και εικόνες και βίντεο. ΕΔ2

Ναι το εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει και τα τρία παραπάνω οπτικοακουστικά μέσα. ΕΔ3

Ναι, το κείμενο είναι εμπλουτισμένο με "βίντεο" και εικόνες που προσδίδουν μια ευχάριστη
χροιιά. Ε1

Επιλογή χρωμάτων εκπαιδευτικού υλικού

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την επιλογή χρωμάτων στο εκπαιδευτικό υλικό συμφωνούν, καθώς διευκολύνουν την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο.

ναι βοηθάει στην εύκολη ανάγνωση. ΕΔ2

Είναι ευχάριστη η χρήση τους. Ε2

Η επιλογή των χρωματικών συνδέσεων σε συνεργασία με τις στοχευμένες εικόνες που συνοδεύουν το κείμενο δημιουργούν μια ευχάριστη και άνετη ανάγνωση.Ε1

4^{ος} άξονας: Ευχρηστία εκπαιδευτικού υλικού

Στον άξονα αυτό επιχειρείται η διερεύνηση των απόψεων των ερωτώμενων για το πόσο εύκολη είναι η χρήση του εκπαιδευτικού υλικού με βασικά αντικείμενα:

- Κουμπιά εκπαιδευτικού υλικού
- Εικονίδια εκπαιδευτικού υλικού
- Πλοήγηση εκπαιδευτικού υλικού
- Υπερσύνδεσμοι εκπαιδευτικού υλικού

Κουμπιά εκπαιδευτικού υλικού

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι τα κουμπιά που χρησιμοποιήθηκαν στις ενότητες του εκπαιδευτικού υλικού είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα.

Τα κουμπιά του οδηγού πλοήγησης σε κάθε ενότητα είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα. ΕΔ3

Ναι, παραθέτονται όλα τα κουμπιά και η χρήση τους στην αρχή των διαφανειών, ώστε να μην υπάρχει παρανόηση. ΕΔ1

Τα κουμπιά αλληλεπίδρασης ήταν σε εμφανή σημεία και ήταν κατανοητό ποια είναι η χρήση της σε κάθε κουμπί. Ε1

Εικονίδια εκπαιδευτικού υλικού

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, τα εικονίδια που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό ήταν αναγνωρίσιμα χωρίς να υπάρχει κάποιο πρόβλημα στην κατανόησή τους.

Τα εικονίδια των πρόσθετων πηγών και δραστηριοτήτων είναι τα κατάλληλα για να κατευθυνθεί σωστά ο αναγνώστης. ΕΔ1

Ναι, θεωρώ είναι αρκετά κατανοητά. Ε2

Ναι ήταν κατανοητά και αναγνωρίσιμα και βοήθησαν στην περαιτέρω κατανόηση του κειμένου. ΕΔ3

Πλοήγηση εκπαιδευτικού υλικού

Οι αναφορές των εκπαιδευτικών για την πλοήγηση του εκπαιδευτικού υλικού ήταν αρκετά θετικές αφού δεν αντιμετώπισαν κάποια δυσκολία.

απλή και κατανοητή. ΕΔ2

Ναι ήταν εύκολη καθώς υπήρχε επεξήγηση σε κάθε κουμπί για την χρηστικότητά του. Ε1

Η πλοήγηση είναι εύκολη και αρκετά ικανοποιητική για την παρουσίαση όλου του υλικού. ΕΔ1

Υπερσύνδεσμοι εκπαιδευτικού υλικού

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι οι υπερσύνδεσμοι οδηγούν στο αναμενόμενο περιεχόμενο.

Οι υπερσύνδεσμοι ήταν άμεσα συσχετιζόμενοι με το εκάστοτε περιεχόμενο της κάθε διαφάνειας και λειτουργούσαν ως σύνδεσμοι περισσότερης ανάλυσης και κατανόησης του κειμένου. Ε2

Βεβαίως, έχει γίνει πολύ σωστή επιλογή υπερσυνδέσμων έτσι ώστε να οδηγούν στο αναμενόμενο περιεχόμενο. ΕΔ1

5^{ος} άξονας: Το Ε.Υ. υποστηρίζει - καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

Ο 5^{ος} άξονας επιχειρεί να διερευνήσει αν το εκπαιδευτικό υλικό υποστηρίζει – καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο την μελέτη του με βασικά αντικείμενα:

- Συμβουλές μελέτης εκπαιδευτικού υλικού
- Έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία
- Ύπαρξη επεξηγηματικών σχολίων

Συμβουλές για μελέτη

Οι ερωτώμενοι συμφώνησαν πως δίνονται οδηγίες και συμβουλές στους εκπαιδευόμενους έτσι ώστε να μελετήσουν με περισσότερη ευκολία το εκπαιδευτικό υλικό.

Στην αρχή κάθε ενότητας παρέχονται χρήσιμες συμβουλές για το πώς θα μελετηθεί το εκπαιδευτικό υλικό. ΕΔ1

Σαφείς οδηγίες. ΕΔ2

Ναι υπάρχουν συμβουλές καθώς προσφέρονται διάφορες δραστηριότητες κατανόησης τις οποίες έχει την δυνατότητα ο μαθητής να υλοποιήσει κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης των πληροφοριών ελέγχοντας έτσι ο ίδιος τις γνώσεις του. Ε1

Έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, υποστηρίζει τον εκπαιδευόμενο έτσι ώστε να δώσει έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία. Μάλιστα επισημαίνουν την ύπαρξη έντονης γραφής που υποδηλώνει την έμφαση σε κάποια σημεία του υλικού.

Το εκπαιδευτικό υλικό βοηθάει τον εκπαιδευόμενο να επικεντρωθεί στα σημεία που πρέπει με τη χρήση έντονης γραφής και πλαισίων. ΕΔ1

ναι και καθιστούν ευκολότερη την προσέγγιση. ΕΔ2

Ναι, σημειώνονται με διαφορετικό χρώμα οι σημαντικές έννοιες και ξεχωρίζουν από το υπόλοιπο κείμενο. ΕΔ3

Η έντονη γραφή χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις όπου κρίνεται απαραίτητο ώστε να τονίζονται οι σημαντικές έννοιες. Ε1

Υπαρξη επεξηγηματικών σχολίων

Όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως κατά την πλοήγησή τους στο μάθημα, υπήρχαν επεξηγηματικά σχόλια τα οποία βοηθούν περισσότερο το μαθητή στη μελέτη του.

Ναι σε ορισμένα σημεία υπάρχουν τα κατάλληλα links που βοηθούν στην περαιτέρω επεξήγηση των εννοιών που παρουσιάζονται. ΕΔ3

Υπάρχουν όπου κρίνεται απαραίτητο. ΕΔ2

Υπάρχουν σχόλια δίπλα σε λέξεις που χρειάζονται επεξήγηση. ΕΔ1

6^{ος} άξονας: Το Ε.Υ υποστηρίζει την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του.

Ο συγκεκριμένος άξονας εξετάζει αν ο εκπαιδευόμενος αλληλεπιδρά με το εκπαιδευτικό υλικό τόσο ώστε να τον υποστηρίζει – ενθαρρύνει στην μελέτη του με βασικά αντικείμενα:

- Έκφραση απόψεων εκπαιδευομένων
- Διατύπωση ερωτήσεων εκπαιδευομένων
- Συναισθηματική εμπλοκή εκπαιδευομένων
- Ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των εκπαιδευομένων
- Ενσωμάτωση – εμπλουτισμός απόψεων εκπαιδευομένων

Έκφραση απόψεων εκπαιδευομένων

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, στο εκπαιδευτικό υλικό υπάρχουν δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την έκφραση απόψεων των εκπαιδευομένων.

Υπάρχουν στην παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού δραστηριότητες που επιτρέπουν στον εκπαιδευόμενο να εκφράσει τις απόψεις του π.χ. στην υποενότητα με την παραδοσιακή κουζίνα των κατοίκων του Ρουκανίου. ΕΔ1

Δίνεται η ευκαιρία στον εκπαιδευόμενο να εκφράσει ελεύθερα την άποψη του σε forum. Ε1

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Το Ε. Υ. περιέχει ερωτήσεις κρίσεως για σημαντικά ζητήματα, όπως στην ενότητα με τους πολεμικούς χορούς. ΕΔ3

Ωστόσο ένας εκπαιδευτικός πιστεύει ότι θα βοηθούσαν περισσότερο την έκφραση απόψεων των εκπαιδευόμενων, άλλου είδους δραστηριότητες.

θα προτιμούσα κάποιου άλλου τύπου δραστηριότητες με πιο ανοιχτά θέματα. ΕΔ2

Διατύπωση ερωτήσεων εκπαιδευομένων

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι ο εκπαιδευόμενος ενθαρρύνεται μέσω του εκπαιδευτικού υλικού να διατυπώνει ερωτήσεις.

Ναι μπορεί να διατυπώσει ερωτήσεις στο forum και το chat. Ε1

Ναι, δίνει τροφή για σκέψη και αναζήτηση. ΕΔ3

Ωστόσο ένας εκπαιδευτικός έχει αντίθετη άποψη.

Συγκεκριμένες ερωτήσεις από τον κάθε εκπαιδευόμενο δεν μπορούν να διατυπωθούν με συγκεκριμένες δραστηριότητες του εκπαιδευτικού υλικού.

Συναισθηματική εμπλοκή εκπαιδευομένων

Όλοι οι ερωτώμενοι συμφωνούν πως το εκπαιδευτικό υλικό ενισχύει την συναισθηματική εμπλοκή των εκπαιδευομένων μέσα από τις δραστηριότητες που καλούνται να πραγματοποιήσουν.

Πιστεύω ότι οι πληροφορίες που παρουσιάζονται στο εκπαιδευτικό υλικό μπορούν να κάνουν τον εκπαιδευόμενο να εμπλακεί συναισθηματικά ανάλογα πάντα με τα ενδιαφέροντα του π.χ. ιστορικές γνώσεις, θρησκεία, παράδοση και άλλα. ΕΔ1

ναι ειδικά με τα παιδιά της τοπικής κοινωνίας. ΕΔ2

Συχνά, ο αναγνώστης καλείται να αναφέρει προσωπικές εμπειρίες και βιώματα. Ε2

Υπάρχει δυνατότητα καταγραφής προσωπικών ενδιαφερόντων. ΕΔ3

Ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των εκπαιδευομένων

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν πως μέσω των δραστηριοτήτων και του εκπαιδευτικού υλικού οι εκπαιδευόμενοι ανταλλάσσουν απόψεις και προσωπικά τους βιώματα.

Ναι καθώς υπάρχει τσατ στο οποίο μπορείς να ανταλλάξεις απόψεις, ήθη και έθιμα του δικού σου τόπου και να ξεκινήσει μια όμορφη συζήτηση ανταλλαγής βιωμάτων. Ε1

Ναι εμπειριέχει θέματα όπως η παράδοση και η διατροφή που πολύ εύκολα μπορούν να ενθαρρύνουν τους εκπαιδευόμενους να ανταλλάξουν απόψεις μεταξύ τους και να συγκρίνουν με άλλες παραδόσεις και κουζίνες. ΕΔ1

Ναι, γίνεται παραπομπή στο Forum. ΕΔ3

Ενσωμάτωση – εμπλουτισμός απόψεων εκπαιδευομένων

Σύμφωνα με την άποψη των εκπαιδευτικών, οι εκπαιδευόμενοι κατορθώνουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους μέσα από την διαδικασία των δραστηριοτήτων.

Ο εκπαιδευόμενος εμπλουτίζει τις απόψεις του μετά την ανάγνωση του Ε.Υ. καθώς του παρουσιάζονται πολλά ερεθίσματα. ΕΔ2

Ναι, σε αρκετές ενότητες δίνεται το βήμα στον εκπαιδευόμενο. ΕΔ3

Ναι, μπορεί να εκφράσει τις απόψεις του μέσω του forum. Ε1

7^{ος} άξονας: Το Ε.Υ. παρέχει δυνατότητα Αναστοχασμού - Αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο.

Ο 7^{ος} άξονας επιχειρεί να αναλύσει αν το εκπαιδευτικό υλικό παρακινεί τους εκπαιδευόμενους για αναστοχασμό και αυτοαξιολόγηση με βασικά αντικείμενα:

- Αυτοαξιολόγηση εκπαιδευομένων
- Ανάπτυξη κριτικής σκέψης εκπαιδευομένων
- Ανάπτυξη διάυλων επικοινωνίας με στόχο την ανατροφοδότηση
- Συσχέτιση πραγματικότητας εκπαιδευόμενου με τα νέα δεδομένα
- Εφαρμογή νέας γνώσης

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Αυτοαξιολόγηση εκπαιδευομένων

Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι το εκπαιδευτικό υλικό, μέσα από τις δραστηριότητες που υπάρχουν σε κάθε ενότητα, ενθαρρύνει την αυτοαξιολόγηση των εκπαιδευομένων.

Ναι στο τέλος κάθε δραστηριότητας που ζητάει από τον εκπαιδευόμενο παραδείγματος χάρη να συμπληρώσει κενά, αμέσως μετά υπάρχει έλεγχος αυτών έτσι από μόνος του να μπορεί να αξιολογήσει τον εαυτό του. ΕΔ1

Ναι υπάρχουν σε κάθε ενότητα δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης. Ε1

Ναι, υπάρχουν μικρές ερωτήσεις ή συμπλήρωση κενών. Δίνεται έτσι η δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να ελέγξει αν έχει κατανοήσει το Ε.Υ. ΕΔ3

Ανάπτυξη κριτικής σκέψης εκπαιδευομένων.

Οι αναφορές των εκπαιδευτικών σχετικά με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών μέσα από τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού υλικού, είναι θετικές.

Σε αρκετές ενότητες δίνεται η ευκαιρία για ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Ε2

Όλες οι δραστηριότητες ενθαρρύνουν την ανάπτυξη αυτόνομης κριτικής σκέψης. Ε1

θεωρώ ότι ενθαρρύνει την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του εκπαιδευόμενου. ΕΔ2

Ανάπτυξη διάυλων επικοινωνίας με στόχο την ανατροφοδότηση.

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι αναπτύσσονται διάυλοι επικοινωνίας οι οποίοι βοηθούν την ανατροφοδότηση των εκπαιδευομένων.

Πολλοί είναι οι διάυλοι επικοινωνίας που αναπτύσσονται μέσω των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού υλικού. ΕΔ1

άμεσα και με ακρίβεια. ΕΔ2

Συσχέτιση πραγματικότητας εκπαιδευόμενου με τα νέα δεδομένα.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

Όλοι οι ερωτώμενοι συμφωνούν ότι το εκπαιδευτικό υλικό προτρέπει τον εκπαιδευόμενο να καταγράψει προσωπικές εμπειρίες και να τις αντιστοιχίσουν με τα νέα δεδομένα που παρουσιάζονται.

Προφανώς, μπορεί να συγκρίνει το δικό του μέρος, την παράδοση και την κουλτούρα με αυτά που παρουσιάζονται στο εκπαιδευτικό υλικό και έτσι να κάνει και συσχέτιση. ΕΔ2

Κάθε δραστηριότητα αφορά όχι μόνο το περιεχόμενο αλλά και τη σημερινή εποχή. ΕΔ1

Ναι, πολλές φορές καλείται να απαντήσει σε ερωτήσεις με βάση τις δικές του εμπειρίες. ΕΔ3

Ο εκπαιδευόμενος έχει την δυνατότητα να καταγράψει τις δικές του εμπειρίες και να τις συσχετίσει. Ε2

Εφαρμογή νέας γνώσης.

Σύμφωνα με τις δηλώσεις των εκπαιδευτικών, οι μαθητευόμενοι μέσα από τις δραστηριότητες που έχουν κληθεί να πραγματοποιήσουν, ενθαρρύνονται και μπορούν να εφαρμόσουν τις νέες πληροφορίες που διδάχθηκαν και στην δική τους καθημερινότητα.

Ναι το υλικό που παρέχεται δίνει πολλές ιδέες στον εκπαιδευόμενο για να εφαρμόσει ακόμα και στη δική του πραγματικότητα πράγματα. Όπως για παράδειγμα, να ασχοληθεί με δραστηριότητες που σχετίζονται με την γη (παραγωγή ελαιολάδου, κρασιού). ΕΔ1

πιθανότατα και ανάλογα με την επίτευξη των εκάστοτε στόχων. ΕΔ2

θα μπορούσε ίσως. Ε1

8^{ος} άξονας: Σκοπός / Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Στον 8^ο άξονα γίνεται προσπάθεια να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τον σκοπό και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα του εκπαιδευτικού υλικού με βασικά αντικείμενα:

- Σκοπός διδακτικών ενοτήτων
- Προσδοκώμενα αποτελέσματα διδακτικών ενοτήτων

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

- Παρακίνηση εκπαιδευόμενου σε επίπεδο γνώσεων
- Παρακίνηση εκπαιδευόμενου σε επίπεδο δεξιοτήτων
- Παρακίνηση εκπαιδευόμενου σε επίπεδο στάσεων
- Έλεγχος προόδου

Σκοπός διδακτικών ενότητων

Οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι ο σκοπός κάθε ενότητας είναι εμφανής κατά την πλοήγησή τους στο μάθημα.

Ναι, σε κάθε ενότητα σημειώνονται οι διδακτικοί στόχοι. ΕΔ2

Σαφέστατα γίνεται αντιληπτό σε κάθε ενότητα αυτό που σκοπεύει να παρουσιάσει ο εκπαιδευτής. ΕΔ1

Στην αρχή κάθε ενότητας αναγράφεται εμφανώς ο σκοπός της ενότητας. Ε1

Προσδοκώμενα αποτελέσματα διδακτικών ενότητων

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρουσιάζονται σε κάθε ενότητα.

Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα διατυπώνονται έμμεσα και σε βαθμό που να γίνονται αντιληπτά από τον αναγνώστη. Παρουσιάζεται το καθετί με ένα σκοπό και με πιθανό αποτέλεσμα αυτού του σκοπού. ΕΔ1

Ναι, είναι ξεκάθαρα. Ε2

Ωστόσο ένας εκπαιδευτικός αναφέρει ότι θα ήθελε περισσότερη ανάλυση των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων.

ενδεχομένως να χρειαζόταν μεγαλύτερη σαφήνεια σε επιμέρους στοιχεία. ΕΔ2

Παρακίνηση εκπαιδευόμενου σε επίπεδο γνώσεων

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι τα προσδοκώμενα αποτελέσματα όπως αναγράφονται στο εκπαιδευτικό υλικό κινούν την περιέργεια των εκπαιδευόμενων και τους ενθαρρύνουν έτσι ώστε να μάθουν περισσότερα πράγματα.

Το επίπεδο γνώσεων οπωσδήποτε επηρεάζεται και ο εκπαιδευόμενος παρακινείται στο να μάθει περισσότερα πράγματα. ΕΔ2

Τα περισσότερα ήταν αρκετά ενδιαφέροντα, ώστε να παρακινήσουν κάποιον να διαβάσει γι' αυτά. Ε2

Παρακίνηση εκπαιδευόμενου σε επίπεδο δεξιοτήτων

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το αν παρακινούνται οι εκπαιδευόμενοι σε επίπεδο δεξιοτήτων, είναι αρκετά θετικές.

Ναι αν επιθυμεί να εξασκήσει κάποιες από τις δικές του δεξιότητες όσο αφορά τις Τεχνολογίες των πληροφοριών και επικοινωνιών. ΕΔ1

ισχυρή παρακίνηση. ΕΔ2

Παρακίνηση εκπαιδευόμενου σε επίπεδο στάσεων

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, τα προσδοκώμενα αποτελέσματα επηρεάζουν θετικά τις στάσεις των εκπαιδευόμενων.

Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα βοηθούν τον εκπαιδευόμενο να κρατήσει τη δική του στάση ως προς το υλικό που του παρουσιάζεται. Ε2

ανοίγει πολλές πόρτες και ευκαιρίες για συζήτηση. ΕΔ2

Έλεγχος προόδου

Όσον αφορά τον έλεγχο προόδου του μαθητευόμενου, ένα εκπαιδευτικός αναφέρει πως οι δραστηριότητες που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό έχουν άμεση σχέση με τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και μέσα από αυτές ο μαθητής ελέγχει την πρόοδό του.

Τις περισσότερες φορές οι ερωτήσεις εμπέδωσης σχετίζονται με τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. ΕΔ2

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Ωστόσο ένας εκπαιδευτικός έχει αντίθετη άποψη.

Όχι θεωρώ ότι ο εκπαιδευόμενος δεν μπορεί να ελέγξει την πρόοδο του με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Μπορεί να ελέγξει μόνο τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα. ΕΔ1

9^{ος} άξονας: Το Ε.Υ. έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης

Στον συγκεκριμένο άξονα, γίνεται προσπάθεια να καταγραφούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το αν το εκπαιδευτικό υλικό δημιουργήθηκε σύμφωνα με τις αρχές της Πολυμεσικής μάθησης με βασικά αντικείμενα:

- Συνδυασμός κειμένου – εικόνας
- Χρήση εικόνων
- Χρήση στοιχείων αφήγησης (Αρχή της Τροπικότητας)
- Μη σχετικές πληροφορίες (Αρχή της Συνοχής)
- Χρήση φιλικής γλώσσας (Αρχή της Προσωποποίησης)
- Χρήση δεύτερου προσώπου (Αρχή Προσωποποίησης)
- Ηχητική παρουσίαση (Αρχή Προσωποποίησης)
- Το ύφος της ηχητικής παρουσίασης φιλικό προς τον εκπαιδευόμενο (Αρχή της Φωνής)
- Χρήση φιλικού χαρακτήρα – avatar ((Αρχή της Εικόνας)
- Τμηματική παρουσίαση γνωστικού αντικειμένου (Αρχή της Κατάτμησης)
- Ανατροφοδότηση με διαδραστικές δραστηριότητες (Αρχή της Προσωποποίησης)
- Χρήση μακροσκελών κειμένων (Αρχή της Κατάτμησης)
- Σαφείς οδηγίες για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων (Αρχή της Σηματοδότησης)
- Χρήση στοιχείων επισήμανσης (Αρχή της Σηματοδότησης)
- Χρήση εισαγωγικών δραστηριοτήτων που βοηθούν στην μελέτη του γνωστικού αντικειμένου (Αρχή της Προπαίδευσης)

Συνδυασμός κειμένου και εικόνας

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, για την παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου, συνδυάζονται κείμενα με εικόνες για βαθύτερη κατανόηση.

Ναι υπάρχει συνδυασμός κείμενου και εικόνας στην ενότητα που παρουσιάζονται τα ήθη και έθιμα του χωριού (Ρουκανι) και φαίνονται εικόνες από την συμμετοχή των κατοίκων σε θρησκευτικές γιορτές. Επίσης, στην παρουσίαση των σημαντικών μνημείων όπως είναι το φρούριο της Ρόκας υπάρχει πάλι συνδυασμός εικόνας και κειμένου. ΕΔ1

Ναι, υπάρχει συνδυασμός των δύο. Ε2

Το εκπαιδευτικό υλικό παρουσιάζεται με τον συνδυασμό κειμένου και εικόνων όπου λειτουργούν ερμηνευτικά και οργανωτικά για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου. Ε1

Χρήση εικόνων

Οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως η χρήση των εικόνων στο εκπαιδευτικό υλικό, βοηθά στην καλύτερη κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου.

Οι εικόνες τις περισσότερες φορές κάνουν το κείμενο πιο παραστατικό και βοηθούν στην κατανόηση του εκάστοτε γνωστικού αντικειμένου. Π.χ. η παρουσίαση του χωριού στον χάρτη και οι εικόνες κάθε μνημείου εξωτερικά αλλά και εσωτερικά όπως η βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Ιωάννη. Ε2

Σίγουρα ωφελεί στην κατανόηση και την ευχάριστη ανάγνωση των κειμένων. ΕΔ2

Σε μεγάλο βαθμό. ΕΔ1

Ναι καθώς λειτουργούν επεξηγηματικά. ΕΔ3

Χρήση στοιχείων αφήγησης (Αρχή της Τροπικότητας)

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, υπάρχουν στοιχεία αφήγησης στο εκπαιδευτικό υλικό με μεγαλύτερη χρήση της περιγραφής.

Υπάρχει περιγραφή στο βίντεο με την παρουσίαση του χωριού στην οποία γίνεται σαφές που βρίσκεται, πόσους κατοίκους έχει, τι υψόμετρο καθώς επίσης και τις συνήθειες των ανθρώπων. ΕΔ1

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

υπάρχει σε έντονο βαθμό. ΕΔ2

*Ως επί το πλείστον χρησιμοποιείται η περιγραφή, ενώ λιγότερο χρησιμοποιείται ο διάλογος.
ΕΔ3*

Μη σχετικές πληροφορίες (Αρχή της Συνοχής)

Σύμφωνα με τις αναφορές των εκπαιδευτικών, δεν γίνεται χρήση άσχετων πληροφοριών στο εκπαιδευτικό υλικό.

Όχι δεν υπάρχουν μη σχετικές πληροφορίες στο εκπαιδευτικό υλικό. Σε όλα υπάρχει συνοχή και σύνδεση εικόνας, κειμένου και ήχου. ΕΔ2

Όχι θεωρώ ότι δεν παρεμβάλλονται άσχετες πληροφορίες. ΕΔ3

Δεν νομίζω να υπήρχε κάτι μη σχετικό. Ε2

Όχι δεν συμπεριλαμβάνονται μη σχετικές πληροφορίες. Ε1

Χρήση φιλικής γλώσσας (Αρχή της Προσωποποίησης)

Όσον αφορά την γλώσσα που χρησιμοποιείται στο εκπαιδευτικό υλικό, οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως αυτή είναι φιλική και αρκετά προσιτή για τους μαθητούμενους.

Ναι, ο λόγος είναι αρκετά προσιτός και φιλικός προς τον εκπαιδευόμενο. ΕΔ2

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι φιλική προς τον εκπαιδευόμενο. Ε2

Χρήση δεύτερου προσώπου (Αρχή Προσωποποίησης)

Κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς αναφέρουν ο σχεδιαστής του εκπαιδευτικού υλικού χρησιμοποιεί το δεύτερο πρόσωπο.

Ναι κυρίως στις δραστηριότητες, όπου οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να μιλήσουν για προσωπικές εμπειρίες. Ε2

Ναι, προσδίδοντας οικειότητα και αμεσότητα στο λόγο. Ε1

Ωστόσο ένας εκπαιδευτικός αναφέρει ότι η παρουσίαση του υλικού δεν γίνεται με την χρήση του δεύτερου προσώπου.

Όχι δεν γίνεται χρήση δεύτερου προσώπου. Σε τρίτο πρόσωπο γίνεται η παρουσίαση του υλικού. ΕΔ1

Ηχητική παρουσίαση (Αρχή της Προσωποποίησης)

Σύμφωνα με τις αναφορές των εκπαιδευτικών, η ηχητική παρουσίαση πληροφοριών χρησιμοποιείται στο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο γίνεται πιο παραστατικό.

Μέσω των videos που υπάρχουν στο υλικό γίνεται και χρήση ήχου που συμβάλλει αισθητά στην παραστατικότητα του γνωστικού αντικειμένου. ΕΔ1

Ναι, όπως για παράδειγμα στην περιγραφή του τόπου. ΕΔ2

Έγινε χρήση ηχητικής παρουσίασης σε βίντεο. Ε2

Το ύφος της ηχητικής παρουσίασης φιλικό προς τον εκπαιδευόμενο (Αρχή της Φωνής)

Όλοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η ηχητική παρουσίαση τους εκπαιδευτικού υλικού έχει φιλικό και ήρεμο χαρακτήρα.

Ναι είναι αρκετά προσιτό για τον εκπαιδευόμενο. Σε καμία περίπτωση δεν δημιουργεί αποστροφή ως προς το αντικείμενο. Ε2

Ναι, η φωνή είναι ήρεμη και φιλική. ΕΔ1

Ναι, η ηχητική παρουσίαση ήταν φιλική και ευχάριστη. ΕΔ2

Χρήση φιλικού χαρακτήρα – avatar ((Αρχή της Εικόνας)

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, στο εκπαιδευτικό υλικό χρησιμοποιείται ένας κοινός χαρακτήρας - avatar για την παρουσίαση των πληροφοριών.

υπάρχει ένας κοινός χαρακτήρας. ΕΔ2

Ναι υπάρχει ένα avatar, με κρητική φορεσιά. Ε2

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Ναι υπάρχει ο Σήφης ο Κρητικός. Ε1

Τμηματική παρουσίαση γνωστικού αντικειμένου (Αρχή της Κατάκτησης)

Όπως αναφέρουν οι εκπαιδευτικοί, το εκπαιδευτικό υλικό παρουσιάζεται τμηματικά αφού είναι χωρισμένο σε ενότητες.

Ναι το γνωστικό αντικείμενο χωρίζεται σε ενότητες. ΕΔ1

Ναι, είναι χωρισμένο σε ενότητες, οι οποίες παρέχουν τμηματικά τις πληροφορίες. Ε2

Ναι, η παρουσίαση των πληροφοριών είναι χωρισμένη σε ενότητες. Ε1

Ανατροφοδότηση με διαδραστικές δραστηριότητες (Αρχή της Προσωποποίησης)

Οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως παρέχεται ανατροφοδότηση στους εκπαιδευόμενους μέσω διαδραστικών δραστηριοτήτων που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό.

Ναι μετά την παρουσίαση των γυναικών στη μινωική εποχή υπάρχει και το βίντεο που βοηθάει τον εκπαιδευόμενο στην ανατροφοδότηση της συγκεκριμένης γνώσης. ΕΔ1

Ναι στις δραστηριότητες, δίνεται έμφαση στην ανατροφοδότηση των εκπαιδευομένων. Ε2

Ναι παρέχονται αρκετές δραστηριότητες ανατροφοδότησης σε καίρια σημεία. Ε1

Χρήση μακροσκελών κειμένων (Αρχή της Κατάκτησης)

Σύμφωνα με τις αναφορές των εκπαιδευτικών, στο εκπαιδευτικό υλικό δεν χρησιμοποιούνται μακροσκελή κείμενα τα οποία θα κούραζαν τους μαθητευόμενους.

Όχι τα κείμενα δεν είναι μακροσκελή και αυτό είναι πολύ θετικό διότι δεν κουράζουν τον αναγνώστη. ΕΔ1

όχι γίνεται με συνεκτικά κείμενα επαρκούς μεγέθους. Ε1

Τα κείμενα δεν έχουν μεγάλη έκταση. Είναι σύντομα και περιεκτικά. Ε2

Όχι δεν υπάρχουν μακροσκελή κείμενα. ΕΔ2

Σαφείς οδηγίες για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων (Αρχή της Σηματοδότησης)

Όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως οι οδηγίες των δραστηριοτήτων ήταν αρκετά σαφείς και δεν υπήρξε δυσκολία στην κατανόησή και την ολοκλήρωσή τους.

Ναι είναι αρκετά σαφείς οι οδηγίες για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που παρουσιάζονται στο εκπαιδευτικό υλικό. Π.χ. χρήση εικόνων που εξηγούν πως γίνεται κάθε δραστηριότητα. ΕΔ2

αναλυτικές και περιεκτικές ΕΔ1

Οι οδηγίες είναι κατανοητές.. Ε2

Ναι οι οδηγίες είναι αρκετά σαφείς στις δραστηριότητες. Ε1

Χρήση στοιχείων επισήμανσης (Αρχή της Σηματοδότησης)

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν πως υπήρχαν στοιχεία επισήμανσης στο εκπαιδευτικό υλικό, όπως η χρήση της έντονης γραφής.

Ναι υπάρχουν και έντονα χρώματα και υπογράμμιση όπου χρειάζεται στο κείμενο. ΕΔ1

Ναι οι σημαντικές έννοιες ξεχωρίζουν μέσα στο κείμενο μέσω διαφορετικών σημάνσεων. ΕΔ2

Ναι τα καίρια σημεία του κειμένου επισημάνονται με έντονη γραφή. Ε2

Χρήση εισαγωγικών δραστηριοτήτων που βοηθούν στην μελέτη του γνωστικού αντικειμένου (Αρχή της Προπαίδευσης).

Σύμφωνα με τις αναφορές των εκπαιδευτικών, στο εκπαιδευτικό υλικό χρησιμοποιούνται εισαγωγικές δραστηριότητες που βοηθούν στην μελέτη του γνωστικού αντικειμένου σε όλες τις ενότητες του μαθήματος.

Ναι σε κάθε ενότητα γίνεται εισαγωγή και καθοδήγηση στη μελέτη του γνωστικού αντικειμένου. Ε2

Ναι υπάρχουν εισαγωγικές δραστηριότητες. Ε1

10^{ος} άξονας: Γενικές επισημάνσεις

Ο 10ος άξονας επιχειρεί να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τις προτάσεις τους ώστε να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό υλικό με βασικά αντικείμενα:

- Θετικά στοιχεία εκπαιδευτικού υλικού,
- Προτάσεις για βελτίωση

Θετικά στοιχεία εκπαιδευτικού υλικού

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τα θετικά στοιχεία του εκπαιδευτικού υλικού είναι αρκετά ενδιαφέρουσες. Οι περισσότερες εστιάζουν στην χρήση των τεχνολογικών μέσων και στον τρόπο δόμησης και παρουσίασης των πληροφοριών.

Πιο δυνατά σημεία πιστεύω ότι είναι α) η σωστή χρήση οπτικοακουστικών μέσων β) ο στοχευμένος χωρισμός εννοιών και γ) η σειρά παρουσίασης του υλικού που είναι ξεκάθαρη στον αναγνώστη από την αρχή μέχρι το τέλος χωρίς να δημιουργεί σε κανένα σημείο σύγχυση. ΕΔ1

Απλή παρουσίαση, συνδυασμός πολυμέσων και κειμένου με κατανοητό τρόπο. ΕΔ2

κατανόηση της επιστημονικής γνώσης, Αλληλεπίδραση επιστήμης, τεχνολογίας και κοινωνίας και σωστή ανάλυση στοιχείων/σχέσεων/αρχών. Ε1

Θεωρώ ότι η προσθήκη των "βίντεο" είναι καθοριστική για την κατανόηση συγκεκριμένων εννοιών αλλά και για την παροχή πληροφοριών και γνώσεων που θα ήταν δύσκολο να μεταδοθούν μόνο με κείμενο. Επίσης, πιστεύω ότι οι πληροφορίες δίνονται με σύντομο αλλά μεστό τρόπο ώστε να μην κουράζεται ο εκπαιδευόμενος, αλλά χωρίς να υπάρχουν ελλείψεις στην διδασκαλία του αντικειμένου. Ε2

Οι εικόνες, η αφήγηση και το βίντεο. ΕΔ3

Προτάσεις για βελτίωση

Οι εκπαιδευτικοί που έκαναν προτάσεις βελτίωσης για το εκπαιδευτικό υλικό μίλησαν κυρίως για τον εμπλουτισμό του, τόσο με την χρήση περισσότερων δραστηριοτήτων όσο και την προσθήκη περισσότερων πληροφοριών για την τοπική ιστορία.

Ίσως χρειαζόταν σε κάποια σημεία να γίνει σύγκριση με άλλα γνωστικά αντικείμενα του ίδιου θέματος. Π.χ. παραδόσεις άλλων τόπων ή κουζίνας σε σχέση με την Κρητική. ΕΔ2

Μικρότερη χρήση του μπλε (κουράζει στην ανάγνωση). ΕΔ3

αναλόγως με το κοινό που απευθύνεται μπορεί να δεχθεί αλλαγές ως προς το περιεχόμενο τις δραστηριότητες και ίσως τη βιβλιογραφική επισκόπηση. Ε2

Περισσότερα βίντεο. Ε1

Ίσως θα μπορούσε να εμπλουτιστεί η ενότητα της Ιστορίας της Κρήτης με φωτογραφίες από τους αρχαιολογικούς χώρους και τα ευρήματα αυτών. Κυρίως για τον μινωικό πολιτισμό κρίνεται απαραίτητη η προσθήκη των μοναδικών τοιχογραφιών του ανακτόρου της Κνωσού και η επεξήγηση αυτών. ΕΔ1

7.2 Σύνοψη αποτελεσμάτων

Στον πίνακα που ακολουθεί συνοψίζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης, όπως προέκυψαν από τις απόψεις των συμμετεχόντων.

Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς την Επιστημονική συνοχή / Τεκμηρίωση του Ε.Υ.	<ul style="list-style-type: none"> • Δεν γίνεται παράθεση βιβλιογραφικών αναφορών. • Γίνεται αναφορά διαφορετικών πηγών. • Δεν διακρίνεται συγκριτική ανάλυση των πληροφοριών.
---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Διακρίνεται κριτική συζήτηση των πληροφοριών. • Δίνει την δυνατότητα για παραπάνω μελέτη.
Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς την Παρουσίαση του Γνωστικού αντικειμένου.	<ul style="list-style-type: none"> • Το ύφος της γραφής είχε ιδιαίτερα κατανοητό και φιλικό χαρακτήρα. • Γίνεται εκτεταμένη χρήση καθομιλούμενης γλώσσας, με απλό και κατανοητό λόγο. • Διαθέτει απλή και ευανάγνωστη γραφή. • Περιλαμβάνει ικανοποιητική πληρότητα πληροφοριών. • Η παρουσίαση των πληροφοριών γίνεται τμηματικά. • Γίνεται χρήση ποικίλων τεχνολογικών μέσων. • Διαθέτει χρώματα που διευκολύνουν την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο.
Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς την Ευχρηστία του εκπαιδευτικού υλικού.	<ul style="list-style-type: none"> • Τα κουμπιά πλοήγησης που χρησιμοποιήθηκαν ήταν κατανοητά. • Η πλοήγηση στο εκπαιδευτικό υλικό ήταν εύκολη. • Περιλαμβάνει υπερσυνδέσμους και εικονίδια που βοηθούν στην λειτουργικότητα του εκπαιδευτικού υλικού.
Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς την υποστήριξη του εκπαιδευόμενου από το εκπαιδευτικό υλικό.	<ul style="list-style-type: none"> • Παρέχει σαφείς οδηγίες και συμβουλές. • Δίνει έμφαση σε σημαντικά σημεία του γνωστικού αντικειμένου. • Διαθέτει επεξηγηματικά σχόλια που βοηθούν στην μελέτη του εκπαιδευόμενου.

<p>Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Υπάρχουν δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την έκφραση απόψεων των εκπαιδευομένων. • Ενισχύει την συναισθηματική εμπλοκή των εκπαιδευομένων. • Εμπλουτίζει τις γνώσεις των εκπαιδευομένων. • Ενθαρρύνει την αυτό-αξιολόγηση των εκπαιδευομένων • Αναπτύσσει την κριτική σκέψη. • Ενθαρρύνουν την εφαρμογή της νέας γνώσης.
<p>Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς το σκοπό και τα μαθησιακά αποτελέσματα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ενημερώνει για το σκοπό και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα κάθε ενότητας. • Παρακινεί τους εκπαιδευόμενους σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων.
<p>Η αποτύπωση της αξιολόγησης Ε.Υ. που δημιουργήθηκε ως προς τις αρχές της πολυμεσικής μάθησης</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Συνδυάζει κείμενα και εικόνες για καλύτερη κατανόηση. • Χρησιμοποιεί στοιχεία αφήγησης. • Δεν γίνεται χρήση άσχετων πληροφοριών στο εκπαιδευτικό υλικό. • Διαθέτει ηχητική παρουσίαση των πληροφοριών με φιλικό ύφος • Παρέχει ανατροφοδότηση στους εκπαιδευόμενους • Δεν χρησιμοποιεί μακροσκελή κείμενα • Περιλαμβάνει εισαγωγικές δραστηριότητες.
<p>Θετικά στοιχεία εκπαιδευτικού υλικού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση των τεχνολογικών μέσων. • Τρόπος δόμησης και παρουσίασης των πληροφοριών.

<p>Προτάσεις βελτίωσης εκπαιδευτικού υλικού</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ο εμπλουτισμός του, τόσο με την χρήση περισσότερων δραστηριοτήτων όσο και την προσθήκη περισσότερων πληροφοριών για την τοπική ιστορία.
--	---

Πίνακας 3: Σύνοψη των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε παρουσίαση των απόψεων των εκπαιδευτικών όπως φαίνονται στα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν αναφορικά με τους άξονες: 1) Επιστημονική συνοχή / Τεκμηρίωση του Ε.Υ., 2) Το Ε.Υ. συμβάλει στην απλή και κατανοητή παρουσίαση του Γνωστικού Αντικειμένου, 3) Ευχρηστία του Ε.Υ., 4) Το Ε.Υ. υποστηρίζει - καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του, 5) Το Ε.Υ υποστηρίζει την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του, 6) Το Ε.Υ. παρέχει δυνατότητα Αναστοχασμού - Αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο, 7) Σκοπός / Προσδοκώμενα Αποτελέσματα, 8) Το Ε.Υ. έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν σε γενικές γραμμές ότι χρησιμοποιούν τον υπολογιστή και γενικά είναι εξοικειωμένοι με προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Όσον αφορά το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό δήλωσαν ότι είναι εύκολο στη χρήση του, απλά και κατανοητά παρουσιασμένο ενώ βρήκαν ενδιαφέρουσες τις επιλογές των τεχνολογικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτό. Παράλληλα έκαναν εποικοδομητικές προτάσεις για την βελτίωση του.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την ερευνητική προσέγγιση σχεδιασμού, ανάπτυξης και αποτίμησης του εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού, σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την ερευνητική διαδικασία που πραγματοποιήθηκαν. Τέλος παρουσιάζονται οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα όπως προκύπτουν από όλη την πορεία της εργασίας και από τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού.

8.1 Συμπεράσματα και συζήτηση

Η παρούσα διπλωματική εργασία ασχολήθηκε με τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την αποτίμηση εκπαιδευτικού υλικού σχεδιασμένο με βάση την μεθοδολογία της ΈξΑΕ. Η προσέγγιση των ερευνητικών ερωτημάτων έγινε σταδιακά και ξεκίνησε με την βιβλιογραφική ανασκόπηση ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας σε θεωρητικές προσεγγίσεις, επιστημονικά άρθρα και βιβλία με σκοπό την διασαφήνιση του πεδίου.

Το εκπαιδευτικό υλικό στην ΈξΑΕ αποτελεί τον μοχλό εκκίνησης της γνώσης (Γκιόσος & Κουτσούμπα, 2005) και τον φορέα μάθησης για τον διδασκόμενο (Λιοναράκης, 2005). Χρειάζεται λοιπόν να περιλαμβάνει παιδαγωγικά και τεχνικά χαρακτηριστικά τα οποία ενθαρρύνουν και διευκολύνουν τους μαθητευόμενους στην διαδικασία της μάθησης (Κόκκος, 2005).

Λαμβάνοντας υπόψη πως το εκπαιδευτικό υλικό έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ύστερα από την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού από εκπαιδευτικούς έγινε απόπειρα να απαντηθεί το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αναφορικά με το αν το εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε διαθέτει συνοχή και είναι επιστημονικά τεκμηριωμένο. Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, το εκπαιδευτικό υλικό δεν διαθέτει βιβλιογραφικές αναφορές, ενώ δεν διακρίνουν και συγκριτική ανάλυση των πληροφοριών που παρουσιάζει. Ωστόσο δίνει την δυνατότητα για παραπάνω μελέτη των εκπαιδευομένων και περιλαμβάνει κριτική συζήτηση των πληροφοριών. Οι απόψεις τους ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως το εκπαιδευτικό υλικό χρειάζεται σημαντικές αλλαγές για να είναι επιστημονικά τεκμηριωμένο.

Όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, που αφορά στην παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου στο εκπαιδευτικό υλικό, οι αναφορές των ερωτώμενων επιβεβαιώνουν πως η παρουσίαση είναι απλή και κατανοητή. Συμφωνούν πως το ύφος της γραφής είχε ιδιαίτερα κατανοητό και φιλικό χαρακτήρα και χρησιμοποιείται η καθομιλουμένη γλώσσα. Επίσης περιλαμβάνει ικανοποιητική πληρότητα πληροφοριών ενώ οι πληροφορίες παρουσιάζονται τμηματικά και μέσω ποικιλίας τεχνολογικών μέσων.

Ακολούθως έγινε απόπειρα να απαντηθεί και το 3^ο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αφορά στην ευχρηστία του εκπαιδευτικού υλικού. Η εκτίμηση της χρηστικότητάς του φανερώνει την εικόνα ενός εύχρηστου εκπαιδευτικού υλικού, καθώς όπως τόνισαν οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούνται κατανοητά κουμπιά πλοήγησης σε σταθερά σημεία, διευκρινήσεις που καθοδηγούν του εκπαιδευόμενους και η πλοήγηση είναι αρκετά εύκολη.

Τα δεδομένα που σχετίζονται με την καθοδήγηση και την υποστήριξη του εκπαιδευόμενου από το εκπαιδευτικό υλικό (4^ο ερευνητικό ερώτημα), μαρτυρούν ότι παρέχει σαφείς οδηγίες, συμβουλές και επεξηγηματικά σχόλια ενώ παράλληλα δίνει έμφαση σε σημαντικά σημεία του γνωστικού αντικείμενου. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι διευκολύνονται στην μελέτη τους.

Αναφορικά με την αλληλεπίδραση του εκπαιδευόμενου με το εκπαιδευτικό υλικό (5^ο ερευνητικό ερώτημα), οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως αυτή επιτυγχάνεται καθώς υπάρχουν δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την έκφραση απόψεων των εκπαιδευόμενων και ενισχύεται η συναισθηματική εμπλοκή τους. Ακόμα εμπλουτίζει τις γνώσεις των εκπαιδευόμενων ενώ ενθαρρύνει την αυτό-αξιολόγηση των εκπαιδευόμενων.

Όσον αφορά την δυνατότητα αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης των εκπαιδευόμενων (6^ο ερευνητικό ερώτημα), οι εκτιμήσεις των εκπαιδευτικών υποδηλώνουν πως το εκπαιδευτικό υλικό ενθαρρύνει την αυτοαξιολόγηση των εκπαιδευόμενων ενώ παράλληλα αναπτύσσει την κριτική τους σκέψη μέσα από τις δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται στην διαδικασία της μάθησης. Το εκπαιδευτικό υλικό ενθαρρύνοντας τον εκπαιδευόμενο ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

να καταγράψει προσωπικά του βιώματα και εμπειρίες και να τις αντιστοιχίσει με τα νέα δεδομένα που του παρουσιάζονται καταλήγει στον αναστοχασμό του.

Τα δεδομένα που αφορούν στο σκοπό και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα (7^ο ερευνητικό ερώτημα), οδηγούν στο συμπέρασμα πως το εκπαιδευτικό υλικό παρουσιάζει επαρκώς και κατανοητά τον σκοπό και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματά του στους εκπαιδευόμενους. Αυτό διευκολύνει τους μαθητευόμενους ενώ τους παρακινεί σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων.

Τέλος αναφορικά με το αν το εκπαιδευτικό υλικό έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις αρχές της πολυμεσικής μάθησης, οι αναφορές των εκπαιδευτικών φανερώνουν πως το εκπαιδευτικό υλικό είναι πολυμεσικό. Αυτό αποδεικνύεται από τον συνδυασμό κειμένων και εικόνων, τα στοιχεία αφήγησης που διαθέτει όπως και την ηχητική παρουσίαση των πληροφοριών με φιλικό ύφος.

Σε γενικές γραμμές η παρούσα ποιοτική έρευνα ανέδειξε πως το εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργήθηκε άφησε θετικές εντυπώσεις στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι ξεχώρισαν ως θετικά στοιχεία τον τρόπο δόμησης του υλικού, την σωστή χρήση οπτικοακουστικών μέσων αλλά και την απλή και κατανοητή παρουσίαση των πληροφοριών. Από την άλλη μεριά οι εκπαιδευτικοί έκαναν λόγω και για κάποιες αδυναμίες του εκπαιδευτικού υλικού. Πιο συγκεκριμένα θεωρούν πως κρίνεται απαραίτητη η σύγκριση με άλλα γνωστικά αντικείμενα του ίδιου θέματος για να είναι περισσότερο επιστημονικά τεκμηριωμένο αλλά και ο εμπλουτισμός των δραστηριοτήτων με περισσότερα μέσα.

8.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια επιχειρήθηκε να ληφθούν υπόψη όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις που σχετίζονταν με τον ερευνητικό σκοπό. Μετά την ολοκλήρωση τη έρευνας και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της προκύπτουν κάποιες προτάσεις για έρευνα στο μέλλον

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Ύστερα από την πρώτη αξιολόγηση του υλικού που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια αυτής της διπλωματικής εργασίας, τα αποτελέσματα ήταν αρκετά θετικά. Αυτό οδηγεί στην διόρθωση κάποιων στοιχείων του υλικού με βασικό στόχο την βελτίωση του έτσι ώστε να μπορεί μελλοντικά να αξιολογηθεί από μεγαλύτερο αριθμό αξιολογητών. Με τον τρόπο αυτό θα πραγματοποιούνταν εξαγωγή χρήσιμων αποτελεσμάτων και ως εκ τούτου η βελτιστοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού.

Θα είχε επίσης μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον η εφαρμογή του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού υλικού σε ενήλικες εκπαιδευόμενους, ελληνικής καταγωγής ή από το εξωτερικό που επιθυμούν να έρθουν σε επαφή με το αντικείμενο που πραγματεύεται. Στην συνέχεια θα μπορούσαν να αξιολογήσουν οι ίδιοι το υλικό και να καταγράψουν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους. Έτσι θα μπορούσε να γίνει φανερό στη πράξη αν το εκπαιδευτικό υλικό είναι ικανό να καλύψει τις ανάγκες των εκπαιδευόμενων που επιθυμούν να διδαχθούν για την Ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα της Κρήτης.

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

A. Ξενόγλωσσες

Anastasiades, P. S. & Kotsidis, K. (2013). The Challenges of Web 2.0 for Education in Greece, *International Journal of Web-Based Learning and Teaching Technologies*, 8(4), 19-33. doi: 10.4018/ijwltt.2013100102

Anderson, P. (2007). What is Web 2.0? Ideas, technologies and implications for education. Bristol, UK: JISC. Retrieved December 29, 2019, from http://www.ictliteracy.info/rf.pdf/Web2.0_research.pdf

Anderson, T. (2008). Towards a Theory of Online Learning. In T. Anderson (Ed.) *The Theory and Practice of Online Learning*, 45–74. Edmonton, CA: Athabasca University Press. Retrieved December 29, 2019, from http://biblioteca.ucv.cl/site/colecciones/manuales_u/99Z_Anderson_2008-Theory_and_Practice_of_Online_Learning.pdf

Barratt, R. S. (2006). Meeting lifelong learning needs by distance teaching – Clean Technology. *Journal of Cleaner Production*, 14(9-11), 906-915. doi: 10.1016/j.jclepro.2005.11.050

Branch, R. M. & Merrill, M.D. (2012). Characteristics of Instructional Design Models. In R.A. Reiser & V.J. Dempsey (Eds). *Trends and Issues in Instructional Design and Technology*. (3rd Ed). Boston, MA: Pearson

Feng, W., Tang, J. & Liu, T. X. (2019). Understanding dropouts in MOOCs. *Association for the Advancement of Artificial Intelligence*. Ανακτήθηκε 30 Ιουνίου, 2020, από <https://keg.cs.tsinghua.edu.cn/jietang/publications/AAAI19-Feng-dropout-moocs.pdf>

Hiemstra, R. & Sisco, B. (1990). *Individualizing instruction for adult learners: making learning personal, powerful and successful*, San Francisco: Jossey – Bass.

Kalerante, E. & Eleftherakis, T. (2017). Parallel Association Between the European Educational Policy on Lifelong Education and the Introduction to Information Society ΠΙΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕζΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

(1995–2010). In P. Anastasiades & N. Zaranis (Eds.), *Research on e-Learning and ICT in Education: Technological, Pedagogical and Instructional Perspectives*, 275-282. Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-319-34127-9

Keegan, A. (1980). On defining distance education. *Distance Education*, 1(1), 13-36. doi: 10.1080/0158791800010102

Kogan, M. (2000). Lifelong Learning in the UK. *European Journal of Education*, 35 (3), 341-359. Retrieved December 19, 2019 from <https://www.jstor.org/stable/1503686?seq=1>

Knowles, M. (1980). *The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy* (2nd edition). New York: Cambridge Books

Moore, M. G. (2013). *Handbook of Distance Education* (3rd ed.). New York: Routledge, Taylor and Francis Group

Rogers, A. & Horrocks, N. (2010). *Teaching Adults*. Maidenhead: Open University Press

Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M. & Zvacek, S. (2009). *Teaching and Learning at a Distance: Foundations of Distance Education*. Pearson

Simonson, M., Schlosser, C. & Orellana, A. (2011). Distance education research: a review of the literature. *Journal of Computing in Higher Education*, Vol 23 (2-3), (pp. 124). doi: 10.1007/s12528-011-9045-8

Verduin, J.R. & Clark, T.A. (1991). *Distance Education: The Foundations of Effective Practice*. San Francisco, CA: Jossey – Bass Publishers

Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. London: Academic Press. Retrieved December 19, from <http://www.urbanlab.org/articles/world%20systems/Wallerstein%201974%20-%20modern%20world%20system%20I.pdf>

B. Ελληνόγλωσσες

Αναστασιάδης, Π. (2014). Η έρευνα για την Έξεα με τη χρήση των ΤΠΕ (e-Markg) στο Ελληνικό Τυπικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Ανασκόπηση και προοπτικές για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 10(1), 5-32. doi: 10.12681/jode.9809

Βεργίδης, Δ. (2001): «Δια βίου εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική». Στο: Κ. Π. Χάρης – Ν. Β. Πετρουλάκης – Σ. Νικόδημος (επιμ.): *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση*. Αθήνα: Ατραπός, 127-144.

Βεργίδης, Δ. (2002): «Ομιλία στη Διεθνή Συνδιάσκεψη για την Εκπαίδευση Ενηλίκων». Στο: Α. ΚΟΚΚΟΣ (επιμ.): *Διεθνής Συνδιάσκεψη για την Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 243-245

Βεργίδης, Δ. (2017). Οι επιμορφωτές των εκπαιδευτικών ως εκπαιδευτές ενηλίκων. *Εκπαίδευση ενηλίκων*, 40, 6-9

Γκιρτζή, Μ. (2016). «Συνοδεύοντας τον Περικλή στην Αρχαία Αγορά»: ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για φοιτητές της ΑεξΑΕ βασισμένο σε «μελέτη πεδίου» και εφαρμογές των ΤΠΕ. *6^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Νοέμβριος 2011, Ελλάδα*. 6(2B). Ανακτήθηκε 30 Ιουνίου, 2020, από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/660/672>

Γκίσας, Α. & Ραϊλάκης, Λ. (2013). *Ο Τουρισμός στην Κρήτη* (Αδημοσίευτη Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας, Καβάλα. Ανακτήθηκε 30 Ιουνίου, 2020, από <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/179/1/022013066.pdf>

Δαλάρη Α. (2017). Παιδαγωγική εφαρμογή του πολυμεσικού εκπαιδευτικού λογισμικού CourseLab σε μαθητές δημοτικού σχολείου. 9th International Conference in Open & Distance Learning. Ανακτήθηκε στις 16/9/2020 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/1097/1253>

Δετοράκης, Θ. (1990). *Ιστορία της Κρήτης*. Αθήνα: MYSTIS

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

Δημητριάδης, Δ. (2015). Μονοπάτια της υγείας στο σχολείο: η εμπειρία των εκπαιδευτικών, η οπτική των γονέων και η συνεργασία εκπαιδευτικών με ειδικούς από το χώρο της υγείας, στην υλοποίηση προγραμμάτων αγωγής υγείας στο σχολείο (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε στις 15/02/2019, από: <https://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/35562>

Δημητριάδης, Σ. (2015). Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτικό Λογισμικό. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. ΣΕΑΒ. Κάλλιπος. Ανακτήθηκε στις 18/03/2019, από <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3397/2/finalpdf.pdf>

Δίκαιος Α., Θεοδωράκης Μ., Μπαρμπίκας Η. (2009), Ρίζες Ελλήνων: Ανθρωπογεωγραφία της Ελλάδας: Κρητικοί. Αθήνα: Πήγασος

Ηλιάδου, Χ. & Ανασταστασιάδης, Π. (2010). Επικοινωνία Καθηγητή – Συμβούλου και φοιτητών στις Σπουδές από απόσταση: Απόψεις φοιτητών στο πλαίσιο της Θ.Ε.ΕΚΠ65 του Ε.Α.Π. Ανοικτή εκπαίδευση. *The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*. Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου, 2020, από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/9751/9884>

Καραλής, Θ. (2010). Πολιτικές διά βίου μάθησης και διαδικασίες πιστοποίησης: σημεία τομής και εκκρεμή ζητήματα. Στο Θ. Καραλής (Επιμ.), *Διά Βίου Μάθηση και Πιστοποίηση* (σ. 29-40). Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Κατσαντώνη, Ε. (2017). Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Διαδραστικού Διαθεματικού Εκπαιδευτικού Ψηφιακού Υλικού “Κατοχή & Εμφύλιος” για τη διδασκαλία της Ιστορίας Στ’ Δημοτικού. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 9(3Α), 52-65. Ανακτήθηκε στις 20/5/2019, από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/1063/1308>

Κόκκος Α. (2005) *Εκπαιδευτικές Μέθοδοι*, ΕΑΠ, Πάτρα.

Κόκκος, Α. (2005α). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Κοντάκος, Α., Γκόβαρης, Χ. (2006). Θεωρία και μοντέλα εκπαίδευσης ενηλίκων: Εκπαιδευτικό υλικό. ΓΤΕΕ, ΥΠΕΠΘ.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

- Κουστουράκης, Γ. & Παναγιωτακόπουλος, Χ. (2000). Η «Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» στο Σύγχρονο Κόσμο: Ιστορική – Κοινωνιολογική Προσέγγιση. *Νέα Παιδεία*, 94, 19–26.
- Λιοναράκης, Α. (2001). Για ποια «εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» μιλάμε; Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *Πρακτικά Εισηγήσεων του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (Τόμος Α΄, σελ.185-194)*. Αθήνα: Προπομπός.
- Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση – Στοιχεία Θεωρίας και Πράξης* (σ. 7 – 41). Αθήνα: Προπομπός
- Λιοναράκης, Α. (2009). Η Εκπόνηση Μεθοδολογικής Προσέγγισης (Διδακτικής) των Προγραμμάτων Διά Βίου Εκπαίδευσης Από Απόσταση. Αθήνα. Ανακτήθηκε από http://edu4adults.blogspot.gr/2011/11/blog-post_20.html#axzz37fFaikWB
- Λιοναράκης, Α. & Λυκουργιώτης, Α. (1998, 1999). Στο Δ. Βεργίδης, Α. Λιοναράκης, Α. Λυκουργιώτης, Β. Μακράκης, & Χ. Ματραλής *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Θεσμοί και λειτουργίες* (Τόμος Α΄, σελ. 29-35). Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ
- Μανούσου, Ε. (2008). Προδιαγραφές παιδαγωγικού πλαισίου για την εφαρμογή πολυμορφικής, συμπληρωματικής εξ αποστάσεως περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σε μαθητές πρωτοβάθμιας, ολιγοθέσιων και απομακρυσμένων σχολείων της Ελλάδας. Διδακτορική Διατριβή, ΕΑΠ. Ανακτήθηκε στις 06/03/2019, από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/15961>
- Μανούσου, Γ. (2009). Σχεδιασμός και Δημιουργία Παιδαγωγικού Υλικού για εξ αποστάσεως εκπαίδευση και Διαδραστικές Τηλεδιασκέψεις. Στο Π. Πολίτης (Επιμ.), *Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία*. Βόλος.

- Μαυροειδή, Η., Γκιόσος, Γ., Κουτσούμπα, Μ. (2014). Επισκόπηση θεωρητικών εννοιών στην εκπαίδευση από απόσταση. Ανοικτή εκπαίδευση *The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 1 (10), 88-100
- Μουζάκης, Χ. (2006). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων: Παραδείγματα και περιπτώσεις εφαρμογής. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).
- Νικολάκη, Ε. & Κουτσούμπα, Μ. (2013). Η αυτο-ρυθμιζόμενη μάθηση στην εξΑΕ. *Open Education The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology* 9 (1), 19-31. Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου, 2020, από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/9807/9932>
- Παπασταμάτης, Α., Βαλκάνος, Ε., Παντισίδου, Ε. & Ζαρίφης, Γ. (2010). *Δια Βίου Μάθηση & Εκπαιδευτές Ενηλίκων: Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας
- Προβατάκης Θ. (1990). *Κρήτη: Λαϊκή τέχνη και ζωή*. Αθήνα
- Σαμαρά, Χ. Α. (2007). Μοντελοποίηση και ανάπτυξη πολυμεσικού συστήματος ηλεκτρονικής μάθησης με χρήση αντικειμένων μάθησης και δυνατότητες προσαρμογών στο χώρο του Διαδικτύου. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε στις 30/03/2019, από <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/2798/1/SamaraXaidw.pdf>
- Σουβατζόγλου, Β. (2009). Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Υλικού για εξ Αποστάσεως επιμόρφωση βάσει του μοντέλου Gange. Στο 5ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. 27 – 29 Νοεμβρίου 2009, Αθήνα (σελ. 222 – 237). Ανακτήθηκε στις 18/03/2019, από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/515/492>
- Σοφός, Α., Κώστας, Α., Παράσχου, Β. (2015). Online εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Από τη θεωρία στην πράξη. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα
- ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ (e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

και Βοηθήματα. Ανακτήθηκε στις 20/03/2019, από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/182>

Rogers, A. (2002). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων* (μετάφραση Παπαδοπούλου Μ., Τόμπρου Μ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Τσιμπουκλή, Α. & Φίλλιπς, Ν. (2007). Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων: Εκπαιδευτικό υλικό, ΓΤΕΕ, ΥΠΕΠΘ.

Τσιτλακίδου, Ε. & Μανούσου, Ε. (2013). Ο ρόλος του διδάσκοντα στην υποστήριξη της αυτονομίας στην εξ αποστάσεως μαθησιακή διαδικασία. *Ανοικτή εκπαίδευση The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*

Χουρδάκης, Α., Σπαντιδάκης, Ι., Πολύζου, Α., Βασαρμίδου, Δ., & Καρβούνης, Α. (2013). *Το Ηλεκτρονικό Περιβάλλον Μάθησης της Ιστορίας του Συνδυαστικού Δυναμικού Μοντέλου Γλωσσικής Μάθησης (ΣΔΜΓΜ) του ΕΔΙΑΜΜΕ. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 7(4Α). Ανακτήθηκε στις 30/03/2019, από*

<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/716/728>

Χουρδάκης, Α., Τρούλη, Σ., Μανιουδάκη, Μ. & Καρβούνης, Α. (2014). Ιστορία σε περιβάλλον ηλεκτρονικής μάθησης. Στο Α. Χατζηδάκη, Γ. Σπαντιδάκης & Π. Αναστασιάδης (Επιμ.) *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση και Ηλεκτρονική Μάθηση στη Διασπορά*, (σ. 213 – 228). Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.

Χουλιάρη, Ξ., Λιοναράκης, Α., & Σπανακά, Α. (2011). Η έννοια της πολυμορφικότητας στο εξΑΕ διδακτικό υλικό: θεώρηση, σχεδιασμός, ζητήματα εφαρμογής. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*.

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ (e-Learning)».

UNIVERSITY OF CRETE
Department of Primary Education

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.

E-Learning Lab

Ε.ΔΙ.Β.Ε.Α
www.edivea.org

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΡΟΗΓΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

«Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

Επιβλέπων: κ. Ευάγγελος Παπαβασιλείου

Υπεύθυνος Έρευνας: Χαιρέτη Ευαγγελία

Οδηγίες

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης των απόψεών σας σχετικά με το Εκπαιδευτικό Υλικό (Ε.Υ.) που μελετήσατε.

Ο σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να αποτιμηθεί η υποστήριξη που παρείχε στον εκπαιδευόμενο κατά τη μαθησιακή διαδικασία. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των συμπερασμάτων που θα προκύψουν από την παρούσα έρευνα, είναι αναγκαία η αντικειμενική προσέγγιση των ερωτήσεων.

Κατά την επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου, το οποίο προορίζεται αποκλειστικά για ερευνητική χρήση, θα είναι σεβαστό το απόρρητο των απαντήσεών σας. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα σας κοινοποιηθούν αμέσως μετά το τέλος της στατιστικής επεξεργασίας.

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

Ο Υπεύθυνος Έρευνας: Χαιρέτη Ευαγγελία

Δημογραφικά στοιχεία

(Ζητείται η συμπλήρωση δημογραφικών στοιχείων)

1. Φύλλο
2. Ηλικία
3. Χρόνια Προϋπηρεσίας
4. Είστε εξοικειωμένοι με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ).
5. Χρησιμοποιείτε τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στην εκπαιδευτική πράξη.
6. Είστε εξοικειωμένοι με τη μέθοδο της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (ΕξΑΕ) με τη χρήση των ΤΠΕ.
7. Είστε εξοικειωμένοι με τη μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού το οποίο έχει σχεδιαστεί με τη μέθοδο της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (ΕξΑΕ).

Α. Επιστημονική συνοχή / Τεκμηρίωση του Ε.Υ.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

- A.1.** Στο Ε.Υ. γίνεται παράθεση πληροφοριών / απόψεων με την σχετική βιβλιογραφική τεκμηρίωση.
- A.2.** Στο Ε.Υ. γίνεται αναφορά σε διαφορετικές πηγές πληροφοριών (Βιβλία, επιστημονικά περιοδικά, επιστημονικά συνέδρια κλπ).
- A.3.** Στο Ε.Υ. γίνεται συγκριτική ανάλυση των πληροφοριών / απόψεων.
- A.4.** Το Ε.Υ. είναι εμπλουτισμένο με την ερμηνεία / κριτική συζήτηση των πληροφοριών.
- A.5.** Το Ε.Υ. παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο για περαιτέρω μελέτη σε διαφορετικές πηγές.

B. Το Ε.Υ. συμβάλει στην απλή και κατανοητή παρουσίαση του Γνωστικού Αντικειμένου

- B.1.** Το ύφος γραφής του Ε.Υ. είναι φιλικό για τον αναγνώστη.
- B.2.** Στο Ε.Υ. γίνεται χρήση προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών.
- B.3.** Στο Ε.Υ. γίνεται κατά το δυνατόν χρήση της καθομιλούμενης γλώσσας.
- B.4.** Η γραφή του Ε.Υ. είναι ευανάγνωστη.
- B.5.** Η πυκνότητα των πληροφοριών του Ε.Υ. είναι ικανοποιητική.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»

- B.6.** Το Ε.Υ. παρουσιάζεται τμηματικά στο μέγεθος της οθόνης.
- B.7.** Το Ε.Υ. περιέχει μόνο κείμενο.
- B.8.** Το Ε.Υ περιέχει κείμενο και εικόνες.
- B.9.** Το Ε.Υ περιέχει κείμενο, εικόνες και video.
- B.10.** Οι χρωματικές συνθέσεις του Ε.Υ. συμβάλλουν στην άνετη αλληλεπίδραση.

Γ. Ευχρηστία του Ε.Υ.

- Γ.1. Τα κουμπιά που χρησιμοποιήθηκαν στο Ε.Υ. (εμπρός, πίσω κλπ) είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα.
- Γ.2. Τα εικονίδια που χρησιμοποιήθηκαν στο Ε.Υ. (πρόσθετες πηγές, δραστηριότητες κλπ) είναι κατανοητά και αναγνωρίσιμα.
- Γ.3. Η πλοήγηση στο Ε.Υ. είναι εύκολη.
- Γ.4. Οι υπερσύνδεσμοι του Ε.Υ. οδηγούν στο αναμενόμενο περιεχόμενο.

Δ. Το Ε.Υ. υποστηρίζει - καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

- Δ.1. Παρέχονται συμβουλές για το πώς να μελετηθεί το εκπαιδευτικό υλικό.

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

Δ.2. Το Ε.Υ. υποστηρίζει τον εκπαιδευόμενο προκειμένου να δώσει έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία (Υπάρχουν πλαίσια ή έντονη γραφή (σήμανση) ώστε να τονίζονται σημαντικές έννοιες).

Δ.3. Στο Ε.Υ. υπάρχουν επεξηγηματικά σχόλια τα οποία υποστηρίζουν τον σπουδαστή στη μελέτη του.

Ε. Το Ε.Υ υποστηρίζει την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευόμενο στη μελέτη του

Ε.1. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να εκφράσει τις δικές απόψεις (κρίσεις) πάνω σε σημαντικά ζητήματα.

Ε.2. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να διατυπώνει τις δικές του ερωτήσεις πάνω σε σημαντικά ζητήματα.

Ε.3. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να εμπλακεί συναισθηματικά με βάση τα προσωπικά του ενδιαφέροντα.

Ε.4. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να ανταλλάξει απόψεις με τους άλλους εκπαιδευόμενους.

Ε.5. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να θεωρήσει τον εαυτό του ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας που έχει συγκεκριμένες ανάγκες και προσδοκίες.

Ε.6. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να ενσωματώσει / εμπλουτίσει τις απόψεις του σε αυτό.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

Στ. Το Ε.Υ. παρέχει δυνατότητα Αναστοχασμού - Αυτοαξιολόγησης στον εκπαιδευόμενο

Στ.1. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν την αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευόμενου.

Στ.2. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της αυτόνομης κριτικής σκέψης του εκπαιδευόμενου.

Στ.3. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διάυλων επικοινωνίας με στόχο την ανατροφοδότηση του εκπαιδευόμενου.

Στ.4. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να συσχετίσει τα νέα δεδομένα με τη δική του πραγματικότητα.

Στ.5. Το Ε.Υ. εμπεριέχει δραστηριότητες οι οποίες ενθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να εφαρμόσει τη νέα γνώση στη δική του πραγματικότητα.

Ζ. Σκοπός / Προσδοκώμενα Αποτελέσματα

Ζ.1. Στο Ε.Υ. διατυπώνεται σαφώς ο σκοπός της κάθε διδακτικής ενότητας.

Ζ.2. Στο Ε.Υ. διατυπώνονται σαφώς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα σε κάθε διδακτική ενότητα.

Ζ.3. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρακινούν τον εκπαιδευόμενο σε επίπεδο γνώσεων.

ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής - Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ

(e-Learning)»: Διπλωματική Εργασία

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

- Z.4.** Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρακινούν τον εκπαιδευόμενο σε επίπεδο δεξιοτήτων.
- Z.5.** Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα παρακινούν τον εκπαιδευόμενο σε επίπεδο στάσεων.
- Z.6.** Ο εκπαιδευόμενος ελέγχει την πρόοδό του με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Η. Το Ε.Υ. έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης

(Για να θυμηθείτε τις αρχές της Πολυμεσικής Μάθησης δείτε εδώ:

<https://www.edivea.org/mayer.html>)

- H.1.** Στο Ε.Υ. υπάρχει συνδυασμός κείμενου και εικόνας για την παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου. [\(Πολυμεσική Αρχή\)](#)
- H.2.** Στο Ε.Υ. η χρήση των εικόνων σας βοηθάει να κατανοήσετε το γνωστικό αντικείμενο. [\(Πολυμεσική Αρχή\)](#)
- H.3.** Στο Ε.Υ. υπάρχουν στοιχεία αφήγησης (μονόλογος, διάλογος, περιγραφή, σχόλια κ.ά.). [\(Αρχή της Τροπικότητας\)](#)
- H.4.** Στο Ε.Υ. συμπεριλαμβάνονται μη σχετικές πληροφορίες (λέξεις, εικόνες, ήχοι) με το γνωστικό αντικείμενο. [\(Αρχή της Συνοχής\)](#)
- H.5.** Στο Ε.Υ. γίνεται χρήση φιλικής γλώσσας. [\(Αρχή της Προσωποποίησης\)](#)

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

- H.6.** Στο Ε.Υ. γίνεται χρήση δεύτερου προσώπου. [\(Αρχή της Προσωποποίησης\)](#)
- H.7.** Στο Ε.Υ. γίνεται ηχητική παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου. [\(Αρχή της Προσωποποίησης\)](#)
- H.8.** Στο Ε.Υ. το ύφος της ηχητικής παρουσίασης είναι φιλικό για τον εκπαιδευόμενο. [\(Αρχή της Φωνής\)](#)
- H.9.** Στο Ε.Υ. εμφανίζεται ένας φιλικός χαρακτήρας (avatar) που ενισχύει τη διαδικασία μάθησης των εκπαιδευόμενων. [\(Αρχή της Εικόνας\)](#)
- H.10.** Στο Ε.Υ. η παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου γίνεται τμηματικά. [\(Αρχή της Κατάτμησης\)](#)
- H.11.** Στο Ε.Υ. υπάρχουν διαδραστικές δραστηριότητες που παρέχουν ανατροφοδότηση στους εκπαιδευόμενους. [\(Αρχή της Προσωποποίησης\)](#)
- H.12.** Στο Ε.Υ. υπάρχουν μακροσκελή κείμενα για την παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου. [\(Αρχή της Κατάτμησης\)](#)
- H.13.** Το Ε.Υ. παρέχει σαφείς οδηγίες στους εκπαιδευόμενους για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων και εργασιών. [\(Αρχή της Σηματοδότησης\)](#)
- H.14.** Στο Ε.Υ. υπάρχουν στοιχεία επισήμανσης (έντονη γραφή, υπογράμμιση, χρωματισμός κ.ά.). [\(Αρχή της Σηματοδότησης\)](#)
- H.15.** Στο Ε.Υ. υπάρχουν εισαγωγικές δραστηριότητες που βοηθούν στη μελέτη του γνωστικού αντικειμένου. [\(Αρχή της Προπαίδευσης\)](#)

*Ευαγγελία Χαιρέτη, «Σχεδιασμός Ανάπτυξη και Αποτίμηση
Εκπαιδευτικού Υλικού με τη Μέθοδο της ΕξΑΕ για την Ιστορία, τα
Ήθη και τα Έθιμα της Κρήτης»*

Θ. Γενικές Επισημάνσεις

1. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα τρία πιο δυνατά στοιχεία του εκπαιδευτικού υλικού;
2. Γράψτε έως τρεις αλλαγές που προτείνετε προκειμένου να βελτιωθεί το εκπαιδευτικό υλικό.

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας!